

**ERÄÄN ENSIKODIN PÄIVÄRYHMÄTOIMINTA
PIENEN LAPSEN KEHITYKSEN ERITYISENÄ TUKENA**

Sini Enqvist

Erityispedagogiikan pro gradu -työ

Kevät 2017

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Enqvist, Sini. 2017. ERÄÄN ENSIKODIN PÄIVÄRYHMÄTOIMINTA PIENEN LAPSEN KEHITYKSEN ERITYISENÄ TUKENA. Erityispedagogiikan pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 107 sivua.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää erään ensikotiyhdistyksen avopalvelumuotoisen päiväryhmän roolia pienen lapsen kehityksen erityisessä tukemisessa. Tavoitteena oli kuvailla päiväryhmätoiminnan monimuotoisia työtapoja ja ymmärtää niiden merkitys pienen lapsen kehityksen tukemiselle. Aineisto kerättiin haastatteleamalla päiväryhmän ohjaajia ja ryhmään osallistuneita äitejä. Päiväryhmätoiminnan merkitystä tarkasteltiin tässä tutkimuksessa näin ollen sekä työntekijän että asiakkaan näkökulmasta. Tavoitteena oli saavuttaa monipuolista tietoa niistä erityisen tuen muodoista, joiden nähtiin edistävän pienen lapsen tervettä kasvua ja kehitystä päiväryhmäkontekstissa.

Aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä korostaen empiiristä tietoa ja peilaten tutkimustuloksia teorian tietoon. Ohjaajien ja äitien kokemukset jakautuivat seuraavanlaisesti: Äitien näkemyksen mukaan tuki oli ollut ennen kaikkea kokonaisvaltaista ja arjen toimintaan limittyvää. Äidit kertoivat saaneensa itse tukea omaan käytökseensä vanhempana, mutta mainitsivat myös lapsen saaneen muun muassa kannustusta ja rohkaisua sosiaalisten ja motoristen taitojen harjoitteluun sekä tukea turvallisen kiintymyssuhteen muodostamiseen. Lisäksi äidit nostivat esille perheen voimavaroja tukevan toiminnan. Ohjaajien vastauksissa korostui toisaalta päiväryhmän rakenteellinen tuki sekä toisaalta ohjaajien tarjoama ohjaus, keskustelutuki ja mallintaminen.

Keskeisiksi teemoiksi tutkimustuloksissa nousivat lapsen saama erityinen tuki vanhemmuudessa kasvamisen kautta, ympäristötekijöiden kautta sekä lapsen omien kehityksellisten tarpeiden kautta. Tuki kohdistui lapseen joko suoraan tai välillisesti, ja se ilmeni sekä ohjaajien toiminnassa että päiväryhmän rakenteissa.

Hakusanat: päiväryhmätoiminta, ensikoti, pienen lapsen kehitys, kiintymyssuhde, vanhemmuuden taidot

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	TUTKIMUKSEN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	8
2.1	Erityinen ja varhainen tuki	8
2.2	Lapsiperheiden hyvinvointi tänään	11
2.3	Pienen lapsen kehitystä tukevat tekijät	14
2.3.1	Fyysisen kehityksen tukeminen	14
2.3.2	Psykososiaalisen kehityksen tukeminen	17
2.3.3	Vanhemman toimintakyky	22
2.4	Ensikotien vaativa vauvaperhetyö	26
2.5	Päiväryhmätoiminta vauvaperheen vaativan tuen palveluna	28
2.5.1	Tavoitteet	28
2.5.2	Toiminta	30
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄT	33
4	TUTKIMUKSEN KULKU JA TOTEUTUS	34
4.1	Tutkimuksen tieteenfilosofiset ja metodologiset ratkaisut	34
4.2	Aineiston keruu ja haastateltavat	35
4.3	Aineiston analysointi	38
4.4	Tutkimuksen toteutuksen eettisyys ja luotettavuus	39
5	TUTKIMUSTULOKSET	45
5.1	Vanhempien kokemukset päiväryhmätoiminnasta pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena	45
5.1.1	Vanhemmuudessa kehittyminen	45
5.1.2	Perheen voimavaroja kannatteleva toiminta	53
5.1.3	Lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaaminen	61

5.2 Ohjaajien kokemukset päiväryhmätoiminnasta pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena	68
5.2.1 Ohjaajien tarjoama tuki.....	68
5.2.2 Päiväryhmän rakenne.....	79
6 POHDINTA	88
6.1 Tulosten merkitys laajemmassa kontekstissa.....	88
6.2 Ajatuksia jatkotutkimuksiin	91
LÄHTEET.....	93
LIITTEET.....	99

1 JOHDANTO

Erityisen tuen tarve vauvaperheessä on pienen lapsen kehityksen kannalta riski. Jokainen perhe tarvitsee jossain vaiheessa elämäänsä perheen ulkopuolista tukea, ja useimmiten perheet tukeutuvat vaikeina hetkinä sukulaisiin ja ystäviin sekä lapsen ensimmäisinä elinvuosina neuvolan ammattiapuun. Myös erilaiset Internetin vertaistukiryhmät ja keskustelufoorumit tarjoavat yhteisesti jaettuja kokemuksia ja vaihtoehtoisia toimintamalleja yksinkertaisiin arjen haasteisiin. Vauvaperheen huolenaiheet ovat useimmiten ohimeneviä ja korjaantuvat joko itsestään tai perheen sosiaalisen verkoston tuella. Joskus huolenaiheet voivat kuitenkin kärjistyä kohtuuttoman isoiksi, jolloin perhe tarvitsee erityistä tukea selvitäkseen vaikeuksista. Viranomaisten tarjoamien tukipalveluiden tarve korostuu, kun huolenaiheet kasvavat siinä määrin, että ne uhkaavat pienen lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Erilaiset stressitekijät perheessä ja haasteet vanhemmuudessa saattavat asettaa pienen lapsen erityisen tuen tarpeeseen. Stressiä perheisiin voivat aiheuttaa vanhemman väsymyksen ja uupumuksen tunteet, päihteet, vauvan itkuisuus, vanhemman mielenterveysongelmat sekä arjen jäsentymättömyys ja kaoottisuus. (Lindqvist, 2008.)

Vauvalla on syntyessään valmius olla tekemisissä muiden ihmisten kanssa, ja toisin kuin muiden nisäkkäiden jälkeläiset, vauva on riippuvainen hoitajastaan elämänsä useimmat ensimmäiset vuodet. Hoivaavan vanhemman käyttäytyminen antaa vauvalle tietoa ympäröivästä maailmasta. Stern (1982) on kuvannut äidin lapselle välittämiä kasvojen ilmeitä, eleitä, äänen painoja sekä vartalon ja käsien liikettä äidin ”koreografiaksi”, jonka perusteella vauva alkaa rakentaa käsitystä ihmisenä ja yksilönä olemisesta. Koreografia on vanhempaan sisäänrakennettu ominaisuus, joka on biologisesti säädeltyä ja joka tavallisesti aktivoituu viimeistään oman lapsen syntyessä. Useimmat vanhemmat kuvailevat perhe-elämää onnelliseksi ajanjaksoksi elämässään ja kertovat lapsen tuoneen elämään sisältöä ja merkityksellisyyttä. Lapsen syntymä on kuitenkin aina

perhedynamiikkaa mullistava muutos, ja uusi perheenjäsen tuo mukanaan myös haasteita.

Stressi kuormittaa. Pitkittyessään stressi, kiire ja väsymys syövät ihmisen voimavaroja heikentäen elämän laatua ja toimintakykyä. Stressin kokeminen ja sen sietäminen ovat kuitenkin hyvin yksilöllisiä taitoja, ja stressinhallintakykyjä voi myös tietoisesti harjoittaa. Pienen lapsen vanhemman stressi ja kuormittuneisuus heijastuvat väistämättä hänen tapansa toimia. Stressi siirtyy näin ollen myös osaksi lasta. Esimerkiksi vaikea elämäntilanne, kuten sairastuminen, avioero tai työpaikan menettäminen, yhdistettynä heikkoon stressinhallintakykyyn voi tulla näkyväksi ja konkretisoitua vanhemman kasvatustavoissa. Vanhempi ei esimerkiksi omalta ahdingoltaan pysty tarjoamaan lapselle tämän tarvitsemaa tukea ja kannustusta, eikä lapsen ja vanhemman välinen suhde pysty kehittymään turvalliseksi ja vastavuoroiseksi (Green, 2013). Stressi siis varastaa voimavaroja vanhemmalta, jolloin lapsi joutuu kehitykselleen erittäin haitallisella tavalla kannattelemaan itse itseään.

Valtaosa lapsista ja nuorista voi Suomessa tänä päivänä hyvin, vaikka perheitä kuormittavat tekijät ovat vuosien saatossa muuttuneet. Perhepoliittisessa keskustelussa korostetaan yhä enemmän ennaltaehkäisyn merkitystä, ja palveluita pyritään uudistamaan siten, että jo peruspalveluissa pystyttäisiin pysäyttämään epäsuotuisan kehityksen merkit mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Tämän tulisi ainakin teoriassa ohjata resursseja luonnollisesti vauvaperheiden palveluihin. Perheen vauva-aika on sensitiivistä aikaa, jolloin vanhemmat luovat omaa identiteettiään ja minuuttaan vanhempana. Vauvaperheen dynamiikkaan puuttuminen ja tukitoimien aktivoiminen tarkoittaa perheen yksityiselle elämänpiirille tunkeutumista, minkä vuoksi puuttuminen edellyttää aina vahvaa näkemystä siitä, että ilman puuttumista riski ongelmien pahenemiseen kasvaa (Heinämäki 2007, 10).

Tämä tutkimus on syntynyt tarpeesta tuottaa tietoa vauvaperhepalveluita kehittävien tahojen käsiin. Taustalla on usko siihen, että palveluiden arvon näkyväksi tekeminen sekä onnistuneiden ja toimivien käytänteiden esiin nostaminen turvaavat hyvien toimintamallien säilymisen. Lapsen erityisen tuen tarpeesta puhuttaessa tärkeää olisi kohdistaa tarkkaavaisuutta erityisesti pikkulapsi- ja vauva-aikaan, jolloin tuen tarve voidaan tunnistaa varhaisessa vaiheessa ja sitä voidaan myöhemmissä elämänvaiheissa ehkäistä parantaen näin lasten elämänlaatua ja hyvinvointia.

Ensikodit ovat vauvaperhepalveluiden osalta urauurtavassa asemassa Suomessa. Tästä syystä ensikotiyhdistysten päiväryhmätoiminta osoittautui kontekstina erinomaiseksi tutkimuskohteeksi. Koin, että päiväryhmätoimintaa tarkastelemalla olisi mahdollista tuottaa syvempää ymmärrystä pienen lapsen saamasta erityisestä tuesta Suomessa. Koin myös, että opinnot eivät tarjonneet tähän teemaan riittävän monipuolista tietoa, ja halusin samalla siirtää erityispedagogista lähestymistapaa lähemmäs lapsen kehityksen ensihetkiä – kohti vauva-aikaa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on näin ollen tarjota erityispedagogiselle tiedemaailmalle näkökulmaa pienten lasten ja vauvojen kehityksen erityiseen tukemiseen.

Tässä tutkimuksessa valotetaan ensin erityisen ja varhaisen tuen käsitteitä ja erilaisia lähestymistapoja tuen määrittelyyn. Niin ikään lapsiperheiden hyvinvointia tarkastellaan sen ajankohtaisuuden kautta ja samalla rakennetaan pohjaa tutkimuksen merkityksellisyydelle. Tämän jälkeen esitellään pienen lapsen kehitystä ja siihen liittyvää teorian tietoa. Kehitystä käsitellään tässä tutkimuksessa niiltä osin, kuin aikuinen voi omalla käytöksellään vaikuttaa kehitykseen. Tästä syystä esimerkiksi aistitoimintojen kehityskaarta ei ole sisällytetty lapsen kehitystä koskevaan teoriaosuuteen. Seuraavaksi esitellään yleisesti ensikotien vaativaa vauvaperhetyötä, joka antaa raamit päiväryhmätoiminnalle. Päiväryhmätoiminnan tavoitteisiin ja toimintaan syvennytään tarkemmin teoriaosuuden lopuksi. Tutkimustehtävät ja tutkimuksen kulkua ja toteutusta käsittelevät luvut kuvaavat omaa tutkijana tekemääni matkaa ja auttavat ymmärtämään, miten ja miksi tämä tutkimus on tehty. Tutkimustulokset ja pohdinta tarjoilevat tutkimuksen varsinaisen annin. Tutkimustuloksissa esitellään vastaukset tutkimuskysymyksiin käyttäen apuna haastateltavien kommentteja. Pohdintaosiossa olen avannut tutkimustulosten merkitystä, hahmotellut jatkotutkimuksen aiheita sekä koostanut tulokset eheäksi kokonaisuudeksi.

2 TUTKIMUKSEN TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT

2.1 Erityinen ja varhainen tuki

Tuen luonne on perinteisesti määritelty tuen tarpeen perusteella niin sosiaali- ja terveystieteissä kuin kasvatus- ja opetusallakin. Tuen aiheuttaa ja sen määrittää yksilön tarve siihen. Tämä tarve kumpuaa pääsääntöisesti ja perinteisesti jostakin sairaudesta, häiriöstä tai vammasta. Tuki ja tuen tarve viittaavat usein nimenomaan erityiseen tukeen, jolloin tuki on nimensä mukaisesti erityistä, spesifiä ja vain tietylle ihmisryhmälle suunnattua. Nykyisin kasvatus- ja opetusalan piirissä vallalla oleva erityispedagoginen näkökulma kolmiportaisesta tuesta esittelee kuitenkin myös käsitteen ”yleinen tuki”. Opetushallituksen (2014) mukaan yleinen tuki kuuluu kaikille peruskoulun oppilaille ja sillä tarkoitetaan oppilaan tukemista hänen oppimisen tavoitteidensa saavuttamisessa. Yleinen tuki on näin ollen jokaisen oppilaan saatavilla riippumatta siitä, onko hänellä siihen erityistä tarvetta (Opetushallitus, 2014). Tämän tutkimuksen ytimessä ovat koululaisten sijasta alle 3-vuotiaat erityisen tuen tarpeessa olevat lapset. Asetelma on siinä mielessä erilainen, että vauva- ja pikkulapsiperheissä tuen tarve koskettaa lapsen lisäksi jokaista hänen perheenjäsentään, sillä pienen lapsen kehitys on kouluikäistä lasta tiukemmin yhteydessä aikuisten huolenpitoon ja hoivaan. Tässä tutkimuksessa käytetään käsitettä ”erityinen tuki”, kun viitataan tavallista monipuolisempaan, voimakkaampaan ja yksilöllisempään tukeen. Tutkimuksen aatteellinen lähtökohta kuitenkin myötäilee perusopetuksen yleisen tuen periaatetta siitä, että tuki kuuluu kaikille.

Vastaavalla tavalla kuin kasvatus- ja terveystieteissä, myös sosiaalitieteissä lähestymistapa ihmisen hyvinvointiin on kokonaisvaltainen. Sosiaali- ja terveysministeriön strategia tähtää kestäväan sosiaaliseen kehitykseen. Kuntien sosiaalipolitiikka tähtää syrjäytymisen ja köyhyyden ehkäisemiseen, osallisuuden

lisäämiseen sekä sosiaalisen turvallisuuden ylläpitämiseen. Sosiaalisen yhteisöllisyyden ja tasa-arvon tukeminen tapahtuu eri strategioiden keinoin muun muassa tasapainottamalla työurien ja perhe-elämän suhdetta ja tukemalla yksilöä elämän kriisitilanteissa. Tuen tarpeen luonne onkin näin ollen hyvin erinäköinen riippuen siitä, minkä tieteenalan yhteydessä sitä tarkastellaan. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011.)

Erityinen ja varhainen tuki ovat luonteeltaan paitsi ennaltaehkäiseviä, usein myös puuttuvia tukimuotoja. Käsitteiden kirjo sekoittuu toisinaan eri alojen kielenkäytössä, ja tuen muoto voi muuttua ajan myötä. Lastensuojelun keskusliitto (2017) määrittelee ehkäisevän työn lapsen suojelemiseksi ennen lastensuojelun toimenpiteitä. Ennaltaehkäisevä tuki sijoittuu siis aikaan ennen ongelmien ilmaantumista, ja sitä suunnataan yleisenä tukena koko väestölle, vaikka sen toivotaankin ensi sijassa tavoittavan nimenomaan riskitilanteessa elävät perheet. Ennaltaehkäisevästä tuesta on syytä erottaa varhaisen puuttumisen käsite (”early intervention”), joka viittaa interventiomaisempaan lähestymistapaan. Varhaisella puuttumisella voidaan tarkoittaa varhaisvuosina tapahtuvaa tukemista, mutta myös ikäkaudesta riippumattomaa mahdollisimman varhain aloitettua tukemista (Heinämäki 2007, 9). Käsitteen määrittelyssä ei ole täydellistä konsensusta, ja varhainen puuttuminen voidaan mieltää esimerkiksi ennaltaehkäisevän ja korjaavan työn välimuodoksi. Se voidaan toisaalta nähdä myös eristettynä itsenäisenä ilmiönä, jota seuraavat vasta varsinaiset tukitoimet. (Lindqvist, 2008.)

Erityisen tuen tarvetta aiheuttavat eri tieteenaloilla erilaiset syyt. Erityispedagogiikan ja kasvatustieteiden kentällä tuen tarpeita aiheuttavat erilaiset vammat, sairaudet tai toimintavajavuudet. Erityistä tukea on tarjottava myös oppilaalle, joka tarvitsee erityistä psyykkistä tai sosiaalista tukea tai jolla on kehityksessään oppimiseen liittyviä riskitekijöitä (Opetushallitus, 2014). Opetushallituksen (2016) varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa huomautetaan lisäksi, että lapsi voi tarvita tukea silloin, kun hänen kasvuolonsa tai ympäristönsä vaarantavat turvallisen ja terveen kehityksen. Lääke- ja terveystieteissä tuen tarpeeseen johtavat erilaiset sairaudet ja ongelmat terveydessä. Terveydenhuolto Suomessa pyrkii kokonaisvaltaiseen terveyden edistämiseen sekä väestön hyvinvoinnin ja toimintakyvyn ylläpitämiseen (Terveydenhuoltolaki, 2010/1326, § 3).

”Erityisen tuen tarve on selvitettävä, jos alle kouluikäisessä lapsessa, oppilaassa, opiskelijassa, perheessä tai ympäristössä on tekijöitä, jotka voivat vaarantaa tervettä kasvua ja kehitystä” (Valtioneuvoston asetus, 2011/338, 13 §). Tähän laissa määriteltyyn veloitteeseen vastaavat Suomessa useat eri tahot. Ennaltaehkäisevää erityistä tukea järjestävät opetustoimi, nuorisotyö, päivähoito, äitiys- ja lastenneuvolat sekä muu sosiaali- ja terveydenhuolto (Lastensuojelulaki, 2007/417, § 3a). Varhaiskasvatuksen ja erityispedagogiikan kentällä toteutetaan ekokulttuurisen teorian mukaista tukea, mikä tarkoittaa lapsen tukemista tämän lähiympäristöjen päivittäisissä toiminnoissa. Yhtä lailla on kuitenkin yleistymässä myös inklusiivinen tukeminen tavanomaisten kasvatusjärjestelmien yhteydessä (Heinämäki 2007, 15–16). Päivähoidon roolina on pyrkiä ehkäisemään haitallisten ja hyvinvointia uhkaavien tekijöiden kumuloitumista lapsen elinympäristöissä (Opetushallitus, 2016). Lastenneuvolan tavoite on parantaa lapsen ja perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia tunnistamalla mahdollisimman varhain epäsuotuisan kehityksen merkit lapsen kehityksessä ja puuttua niihin (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004). Edellä mainittujen lisäksi tukipalveluita perheille tarjoavat erilaiset kansalaisjärjestöt, kuten Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä ADHD-liitto. Kaikkien tahojen yhteinen tavoite on varhaisen tuen tarpeen tunnistaminen ja varhainen puuttuminen.

Joidenkin näkemysten mukaan tukipalveluiden painopiste on siirtynyt lähemmäs riskipolitiikkaa kuin hyvinvointipolitiikkaa: varhainen puuttuminen painottuu jo ilmenneiden ongelmien ja oireiden kontrolloimiseen sen sijaan, että sijoitettaisiin koko väestölle tarjottaviin ennaltaehkäiseviin tukimuotoihin. Muutosta tähän pyritään saamaan muun muassa meneillään olevalla hallituksen LAPE-kärkihankkeella eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmalla, jonka tavoitteena on siirtää palveluiden painopistettä erityisesti ennaltaehkäiseviin ja varhaisiin tuen muotoihin (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016). Keskustelu siitä, mihin vaiheeseen palvelut tulisi keskittää, voi kuitenkin pahimmillaan estää näkemästä niitä monimuotoisia sosiaalisia mekanismeja, jotka piilevät varsinaisten näkyvien ongelmien, kuten väkivallan, taustalla. (Harrikari & Satka, 2006.) Ennaltaehkäisevät ja toisaalta puuttuvat tukimuodot vaikuttavatkin olevan jossain määrin kilpailevassa asemassa toisiinsa nähden, vaikka tärkeämpää olisi nähdä ne toisiaan täydentävinä ilmiöinä. Lienee kuitenkin kiistatonta, että molempia tarvitaan.

Puhuttaessa erityisestä tuesta, varhaisesta puuttumisesta ja perheiden riskitilanteista on syytä käsitellä myös lapsen kehitystä suojaavia tekijöitä. Riskitekijöitä ja suojaavia tekijöitä voidaan tarkastella lapsen kehityksestä ja sen tarpeista käsin, vanhemmuuden voimavaroista käsin tai perhe- ja ympäristötekijöistä käsin (The Department of Health, 2000). On huomattava, että resurssit eivät automaattisesti johda hyvinvointiin, kuten eivät yksittäiset riskitekijäkään tarkoita välitöntä varhaisen puuttumisen tarvetta. Pahoinvointi tai hyvinvointi on monen tekijän yhteisvaikutuksen summa, eivätkä läheskään kaikki tekijät ole aina perheen omassa hallinnassa. Forssén, Laine ja Tähtinen (2002, 87–88) ovat lisäksi huomauttaneet, että riskitekijät ja suojaavat tekijät eivät ole täysin mustavalkoisia, vaan molemmat voivat toimia molemmissa rooleissa: jotkin suojaavat tekijät, kuten vanhempien voimakas kiintymys, voivat kääntyä tai kärjistyä lapsen kehitykselle haitalliseksi tekijäksi, kuten ylisuojelevaksi vanhemmuudeksi. Yleisesti ottaen suojaavien tekijöiden oletetaan kuitenkin edistävän ja turvaavan lapsen kehitystä silloinkin, kun riskitekijöitä on läsnä. Perheen sisäisten ja ulkoisten voimavarojen lisäksi lapsen kehitystä suojaavat ainakin välillisesti erilaiset yhteiskunnalliset järjestelmät, jotka pyrkivät vahvistamaan perheiden taloudellista ja sosiaalista pääomaa sekä yhteiskunnallista asemaa (Forssén ym. 2002, 87–88). Yhtä lailla jo Ringen (1997) on esittänyt, että lapsen hyvinvointi riippuu ensiksi siitä, miten lapsi voi perheessä, ja toiseksi siitä, miten perhe voi yhteiskunnassa. Tukemisen tavoite on lyhyesti sanoen vahvistaa hyvinvointia suojaavia tekijöitä ja torjua riskitekijöitä.

2.2 Lapsiperheiden hyvinvointi tänään

Hyvinvoinnilla on terveystieteisessä kontekstissa perinteisesti tarkoitettu kolmea asiaa: terveyttä, materialistista hyvinvointia sekä koettua elämänlaatua (Vaarama, Moisio & Karvonen, 2010, 11). Hyvinvoinnin todentaminen tai mittaaminen ei kuitenkaan ole yksinkertaista, ja sen määritelmä riippuu siitä, kenen tai minkä kohdalla sitä tarkastellaan. Tutkimuksissa käytetty hyvinvoinnin käsite kätkee sisäänsä mitä erilaisimpia merkityksiä: Antti Karisto (2010, 16) onkin kirjoittanut, ”– ettei hyvinvoinnilla ole yhtä vakiintunutta merkitystä”. Hämäläinen (2009) on puolestaan esittänyt, että yhteiskunnan vaurastumisen seurauksena materialismin

merkitys on vähentynyt ja suuremmassa roolissa ovat henkisen hyvinvoinnin ja mielenterveyden haasteet. Edelleen hän korostaa myös kestävästä hyvinvointia eli hyvinvointitarpeisiin vastaamista vaarantamatta tulevien sukupolvien hyvinvointia, osana kestävästä kehityksen yhteiskuntaa (Hämäläinen, 2013). Tämän tutkimuksen tarkoituksena ei ole luoda lopullista määritelmää hyvinvoinnille, vaan korostaa sen subjektiivista luonnetta: hyvinvointi merkitsee eri ihmisille eri asioita.

Tilastokeskus (2017) määrittelee perheen yksiköksi, jonka muodostavat ”yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa”. Perheen muodostaa myös ”jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia”. Edelleen kun puhutaan lapsiperheistä, tarkoitetaan perhettä, jossa kotona asuu vähintään yksi alle 18-vuotias (Tilastokeskus, 2017). Perhe on tänä päivänä monimutkainen ja -muotoinen vuorovaikutusten systeemi, ja perheen määrittelyjen haasteet ovat lisääntyneet käsi kädessä perheiden monimuotoistumisen kanssa. Perinteisesti ihanteen ja normin aseman saaneen ydinperheen status on alkanut murentua, ja perheenjäsenet ovat nykyään yhä enemmän sidoksissa toisiinsa tunnesyistä kuin biologisista syistä. Uusiintuviin perhekäsityksiin suhtaudutaan yhä suvaitsevaisemmin ja moninaistuvat perhemuodot nähdään rikkautena. Suomi on pitkään pysytellyt lapsipolitiikan malliesimerkkinä kansainvälisissä vertailuissa. Tästä huolimatta tutkimukset (Paajanen, 2007; Ruotsalainen, 2017; Lammi-Taskula & Salmi, 2008) osoittavat, että lapsiperheiden pahoinvointi on lisääntynyt, pienituloisuus on yleistynyt yksinhuoltaja- ja monilapsisissa perheissä ja elintasoerot ovat kasvaneet. (Paajanen, 2007.)

Lapsiperheiden yhteiskunnallisiin haasteisiin on viime aikoina tartuttu muun muassa lapsiköyhyyden käsitteen kautta. Lapsiköyhyys on ilmiö, joka Salmen (2016) julkaisun mukaan on erityisesti pikkulapsiperheissä lisääntynyt merkittävästi viimeisen kymmenen vuoden aikana noudatellen tällä hetkellä noin kymmenen prosentin tasoa. Lapsiköyhyys on yksinkertaisimmillaan mitattavissa tulojen perusteella, mutta sillä on myös voimakas psykososiaalinen ulottuvuus lapsiperheiden hyvinvointiin. Muun muassa aineellinen hyvinvointi, terveys ja turvallisuus sekä lapsen sosiaaliset suhteet haurastuvat lapsiköyhyyden seurauksena, jolloin huono-osaisuudella voi olla vakavia vaikutuksia lapsen terveeseen kehitykseen. Taloudellinen eriarvoisuus altistaa lapsia lisäksi kiusaamiselle ja syrjäytymiselle. Köyhyyden taustalla nähdään olevan työttömyyttä, heikkoa

koulutusta sekä työelämän muutoksia, joiden vaikutukset heijastuvat ankarimmin yksinhuoltaja- ja monilapsisiin perheisiin. Kulutusmahdollisuudet ovat tällaisissa perheissä kaventuneet, ja erityisen hankalaksi toimeentulotuen kokevat pikkulapsiperheiden äidit. Lapsen kehityksen näkökulmasta erityisen huolestuttavaa on lopulta köyhyiden yhteys vanhempien masentuneisuuteen, parisuhdeongelmiin sekä lapsen fyysisen kurittamisen salliviin asenteisiin. (Salmi, 2016.)

Lapsiperheen hyvinvoinnin tilan määrittäminen ulkopuolisen tahon toimesta on erittäin haastavaa. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa (1991/60) lausutaan, että lapsella on oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos hänellä on hyvä ja turvallista olla heidän kanssaan. Rajan vetäminen siihen, missä kohtaa lapsen hyvinvointi on uhattuna perheessä, on moniulotteisen arvioinnin tulos, ja hyvinvointi voi näyttäytyä eri perheissä erilaisena. Yhtenä lapsiperheiden pahoinvoinnin mittarina tai osoituksena voidaan yhteiskunnassamme kuitenkin pitää lastensuojelun asiakkuutta. Heino (2007) on tutkimuksessaan osoittanut, että merkittävimmät lastensuojelun tarvetta ja tilannetta kuvaavat tekijät ovat vanhempien jaksamattomuus ja avuttomuus sekä perheristiriidat, mielenterveysongelmat ja päihteiden väärinkäyttö perheessä. Tästä huolimatta nykyään tuen tarpeessa on paljon perheitä, joiden vaikeudet eivät vaadi lastensuojelun palveluita, mutta joiden työssäkäyvät vanhemmat ovat huolestuneita omasta jaksamisestaan vanhempina (Lammi-Taskula & Salmi, 2010). Perheiden suurin haaste, ja samalla nykyisen suomalaisen perhepolitiikan yksi merkittävimmistä kehittämiskohteista ja polttavista puheenaiheista, on työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen (Lainiala, 2010; Lammi-Taskula & Salmi, 2010). Vanhemmuuteen liittyy siis erilaisia fyysisiä, psyykkisiä, taloudellisia ja sosiaalisia haasteita. On jälleen kuitenkin muistettava, että hyvinvointi on paitsi monen yhteistekijän summa, myös subjektiivinen kokemus.

Jokainen perhe toimii yksilöllisesti, ja perheenjäsenet luovat oman perhekulttuurinsa tehden kompromisseja ja mukautuen yhteiseen arvomaailmaan. Lapsen syntyminen horjuttaa perheen dynamiikkaa ja vuorovaikutussuhteita, ja perhe joutuu kohtaamaan erilaisia arjen stressitekijöitä. Vanhemmuus on kuitenkin ennen kaikkea hyvin henkilökohtainen kokemus, ja vanhemmaksi tuleminen saattaa ravistella voimakkaasti tuoreen vanhemman identiteettiä ja oman elämän syviä ja arvolatautuneita minuuden kokemuksia. Vauvan syntymä voi esimerkiksi nostaa vanhemmissa esiin pakahduttavia ja ylivoimaiselta tuntuvia tunteita, joita on vaikea ennakoita (Törrönen, 1998). Lapsen kasvatus nähdään nykyään lapsen

yksilöllisyyttä ja yksilöllisiä tarpeita korostavana ilmiönä. Monipuolisia vuorovaikutussuhteita ja lapsen socialisaatiota pidetään sekä tärkeinä kasvatuksen keinoina että sen päämäärinä ja lapsen fyysisen hyvinvoinnin lisäksi painotetaan myös psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia. (Forssén ym. 2002, 91–92.) Tämän lisäksi myös vanhemmuuden eri tyyeillä nähdään olevan merkitystä lapsen hyvinvoinnille, kasvulle ja kehitykselle, vaikka syy-seuraus-suhteet eivät olekaan nykyisten tutkimusten valossa täysin yksioikoisia (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004, 212–221).

Lapsiperheiden hyvinvointi on tieteenalasta riippumatta suosituimpia tutkimuksen aiheita 2000-luvulla. Tämä kertonee jotain länsimaistuneen yhteiskuntamme arvomaailmasta ja sivistyksestä, jonka mittana yleisen sanonnankin mukaan käytetään sitä, miten yhteiskunta huolehtii heikoimmistaan. Valtiontalouden tasolla tehtävät perhepoliittiset ratkaisut ovat useimmiten juuri niitä, jotka herättävät kansalaisissa eniten tunteita, ja lapsiperheiden hyvinvointia tukevia kampanjoita ja hankkeita tuottavilla palveluntarjoajilla on erityisen aktiivinen rooli nyky-yhteiskunnassamme. Uudistukset, kuten esimerkiksi keväällä 2015 voimaan tullut uusi sosiaalihuoltolaki, pyrkivät vastaamaan entistä paremmin lapsiperheiden arjen haasteisiin. Yhteiskunnallista keskustelua leimaavat kuitenkin erityisesti nykyisenä aikakautena havainnot siitä, että peruspalvelut ovat riittämättömiä. Tästä syystä useilla järjestöillä ja yhdistyksillä on merkittävä rooli lapsiperheiden erityisen tuen palvelutarjonnan täydentämisessä. Tässä tutkimuksessa käsitellään tarkemmin ensikotiyhdistysten tarjoamia palveluja.

2.3 Pienen lapsen kehitystä tukevat tekijät

2.3.1 Fyysisen kehityksen tukeminen

Tässä tutkimuksessa fyysisen kehityksen tukemisella tarkoitetaan pienen lapsen motoriseen ja sensomotoriseen kehitykseen liittyviä tukitoimia sekä lapsen saamaa tukea perushoitotilanteissa kuten ruokailussa, nukkumisessa ja vaipanvaihtotilanteissa. Myös elämänrytmiin liittyvät seikat ryhmittyvät tässä tutkimuksessa fyysisen kehityksen tukemisen kategoriaan siitä syystä, että vastauksissa elämänrytmillä on viitattu juuri ruokailu-, ulkoilu- ja unihetkien

säännöllisiin vaihteluihin, jotka toimivat tietynlaisina fyysisen kasvun reunaehtoina. Koska tutkimuksen kontekstina on päiväryhmätoiminta, käsitellään tässä tutkimuksessa lapsen kehityksen osa-alueita vain niiltä osin, joissa aikuisen käytöksellä on merkitystä ja vaikutusta kehityksen etenemiseen.

Ihmisen kehitys on kokonaisvaltainen prosessi, jonka vaiheita on eri tieteenaloilla kategorisoitu ja luokiteltu eri määreiden ja ominaisuuksien perusteella. Psykologiassa ihmistä tarkastellaan psyko-fyysis-sosiaalisena kokonaisuutena, ja tämä jaottelu on yleistä myös muissa yhteiskunta-, terveys- ja kasvatustieteissä. Lastenneuvolat ovat merkittävässä roolissa vastasyntyneiden vauvojen ja heidän perheidensä hyvinvoinnin edistämässä. Niiden yhteiskunnallisena tavoitteena on sairauksien ehkäiseminen sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden edistäminen. Suomessa lastenneuvolat seuraavat vauvan pituuden ja painon kasvua, seulovat sairauksia, antavat rokotuksia sekä tarjoavat muun muassa ravitsemusneuvontaa vanhemmille. Pienen lapsen kehitystä havainnoidaan neuvoloissa määräraikaisseurannan periaattein. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004.)

Varhaiset vuorovaikutuskokemukset ympäröivän maailman kanssa ohjaavat vahvasti vauvan aivojen kehitystä. Ensimmäiset tällaiset kokemukset syntyvät lapselle jo kohdussa, ja esimerkiksi odottavan äidin pitkittyneen stressitilan tiedetään hormonitasolla vaikuttavan lapsen aivokemialliseen kehitykseen (Mäkelä, Pajulo & Sourander, 2010). Syntymän jälkeen ihmisen aivoissa alkaa muodostua synapseja eli yhteyksiä aivosolujen välille ja aivot muovautuvat eräänlaiseksi synapsiverkostoksi. Aivojen plastisiteetti on suurimmillaan varhaislapsuudessa, mikä tarkoittaa sitä, että ensimmäisten elinvuosien kokemukset aktivoivat voimakkaasti neuroneja ja muovaavat näin aivojen rakennetta (Wiggins, 2000). Aivot kehittyvät siis lapsen varhaisten kokemusten ohjaamina, ja tästä syystä vanhemmilla ja muilla lapselle tärkeillä aikuisilla on merkittävä rooli kehitykselle suotuisten olosuhteiden rakentamisessa.

Tutkimukset osoittavat, että kosketuksen määrä on yhteydessä kehittyvän vauvan hermostoon ja esimerkiksi vauvahieronta voi lisätä vauvan fysiologista säätelykapasiteettia (Mäkelä, 2005). Läheisellä hoivalla ja fyysisellä kosketuksella on tutkimusten mukaan fysiologisia etuja vauvan kehitykselle. Schön (2010) esittää, että vauvan ja vanhemman välinen läheisyys tukee lisäksi vauvan kehittymätöntä lämmönsäätelyjärjestelmää. Edelleen Schön osoittaa niin kutsutun kenguruhoidon – hoidon, jonka aikana vauva lepää vatsallaan hoitavan vanhemman

paljaalla rintakehällä useita tunteja päivässä – edistävän painon nousua, tasoittavan hengitystä ja sydämen toimintaa sekä nopeuttavan neurologista kehitystä.

Sylihoidon, eli vanhemman sylissä tapahtuvan ruokailun, vuorovaikutuksen ja pukemisen, on todettu vaikuttavan vauvan liikunnalliseen kehitykseen, sillä se antaa vauvalle mahdollisuuden harjoitella erilaisia liikemalleja ensin yhteydessä hoivaavan aikuisen liikkeisiin ja myöhemmin itsenäisesti aikuisen sylissä. Vanhempi voi näin ollen tukea vauvan liikunnallista kehitystä monipuolisten perushoitotilanteiden muodossa pitämällä vauvaa paljon sylissä ja tutustuttamalla vauvaa tätä kautta erilaisiin liikkeisiin. Heijaamista ja pyörähtelyä sisältävät liikuntaleikit tai esimerkiksi vauvajumppa ovat erinomaisia apuvälineitä tällaisiin hetkiin. Vauvan käsittely ja toistuviin leikkeihin kutsuminen auttavat vauvaa hahmottamaan omaa kehoaan ja sen ääri rajoja sekä kehittämään lihasjänteveyttä. Aistien kautta tapahtuvaa oman liikekielen oppimista kutsutaan sensomotoriseksi kehitykseksi. (Laitinen & Räsänen, 2008.)

Jokaisella lapsella on synnynnäinen tarve liikkua. Pienen lapsen kehitys etenee kokonaisvaltaisesti ja monitasoisesti, ja vauva oppii uusia taitoja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Taidot eivät ainoastaan lineaarisesti seuraa toisiaan, vaan esimerkiksi vauvan motoriset taidot, itsetunto ja turvallisuuden tunne kehittyvät käsi kädessä ja ovat toisistaan riippuvaisia. Vastasyntyneen liikkeet ovat vielä reaktionomaisia ja tahattomia, ja isoa osaa lapsen motorisesta kehityksestä säätelevätkin geenit ja perimä. Muutaman kuukauden ikäisen vauvan kehonhallinta kuitenkin lisääntyy ja hän tulee tietoisemmaksi monista ympäristön esineistä ja äänistä, joihin hän alkaa suunnata kiinnostuneisuuttaan ja tarkkaavaisuuttaan. Motoristen taitojen osalta vanhempi voi tukea vauvaa tarjoamalla tälle monipuolisia aistivirikkeitä ja houkuttelemalla vauvaa aktiiviseen vuoropuheluun ympäristön kanssa esimerkiksi pitämällä häntä monipuolisesti erilaisissa asennoissa ja erilaisilla alustoilla. (Vilén ym. 2013.)

Paljon rutiininomaista toimintaa sisältävä arki toimii pienen lapsen kehityksen tukipilarina. Sosiaali- ja terveysministeriön laatimassa varhaiskasvatuksen liikunnan suosituksissa (2005) korostetaan, että ”lapsen hyvinvointi edellyttää sopivaa levon ja rasituksen suhdetta, säännöllistä ja monipuolista terveellistä ravintoa sekä päivittäistä ulkoilua”. Säännöllinen päivärytmi ja samassa järjestyksessä toistuvat leikki-, ruokailu-, ulkoilu- ja päiväunihetket parantavat muun muassa vauvan unen laatua ja luovat hänelle

turvallisuuden tunteen ympäröivän maailman johdonmukaisuudesta. Tutkimukset osoittavat, että kaoottinen ja epäjohdonmukainen arki ovat yhteydessä lasten ongelmakäyttäytymiseen, korkeaan verenpaineeseen, sosiaalisten taitojen puutteisiin sekä kielen kehityksen hidastumiseen (Kyrönlampi-Kylmänen, 2010). Lapsena opitut terveellisiin elämäntapoihin liittyvät arjen rutiinit suojaavatkin lapsen kehitystä aikuisuuteen asti. Vastasyntyneen vauvan päivärytmi on luonnostaan epäsäännöllinen, mutta pitkään jatkuneet ruokailupulmat, levottomat illat ja valvotut yöt kuormittavat koko perhettä ja altistavat perheen vuorovaikutussysteemin kohtuuttomalle stressille (Matilainen, 2008).

Pienen lapsen fyysinen kehitys on biologian ja ympäristön tiivistä vuoropuhelua. Vauva ilmaisee itkulla epämukavaa oloansa ja tekee tarpeitaan näkyväksi ja kuulluksi vanhemmalle. Vanhemman valmius kuulla vauvan viestejä on edellytys vauvan tarpeiden tyydytetyksi tulemiselle ja tätä kautta terveelle kasvulle ja kehitykselle: fyysiseen tarpeeseen vastaaminen vie eteenpäin vauvan eheän mielenmaiseman rakentumista. Mäntymaan tutkimukset ovat osoittaneet puutteellisen vuorovaikutuksen yhteyden vauvan sekä kroonisiin terveysongelmiin että käytös- ja tunne-elämän häiriöihin kahden vuoden seurantajaksolla (Mäntymaa ym. 2003; Mäntymaa, Luoma, Puura, Salmelin & Tamminen, 2004). Lapsen varhaisvuosien kokemuksilla voi näin ollen olla hyvin kauaskantoisia vaikutuksia fyysisen kehityksen näkökulmasta, eikä vanhemman roolia vauvan fyysisen kehityksen tukijana voida vähätellä eikä aliarvioida. Koska vauvan kehitys kaikkine osa-alueineen häiriintyisi vakavasti ilman emotionaalisesti turvallista kiintymyssuhdetta, voidaan lapsen kehityksen ja kasvun lähtökohtana pitääkin ennen kaikkea vauvan ja vanhemman välistä varhaista vuorovaikutusta ja kiintymyssuhdetta. (Mäntymaa, 2006.)

2.3.2 Psykososiaalisen kehityksen tukeminen

Tässä tutkimuksessa on käsitelty pienen lapsen psykososiaalista kehitystä pääsääntöisesti kiintymyssuhteen muodostumisen kautta. Psykososiaalisella kehityksellä viitataan lapsen sosiaalisuuden, tunne-elämän ja persoonallisuuden kehitykseen, jotka kaikki ovat riippuvaisia toisistaan sekä siitä, millaista hoivaa lapsi saa syntymästään lähtien. Kognitiivista kehitystä tai esimerkiksi kielen kehitystä ei

tässä tutkimuksessa käsitellä, sillä tarkoituksena on keskittyä erityisesti vauvan kehityksen ensihetkiin ja siellä vaadittaviin hyvän kehityksen edellytyksiin. Niin ikään sosiaalisen kehityksen katsotaan tässä tutkimuksessa linkittyvän vahvasti vauvan ensikontakteihin sekä siihen, missä määrin vanhempi pystyy tarjoamaan lapselle monipuolisia sosiaalisia elämyksiä. Tässä tutkimuksessa liikutaan siis erityisesti vauvan perustarpeiden äärellä.

Vauvan sosiaalisen kehityksen voi katsoa käynnistyvän jo raskausaikana, sillä jo sikiövaiheessa vauva suuntautuu ympäristöönsä ja sen ärsykkeisiin. Muutaman kuukauden ikäinen vauva taas houkuttelee vanhempansa vastavuoroiseen sosiaaliseen kontaktiin muun muassa hymyilemällä ja matkimalla kasvonilmeitä. Osa vanhemman ja vauvan välisen vuorovaikutuksen kasvualustasta on biologisesti säädeltyä: esimerkiksi vauvan itku saa vanhemmassa tavallisesti aikaan fysiologisia reaktioita, kuten verenpaineen nousua tai muutoksia sydämen sykkeessä. Lapsen sosiaalisella kehityksellä on usein viitattu muihin lapsiin ja aikuisiin kohdistuviin sosiaalisen käyttäytymisen taitoihin. Jotta lapsi oppii toimimaan sosiaalisessa maailmassa ja ryhmissä, tulee lapsen tunne-elämän ja persoonallisuuden saada kasvaa ja kehittyä vuorovaikutuksessa hoivaavan vanhemman kanssa. Vanhemman tehtävä on sosiaalistaa lapsi yhteiskunnan jäseneksi tarjoamalla vauvalle riittävä psyykkinen turva, jonka myötä vauva oppii ympäristön toimintaperiaatteet ja vauvan minuus voi kehittyä eheäksi. (Silvén & Kouvo, 2010)

Pienen lapsen psyykkinen kehitys on perinteisesti ollut kehityspsykologisen tutkimuksen keskeisimpiä teemoja. Muun muassa vauvan psykologista syntymää tutkinut Margaret Mahler tarjoaa kattavan ja laajasti kannatusta saaneen psykologisen näkökulman vauvan psyykkiseen kehitykseen. Koska tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin erityisesti vanhemman mahdollisuuksiin tukea lapsen kehitystä, on perusteltua tarkastella pienen lapsen kehitystä vuorovaikutuksen näkökulmasta. Daniel Stern (1982), joka tunnetaan vauvan ja vanhemman varhaisen vuorovaikutustutkimuksen pioneerina, on korostanut representaatioita eli mielen sisäisiä malleja eräänlaisena siltana vauvan mielen sisäisiin taitoihin. Sternin mukaan vuorovaikutushetket tallentuvat vauvan mieleen muistijälkinä, jotka vähitellen muodostavat vauvalle niin sanotun ”yhdessä olon mallin”, jonka perusteella vauva jäsentää ja ennakoii tulevia tapahtumia. Tämä jatkuu läpi koko ihmiselämän, ja muun muassa Mäntymaa (2006) on tutkimuksessaan todennut, että lapsena opitut mallit ja käytänteet vuorovaikutuksesta

ovat myöhemmin yhteydessä vanhemman tapaan ylläpitää vuorovaikutussuhdetta oman vauvansa kanssa.

Kiintymyssuhde on jo vuosikymmeniä ollut intensiivisen tutkimuksen kohteena, ja erityisen uraauurtavaa työtä tämän ilmiön parissa ovat jo 1950-luvulta lähtien tehneet muun muassa John Bowlby (1982), Mary Ainsworth (1964) sekä Jari Sinkkonen (2004). Kiintymyssuhde on side, jonka muodostuminen äidin ja lapsen välillä alkaa joidenkin teorioiden mukaan jo ennen lapsen syntymää, jolloin odottava äiti luo mielessään tilaa uudelle perheenjäsenelle. Vaikka kiintymyksellä voidaan tarkoittaa monia eri asioita, liitetään tähän käsitteeseen lähes aina tunteen aspekti: kiintymys on jotakin, joka on jollakin tapaa tunnepitoista. Kiintymyssuhde muodostuu näin ollen kahden toistensa läheisyyttä tavoittelevan henkilön välille. Pieni lapsi pyrkii aktiivisesti äidin tai isän lähelle, mikä on merkki paitsi turvan tavoittelusta myös pelkistetymin sanottuna hengissä säilymisestä. Tätä läheisyyden tarvetta lapsi ilmaisee aluksi itkulla ja katsekontaktilla sekä myöhemmin hymyllä ja jokeltelulla. Kun vanhempi vastaa näihin läheisyyden kutsuihin, syntyy hänen ja lapsen välille aistikokemuksia, jotka voimistavat heidän toisiinsa kiinnittymistä ja varmistavat lapsen sisäisen turvallisuudentunteen. (Sinkkonen, 2004.)

Vauvan kiinnittyminen vanhempansa – ja päinvastoin – on siis ennen kaikkea affektiivinen tila. Vauvat ja vanhemmat ovat biologisesti virittyneitä osoittamaan tunteita toisilleen, ja vauvat ovat erityisen herkkiä vanhemman viestinnän tunnepitoisuudelle sekä vanhemman tarjoamille tunnevasteille ja niiden laadulle. Lapsen omien tunteiden säätely kehittyy vastavuoroisessa kontaktissa vanhempaan, ja puolen vuoden ikäinen lapsi harjoittelee jo tunteiden kokemista ilman äitiä hakien kuitenkin äidiltä varmistusta omille tunteilleen. Tätä tapahtuu esimerkiksi lapsen hakeutuessa epävarmoinhin ja uusiin tilanteisiin. Mikäli äiti osoittaa pelon ja ahdistuneisuuden tunteita, lapsi todennäköisesti perääntyy tilanteesta. Lapsen emotionaaliset kokemukset sulautuvat osaksi hänen identiteettiään, ja soinnuttamalla tunteita yhteen lapsen kanssa vanhempi pystyy säätämään lapsen tunnetiloja ja käytöstä, mikä on tärkeää esimerkiksi lasta lohdutettaessa tai lapsen ajautuessa voimakkaisiin aggressiivisiin tunnepuuskiin. (Mäntymaa & Tamminen, 1999.)

Vanhemman kyky vastata lapsen tunnepitoisiin läheisyyden tarpeisiin luo perustavanlaatuisen pohjan lapsen psyykkiselle hyvinvoinnille, sosiaalistumiselle ja terveelle tunne-elämän kehitykselle. Mäntymaa (2006) on väitöskirjassaan

korostanut vanhemman kykyä mukauttaa omaa käytöstään vastaamaan vauvan tunnetiloja, aloitteita ja signaaleja sekä taitoja organisoida vauvan kokemuksia. Vanhemman käytös voi ensinnäkin olla vauvan aloitteisiin nähden tunkeilevaa tai riistävää, jolloin vanhemman käytöstä ohjaavat enemmän hänen omat mielenkiinnon kohteensa. Tällöin vanhempi saattaa vaatia väkivaltaisinkin keinoin vauvalta tietynlaista omiin tarpeisiinsa vastaavaa käytöstä, jolloin vuorovaikutussuhde on enemmän tai vähemmän hyväksikäyttävää. Toiseksikin vanhemman käytös voi olla etäistä ja vetäytyvää. Tällöin vanhempi ei tarjoa minkäänlaista emotionaalista vastetta vauvan vuorovaikutuksen tarpeille eikä ole fyysisesti tai henkisesti läsnä lapselle. Mäntymaa huomauttaa näiden kahden käyttäytymisen mallin dominoivan usein vanhemman mielenterveysongelmien yhteydessä. (Mäntymaa, 2006.)

Sinkkonen (2004) on huomauttanut, että kiintymyssuhde vauvan ja vanhemman välille syntyy lähes poikkeuksetta – se, mikä vaihtelee, on kiintymyssuhteen laatu. Pieni lapsi hakee vanhemmalta emotionaalista turvaa ja läheisyyttä, jonka turvin hän tutustuu ympäristöönsä ja jäsentää omaa minuuttaan. Vanhemman ja lapsen välille syntyy dyadinen ja vastavuoroinen suhde. Siinä molemmat reagoivat toistensa aloitteisiin, joiden tarkoituksena on ylläpitää tunnepitoista vuorovaikutusta. Vanhemman kykenemättömyys vastata lapsen tunteisiin ja vuorovaikutuksen kutsuihin esimerkiksi mielenterveysongelmien tai sosiaalisen heikkouden vuoksi estää lasta muodostamasta sisäisiä johdonmukaisia työskentelytapoja. Näin lapsen sekä ulkoinen että sisäinen maailma näyttävät ennalta arvaamattomina ja uhkaavina areenoina. Tutkimukset osoittavat, että jo muutaman kuukauden ikäinen lapsi oppii tällöin tukahduttamaan omat avunpyyntönsä ja jää näin ollen yksin oman sisäisen stressitilansa kanssa. Vaihtoehtoisesti vauva voi ylikorostaa omaa tarvitsevuuttaan, mikäli vanhempi käyttäytyy ennustamattomasti. Lapsi voi niin ikään pyrkiä hyvittelemään häntä kohtaan vihamielisesti käyttäytyvää vanhempaa. (Mäkelä, 2003.)

Kiintymyssuhde voi olla laadultaan turvallinen, välttelevä tai ristiriitainen. Turvalliselle kiintymyssuhteelle tyypillistä on, että lapsen elämässä on ollut samankaltaisena toistuvia hoitotoimenpiteitä, rytmejä ja rutiineja ja että lapsi on tunteitaan ja tarpeitaan ilmaistessaan saanut vanhemmalta tunnepitoista vastakaikua ja helpotusta epämiellyttävään oloon. Välttelevästi kiinnittynyt lapsi on läheisyyden puutteen vuoksi joutunut selviytymään tunteidensa kanssa yksin. Tällainen lapsi on oppinut, että tarvitsemalla mahdollisimman vähän hän saavuttaa aikuisen

hyväksynnän parhaiten. Ristiriitaisesti kiinnittyneen lapsen vanhemman käytös on epäjohdonmukaista ja ennustamatonta. Lapsi hakee peiliä omille tunteilleen intensiivisillä ja provokatiivisilla reaktioilla toivoen, että vanhemmassa heräisi oikeanlainen vaste. Yhteistä välttelevälle ja ristiriitaiselle kiintymyssuhteelle on se, että lapsi kokee kasvuympäristönsä turvattomana ja kaoottisena ja hänen psyykkinen liikkuma-alansa on rajoittunut. Hyvin äärimmäisissä tilanteissa voidaan keskusteluun lisätä vielä reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö, jossa lapselle ei ole syntynyt kiintymyssuhdetta kehenkään. Tällainen kiintymyssuhteen muoto on lapselle kaikkein vaarallisimman, sillä siihen liittyvät usein äärimmäisen deprivoidut kasvuolosuhteet, perushoidon laiminlyöminen ja lukuisat hylkäämis- ja kaltoinkohtelukokemukset. Pienet lapset sopeutuvat erilaisiin ympäristöoloihin ja hoivakokemuksiin, mutta vääristyneen kiintymyssuhteen erittäin vahingollista vaikutusta lapsen hyvinvoinnille ja hermoston kehitykselle ei voida vähätellä. (mm. Sinkkonen, 2004; Vilén ym. 2013; Sinkkonen, 2002; Silvén & Kouvo, 2010.)

Viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana yhä enemmän painoarvoa on annettu isän merkitykselle lapsen psykososiaalisessa kehityksessä. Nykyisin yleisesti tunnustettu ajatus on, että lapsi kiinnittyy syntymästään lähtien niin isään kuin äitiinkin. Turvallinen kiintyminen edellyttää kuitenkin ennen kaikkea toistuvaa vuorovaikutusta. Isien kyvyt herkistyä vauvan kontakteille, tulkita vauvan ilmeitä ja eleitä sekä mukautua vauvan tarpeisiin ovat yhtäläisiä äitien kykyihin nähden. Pieni lapsi tarvitsee terveen kehityksensä tueksi eheän kiintymyssuhteen, ja lapsen voidaan ajatella olevan erityisen onnekkaassa asemassa, mikäli hän pääsee osalliseksi kahdesta tai useammasta tällaisesta kiintymyssuhteesta. Lapsen kasvaessa läheiset ihmissuhteet laajenevat koskemaan muita aikuisia ja lapsia, isovanhempia ja leikkiveroita. Pienen lapsen on siis jo syntymästään asti hyvä saada kokemuksia muista ihmisistä. (Hautamäki, 2002.)

Kalliala (2003, 189) on osuvasti kirjoittanut, että ”leikki alkaa hoitopöydällä”. Toisin sanoen lapsen leikki alkaa vanhemman ja vauvan välisestä vuorovaikutuksesta ennen kehittymistään varsinaiseksi kuvitteluleikiksi. Esimerkiksi ”kukkuu-leikit” ja vanhemman käden lennättäminen lintuna, joka tekee pesän vauvan kainaloon, ovat vauvan varhaisia kokemuksia leikistä. Nämä vuorovaikutukselliset leikkihetket vievät oppimista ja kielen kehitystä eteenpäin, ja vauva alkaa odottaa tuttuja loruja ja ”leipäsiä”, joita vanhempi laittaa lapsen suuhun. Pieni lapsi käyttää leikkivälineinään lähinnä arkisia esineitä, mutta voi innostua myöhemmin

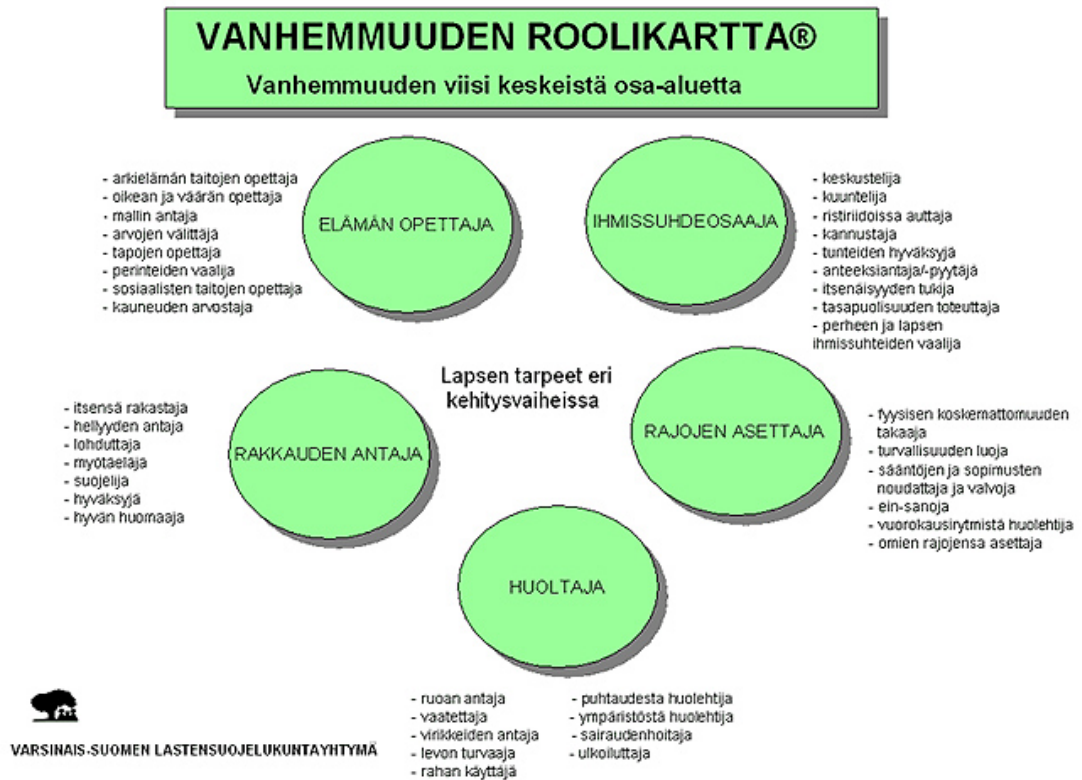
esimerkiksi palikoilla rakentelusta. Tavarat tai esineet eivät kuitenkaan ole pienen lapsen leikissä keskiössä, vaan leikki vaatii ennen kaikkea tilaa ja aikaa sekä vanhemman läsnäoloa ja uteliaisuutta lapsen leikistä. Vanhemman rooli esimerkiksi vuoden ikäisen lapsen leikissä on sanottaa, kuvailla, mallintaa ja kysellä ja näin tukea lapsen kuvittelukyvyyn kehittymistä. Kallialan (2003, 191) sanoin: ”Ilman aikuista moni leikki jää leikkimättä”. (Kalliala, 2003.)

2.3.3 Vanhemman toimintakyky

Vanhemmuus on kautta aikain ollut yhteiskunnallisesti relevantti ja mielenkiintoinen puheen ja tutkimuksen aihe. Suomessa vanhemmuudesta ja sen muutoksista heränneet huolenaiheet ovat kuitenkin viime vuosina nousseet vahvaan julkiseen keskusteluun, jossa kiteytyy näkemys ”kadonneesta vanhemmuudesta”. Huoli perheestä ja kasvatuksesta on yksi modernin aikakautemme tyypillisimpiä pulmia. Sihvonen (2016) on tutkinut teemaa vanhemmuutta tukevien hankkeiden ja projektien sekä niiden dokumentoinnin kautta. Hänen mukaansa aineistossa korostuu nykyvanhemmuuden kuvaaminen ”hauraaksi” ja ”uusavuttomaksi”. Niin ikään Sihvosen tutkimus kirjallisuus osoittaa, että lasten ja nuorten ongelmat nähdään ennen kaikkea vanhemmuuden puutteista johtuviksi, mitä perustellaan muun muassa huostaanottojen lisääntyneellä määrällä. Sihvonen tuo esille, että teksteissä toistuu huoli kasvatusvastuun siirtymisestä yhteiskunnan palveluille. Loppupäätelmänä hän toteaa, että nykyvanhemmuus rakentuu henkilökohtaisten ja yksityisten arvopäämäärien sijasta ulkoiselle ohjautuvuudelle. Samalla tavoin perheasiantuntijat epäonnistuvat tarjoamaan sisäistettyjä ja itseohjautuvia toimintamalleja vanhemmuuden tueksi, mikä paradoksaalisesti kertoo vanhemmuudelle asetettujen vaatimusten ja tuen luonteen välisestä ristiriidasta. Kaiken kaikkiaan niin sanotulla ”kadonneella vanhemmuudella” viitataan Sihvosen näkökulmasta kolmeen asiaan: vanhemman sisäisen itsetuntemuksen puutteeseen, kykenemättömyyteen tunnistaa omia voimavaroja sekä omiin kykyihin luottamisen puutteeseen. (Sihvonen, 2016.)

Vanhemman toimintakyky heijastuu hänen toteuttamaansa vanhemmuuteen. Vanhemmuus on moniulotteinen ilmiö ja koostuu erilaisista osaamisen osa-alueista. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän laatimassa vanhemmuuden roolikartassa (Kuvio 1) vanhemmuus on jaettu viiteen päärooliin:

vanhempi on lapselleen elämän opettaja, ihmissuhdeosaaja, rajojen asettaja, huoltaja sekä rakkauden antaja. Elämän opettajana vanhempi opettaa lapselle sosiaalisia ja arkielämän taitoja, mallintaa lapselle oikean ja väärän eroa sekä välittää arvoja ja tapoja. Ihmissuhdeosaajana vanhempi kuuntelee, auttaa ja kannustaa lasta, tukee lapsen itsenäisyyttä ja vaalii perheen ja lapsen ihmissuhteita. Rajojen asettajana vanhempi valvoo ja noudattaa sääntöjä ja sopimuksia sekä huolehtii vuorokausirytmistä ja lapsen fyysisestä koskemattomuudesta. Huoltajana vanhempi huolehtii lapsen vaatettamisesta, puhtaudesta, levosta ja ulkoilusta, tarjoaa lapselle virikkeitä ja huolehtii ympäristön turvasta. Rakkauden antajana vanhempi rakastaa ja lohduttaa lasta, myötäelää lapsen tunteita sekä rakastaa paitsi lasta myös itseään. (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, 2017.)

KUVIO1. Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä, 2017)

Kuten aiemmissa luvuissa on jo todettu, vanhemman toimintakyvyllä on merkittävä vaikutus vauvan kehityksen eri osa-alueisiin. Toimintakykyä voidaan tarkastella sitä

kuormittavien ja suojaavien tekijöiden kautta. Vanhemman (tai kenen tahansa perheenjäsenen) toimintakykyä kuormittavia tekijöitä voivat olla esimerkiksi mielenterveyteen liittyvät pulmat, päihdeongelmat, omat lapsuudenaikaiset kaltoinkohtelukokemukset, sosiaalisen tukiverkoston puute, väkivaltainen käytös, työttömyys tai toimeentulotukivaikkeudet. Mistään yksittäisestä riski- tai kuormittavasta tekijästä ei yksioikoisesti seuraa toimintakyvyn heikkenemistä, vaan oleellista on kuormittavien ja suojaavien tekijöiden välinen tasapainotila. On myös tärkeää muistaa, että esimerkiksi puolison toimintakyky vaikuttaa aina koko perheen toimintakykyyn. (Aaltio, 2015.)

Toimintakykyä kuormittavien tekijöiden ja vanhempien kasvatustyylien välillä vallitsevia yhteyksiä ovat tutkineet muun muassa Metsäpelto ja Pulkkinen (2004). He ovat osoittaneet, että vanhemman hyvä psykososiaalinen toimintakyky, jolla viitataan psyykkiseen hyvinvointiin, hyvään parisuhteen laatuun sekä kokemukseen sosiaalisen tuen saatavuudesta, oli yhteydessä niin sanottuihin lapsilähtöisiin lämpimiin kasvatustyyliin. Samanaikaisesti psykososiaaliset stressitekijät, kuten psyykkisen hyvinvoinnin ja sosiaalisten suhteiden haasteet, olivat yhteydessä lapsen kannalta epäedullisiin, niin sanottuihin kylmiin kasvatustyyliin (Metsäpelto & Pulkkinen, 2004). Myös Mäntymaa ja Tamminen ovat perehtyneet vanhemman kykyyn toteuttaa vanhemmuuden tehtäviä lapsen kehitykselle suotuisalla tavalla. Huomionarvoista onkin, että jotkut toimintakyvyn riskitekijät saattavat aiheuttaa stressiä, jonka sietäminen taas on hyvin yksilöllinen taito. Esimerkiksi taloudelliset vaikeudet voivat lisätä vanhemman emotionaalista ahdinkoa, mikä heijastuu vuorovaikutukseen lapsen kanssa. (Mäntymaa & Tamminen, 1999.)

Vanhemman heikentynyt toimintakyky on jo itsessään riskitekijä pienen lapsen kehitykselle, ja erityisen uhkaavaksi tilanteen tekee se, että monet perheet putoavat yhteiskuntamme palveluiden läpi. Päihteiden käyttö tai mielenterveysongelmat kytkeytyvät usein häpeän tunteisiin ja johtavat herkästi vanhemman eristäytymiseen muista ihmisistä. Vanhemman turvaverkko voi kutistua lähes olemattomaksi, jolloin perheen hätä ei tule näkyväksi läheisille tai viranomaisille. Perheen auttaminen takaisin jaloilleen edellyttää luottamuksellista tukisuhdetta ja aukotonta tukiverkostoa. Merkittävässä roolissa ovatkin yhteiskuntamme peruspalvelut, joiden piiriin ainakin osittain kuuluvat lähes kaikki kansalaiset. Päiväkodit, neuvolat ja koulut eivät tästä huolimatta aina näe lapsen

hätää, jolloin ongelmat saattavat kumuloitua ja perheen ahdinko syventyä entisestään. Toimintakyvyltään heikon vanhemman voi olla kohtuuttoman haastavaa saada itse muutosta aikaan tällaisessa tilanteessa. Pieni lapsi ei kuitenkaan voi odottaa kohtuuttoman pitkään, ja tästä syystä yhteiskuntaamme on vakiintunut viimesijainen turvaverkko nimeltään huostaanotto, jonka tarkoituksena on viime kädessä irrottaa lapsi hänelle haitallisesta ympäristöstä ja saattaa korvaavaan ympäristöön, jossa lapsen kasvua ja kehitystä tuetaan lapsen tarpeista käsin. Tällaisessakin tilanteessa lastensuojelulaki kuitenkin edellyttää lapsen sijoittamista läheisverkostoon, mikäli tämä on lapsen edun mukaista (Lastensuojelulaki, 2007/417, § 32). (Aaltio, 2015.)

Schmitt (2003) on todennut, että vanhemman päihde- tai mielenterveysongelma, kuten myös esimerkiksi äärimmilleen viety urakeskeisyys, häiritsee vanhemman kykyä nähdä ja tunnistaa lapsen tarpeita. Pienen lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää kykyä asettaa lapsen tarpeet omien tarpeiden edelle sekä kykyä luopua omasta välittömän mielihyvän tavoittelusta. Lapsen kokemus siitä, että hän on vanhempansa tiellä tai rasitteena, on lapsen kehitykselle vahingollista. Myös Tamminen (2002) on todennut, että esimerkiksi masentuneen äidin ylikorostuneen kielteinen ja epäsensitiivinen tulkinta ympäröivästä maailmasta, mukaan lukien vauvasta ja tämän reaktioista, ajaa lapsen vetäytymään vuorovaikutuksesta, jolloin äiti tuntee yhä enemmän syyllisyyttä ja kokee tulevansa hylätyksi lapsen taholta. Emotionaalinen laiminlyönti voi liittyä masentuneisuuteen tai uupumukseen, mutta toisaalta lapsi voi joutua myös jatkuvan torjumisen, väheksynnän ja nöyryyttämisen kohteeksi esimerkiksi perheväkivaltaa sisältävässä kasvuympäristössä (Kalland, 2002).

Vanhemman toimintakykyä voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, millaisia kokemuksia vanhemmalla on omasta lapsuudestaan ja kiintymyssuhteistaan. Kiintymyssuhteen laadun yhteys myöhempään selviytymiseen ja persoonallisuuden kehitykseen ei ole täysin yksioikoinen. Lapsen varhaiset kokemukset kuitenkin viitoittavat suuntaa tuleville elämäntapahtumille ja vaikuttavat lapsen omaksumiin tapoihin toimia sosiaalisessa maailmassa. Lapsena omaksutusta kiintymyssuhteesta riippuen ihminen voi aikuisenakin pyrkiä välttelemään omia negatiivisia tunteitaan tai hakea hyväksyntää muilta, ja hän voi esimerkiksi toistuvasti hakeutua väkivaltaiseen tai manipuloivaan parisuhteeseen (Vilén ym. 2013, 87–93). Aikuinen voi kuvailla oman lapsuutensa ihmissuhteita epämääräisesti,

harhailevasti tai ilman tunneilmaisuja ja tästä riippuen joko vähätellä omien vanhempiensa merkitystä tai vaihtoehtoisesti syyttää heitä ongelmistaan. Tämä kaikki on yhteydessä siihen, millaisia kasvatustyyplejä aikuinen vaalii oman lapsensa kanssa: vanhempi saattaa esimerkiksi ylikorostaa tai vähätellä läheisyyden merkitystä. Tällä tavoin vanhemman asenne läheisiin ihmissuhteisiin on tietyllä tapaa sosiaalisesti periytyvä. (Kouvo & Silvén, 2010.)

2.4 Ensikotien vaativa vauvaperhetyö

Ensikodit vastaavat vauvaperheiden tuen tarpeisiin kokonaisvaltaista, intensiivistä ja ympärivuorokautista tukea tarjoamalla. Ensikotiyhdistykset tarjoavat ensikotien lisäksi myös muita vauvaperheitä tukevia avopalveluita, kuten Baby blues -toimintaa synnytyksen jälkeisestä masennuksesta toipumiseen, päiväryhmätoimintaa sekä Doula-toimintaa, joka tarjoaa perheille tukihenkilöitä odotusaikaan ja vauvan syntymään. Jäsenyhdistykset tarjoavat tukea perheille, joilla on haasteita vauvaperheen arjessa selviytymisessä. Arkea saattavat haastaa esimerkiksi päihteiden käyttö, vanhempien nuori ikä, mielenterveysongelmat tai haasteet vanhemmuuden taidoissa, jotka voivat kytkeytyä vanhemman omaan traumaattiseen taustaan, oppimisvaikeuksiin tai kulttuurisiin ristiriitaisuuksiin. Yhteistä yhdistysten tuottamille palveluille on se, että ne pyrkivät tukemaan perheitä tilanteissa, joissa vauvan terve kasvu ja kehitys ovat vaarantuneet tai on olemassa riski, että ne vaarantuisivat, mikäli perhe jäisi ilman tukea. (Ensi- ja turvakotien liitto ry, 2017.)

Kuosmanen (2009, 11–14) huomauttaa, että vauvaperhetyön taakkaa jakavat monet eri palveluntuottajat ja -tarjoajat. Ensikotiyhdistysten ohella muun muassa seurakunnat, neuvola- ja päivähoitopalvelut, lastensuojelujärjestöt sekä kuntien sosiaaliohjaus ja kotipalvelu toteuttavat ennaltaehkäisevää vauvaperhetyötä. Myös sairaalat ovat kehittäneet omia mallejaan tukemaan erityisesti vauvaperheitä. Vauvalähtöinen intensiivinen vauvaperhetyö, jota erityisesti ensikodeissa järjestetään ympärivuorokautisena kuntoutuksena, tähtää vauvan ja vanhemman kiintymyssuhteen luomiseen, ylläpitämiseen ja eheyttämiseen. Vaativuuden aspekti vauvaperhetyössä syntyy, kun perheiden hyvinvointiin liittyy erityisen vakavia riskejä. Ensikodissa asuessaan perhe voi turvallisessa ympäristössä harjoitella

arkielämästä ja vauva-arjesta selviytymistä työntekijöiden tukemana (Ensi- ja turvakotien liitto ry, 2017). Vaativa vauvaperhetyö on ennen kaikkea muutostyötä vanhemman ja lapsen hyväksi. (Kuosmanen, 2009, 11–14.)

1990-luvun lamasta lähtien vauvaperheiden palveluiden painopiste on yhä enemmän siirtynyt laitospalveluista kuntoutuksesta edullisempiin avopalveluihin. Vauvan hätä ei kuitenkaan aina voi odottaa seuraavaa vapaata aikaa tai pitkiä taukoja, eikä pelkkä keskustelu aina jaksaa kantaa perhettä riittävästi, minkä vuoksi ensikotijaksojen kysyntä on edelleen hyvin suurta. Avopalveluita puolestaan on pyritty kehittämään riittävän tukeviksi. Helsingin Ensikoti ry (2017) on määritellyt hoidolliset avopalvelut sopiviksi sellaisille perheille, joiden voimavarat riittävät itsenäiseen tai kevyesti tuettuun kuntoutumiseen. Tällöin kuntoutumista voidaan toteuttaa säännöllisillä tapaamisilla esimerkiksi perheen kotona. Menetelminä vauvaperhetyössä voidaan käyttää muun muassa Theraplay-terapiaa, musiikkiterapiaa, tarvekarttoja ja vauvahierontaa. Avopalvelut vaihtelevat paikkakunnittain, mutta vauvaperhetyölle keskeistä kaikissa ensikotiyhdistyksissä on tukea vanhempia vanhemmuudessa, auttaa vanhempia tunnistamaan oman vauvan erityistarpeet sekä tuoda vauvan ääntä kuuluviin. (Törrönen, 1998, 24–26.)

Ensikotiyhdistysten tuottamat vauvaperhepalvelut ovat suurelta osin ainoaa laatuaan Suomessa, ja niissä vaalittu vaativan vauvaperhetyön osaamisopisto on ensiluokkaisen arvokasta. Yhdistysten toimintaa koordinoivan Ensi- ja turvakotien liiton vuosille 2016–2019 kirjatussa strategiassa mainitaan yhdistysten kaiken toiminnan perustana lapsen oikeus turvalliseen kasvu- ja elinympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun (Ensi- ja turvakotien liitto, 2017). Lapsen edun toteutuminen on näin ollen ensikotitoiminnan ydintä ja tämä pätee niin laitospalveluissa kuin avopalveluissakin. Työote on tämänkaltaisessa työssä ennen kaikkea voimavara- ja tuella, dialogista ja luottamukseen perustuvaa. Tässä tutkimuksessa perehdytään tarkemmin päiväryhmätoimintaan ensikotiyhdistysten avopalvelumuotona.

2.5 Päiväryhmätoiminta vauvaperheen vaativan tuen palveluna

2.5.1 Tavoitteet

Päiväryhmätoiminta on lapsiperheille suunnattua lastensuojelun avohuollon tukea, joka tähtää perheen voimavarojen tukemiseen ja vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen kehittämiseen. Päiväryhmiä järjestetään Suomessa yhdeksällä paikkakunnalla: Pori, Helsinki, Lahti, Imatra, Kuopio, Kotka, Oulu, Lappeenranta ja Tampere. Päiväryhmät ovat luonteeltaan toiminnallisia ja intensiivisiä, ja niiden rakenne perustuu paitsi ammatilliseen yksilöohjaukseen, myös vertaistukeen. Päiväryhmätoiminnan asiakkaita ovat vanhemmat – yleensä äidit – ja heidän lapsensa, jotka ryhmään tullessa ovat pääsääntöisesti alle kaksivuotiaita. Äitien elämäntilannetta luonnehtivat erilaiset haasteet vanhemmuudessa ja lapsiperheen arjen hallinnassa. (Ensi- ja turvakotien liitto, 2017.)

Päiväryhmätoiminnan konsepti on syntynyt 1990-luvun puolivälissä vastaamaan lisääntyneiden ensikotipaikkojen tarpeeseen. Erityisen tuen tarpeessa olevien vauvaperheiden määrän huomattiin tuolloin lisääntyneen ja perheillä todettiin olevan yhä moninaisempia ongelmia. Päiväryhmätoiminnasta pyrittiin rakentamaan avohoitopalvelu, joka itsessään olisi riittävä tukimuoto. Lähtökohtana oli tarjota arkeen sidottua ja yhdessä tekemiseen perustuvaa tukea. Alkuvaiheessa tavoitteeksi määriteltiin pikkulapsiperheiden elämänhallinnan tukeminen ja arkielämän puitteiden luominen. Nämä tavoitteet toimivat tänäkin päivänä päiväryhmien toiminnan lähtökohtina. (Törrönen, 2005.)

Suurella osalla päiväryhmien asiakkaista on kytköksiä lastensuojeluun tai sosiaalitoimeen ja vauvan kanssa selviäminen on ajautunut enemmän tai vähemmän umpikujaan. Arki kotona saattaa olla kaoottista, ja moni äiti kokee väsymystä ja neuvottomuutta lapsen kanssa. Ryhmässä on kerrallaan neljästä kuuteen vanhempaa lapsineen, ja yksi päiväryhmäjakso kestää puoli vuotta. Äidin ja lapsen tilanne voi vaatia useamman puolivuotisjakson. Ryhmä osallistuu jokaisen jakson aikana yhdelle kuntouttavalle viiden päivän mittaiselle intensiiviviikolle, joka pidetään Sipoon koulutuskeskus Sopukassa. Intensiiviviikolle voivat osallistua myös isät. (Törrönen, 1998.)

Päiväryhmätoimintaan osallistuvat vauvat oireilevat eri tavoin kulloisestakin elämäntilanteesta riippuen. Vauvat ovat usein oman kehityksensä kustannuksella kehittäneet selviytymiskeinoja vaikeassa elämäntilanteessa. Vauva voi esimerkiksi olla ilmeeton, eleeeton, iloton ja kaikkeen alistuva. Vauva ei välttämättä vaadi mitään, vaan sopeutuu kaikkeen eikä osoita vastustamisen merkkejä. Negatiivisten – tai positiivisten – tunteiden ilmaiseminen voi olla vähäistä, eikä vauva osoita olevansa tyytyväinen, saati tyytymätön, senhetkiseen tilaansa. Vauva saattaa vältellä kaikenlaista kontaktia ja kääntää päätään pois tai puuhata omia juttujaan ja viihdyttää itse itseään. Vauva voi toisaalta myös pyrkiä kannattelemaan äitiään piristämällä tätä hymyillä tai hassuilla tempuilla. Lohdun ja ilon hakeminen muilta ihmisiltä on tyypillistä, ja vauva saattaa osoittaa kiintymystä vieraisiin ohjaajiin äidin sijasta. Pienen vauvan pahoinvointi, kaltoinkohtelu ja kehitysviivästymät ovat vaikeita havaita. Päiväryhmätoiminnan piiriin tulevien vauvojen kohdalla saattaa usein olla epäily fyysisestä vammasta tai esimerkiksi motorisesta kehitysviiveestä, joka kuitenkin työskentelyn ja ajan myötä paljastuukin esimerkiksi vuorovaikutuksen puutteesta johtuvaksi oireeksi. (Kalavainen, 2005, 28–35.)

Päiväryhmien asiakkaiden päiväryhmään tulon syyksi nimetään useimmiten erityisen tuen tarve vauvan kanssa selviämiseen. Päiväryhmän asiakkuus käynnistyy tavallisimmin sosiaalityöntekijän, neuvolan, muiden ensikodin palveluiden tai mielenterveystoimiston aloitteesta. Perheen on kuitenkin mahdollista hakeutua päiväryhmään myös omasta aloitteestaan ottamalla itse yhteyttä päiväryhmään. Ennen ryhmän aloitusta järjestetään alkuhaastattelu, jossa käydään läpi perheen senhetkinen tilanne ja päiväryhmän toimintaperiaatteet. Perhettä pyritään motivoimaan työskentelyyn ja ryhmäjaksolle asetetaan yhdessä perheen kanssa heidän haasteitaan vastaavat tavoitteet. Päiväryhmän kokoonpano pyritään muodostamaan niin, että ryhmä palvelee sen jäseniä ja toiminta muodostuu tarkoituksenmukaiseksi. Ei ole esimerkiksi välttämättä mielekäästä ottaa ryhmään pelkkiä vakavasti masentuneita äitejä tai yhtä merkittävästi eri-ikäistä äitiä kuin muut. (Törrönen, 1998.)

Äitien omat elämäkokemukset ja muistot omasta lapsuudesta nousevat päiväryhmässä väistämättä esille. Äitien tarvitsevuus on usein yhtä todellista kuin vauvojen tarvitsevuus, mikä aiheuttaa riskin, että äiti asettaa omat tarpeensa vauvan tarpeiden edelle. Äitien omat vaille jäämisen kokemukset elämässä ja omassa

lapsuudessa ovat läpitunkevia, mutta silti päiväryhmään tullessaan äidit eivät välttämättä ole vielä olleet tunnekosketuksessa omiin traumaattisiin kokemuksiinsa. Puhuminen ja vertaistuki voivat tuoda äideille helpotusta omaan pahaan oloon, jolloin voimavaroja vapautuu vauvan tarpeiden näkemiseen. Lähes poikkeuksetta jokainen äiti haluaa omalle lapselleen parempaa kuin mitä on itse saanut osakseen omassa lapsuudessaan. Vauvaperhe-elämän idealisointi ja ihannointi voivat näkyä epärealistisina odotuksina itseä ja vauvaa kohtaan, jolloin vastoinkäymiset tuntuvat ylitsepääsemättömiltä eikä niiden käsittelemiseen ole rakentavia käytänteitä. Huomion ohjaaminen vauvoihin on päiväryhmätoiminnan keskiössä, sillä äitien omat ongelmat vievät helposti kohtuuttoman paljon tilaa ja aikaa. (Kalavainen, 2005, 28–35.)

Päiväryhmätoiminnan tavoitteena on saada aikaan sellaista muutosta perheen toimintatavoissa, äidin vanhemmuudessa ja äidin ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa, joka edistää lapsen kokonaisvaltaista ja ikätason mukaista kehitystä ja hyvinvointia. Tavoitteena on tehdä vauvaa näkyväksi ja todelliseksi äidille ja luoda äidin mieleen ja ajatuksiin tilaa vauvalle. Toiminnan pohjaksi vauvalle ja äidille luodaan perusturvallisuuden tunne, jonka varaan arjenhallintaa ja eheää vuorovaikutusta lähdetään rakentamaan. Lapsen kehitystä tukee myös lapsen saama vertaistuki: lapsi oppii perusluottamusta muihin ihmisiin ja saa onnistumisen kokemuksia sosiaalisissa suhteissaan turvallisessa ja hallitussa ympäristössä. Äidin ja lapsen kiintymyssuhteen eheyttäminen on päiväryhmätoiminnan keskeisimpiä tavoitteita, joka onnistuessaan ohjaa lapsen kehitystä oikeaan suuntaan. On myös muistettava, että monilla äideillä on päiväryhmään tullessaan hyviä ja toimivia käytänteitä pienen lapsen hoitamiseen. Päiväryhmätoiminnan tavoitteena on vahvistaa entisestään näitä vahvuuksia sekä tarjota eri taustoista tuleville äideille foorumi jakaa näitä vahvuuksia toisilleen.

2.5.2 Toiminta

Päiväryhmätoiminta on intensiivistä yhdessä tekemiseen ja yhteistoimintaan perustuvaa tukea. Toiminta perustuu ammatilliselle ohjaukselle sekä vertaistuelle. Päiväryhmän toiminta tapahtuu lähikontaktissa perheen omaan arkeen, mikä tarkoittaa, että päiväryhmätiloilla on pyritty luomaan mahdollisimman kodinomaisen

tunnelma. Tällä tavoin eläytyminen vauvan kokemusmaailmaan on mahdollisimman autenttista. Ryhmä kokoontuu yleensä kolmena päivänä viikossa, ja ryhmien aikana eletään normaalia vauvaperheen arkea, mikä pitää sisällään muun muassa vauvan hoitamista, ruuanlaittoa ja vauvan nukuttamista päiväunille. Perussääntönä on, että jokainen äiti hoitaa itse oman lapsensa. Työntekijän vastuulla on havainnoida äidin ja vauvan välistä vuorovaikutusta, sanottaa vauvan tarpeita sekä mallintaa vauvan tarpeita tukevaa käytöstä. Säännölliset tapaamisajat ja toistuvat rutiinit luovat johdonmukaisuutta ja ennustettavuutta perheen arkeen, joka on saattanut kotona olla hyvinkin pirstaleinen. (Kalavainen, 2005, 36–49.)

Suljettu ryhmä vauvaperhetyön kontekstina tarjoaa hedelmällisen pohjan vertaistuelliselle työskentelylle. Palvelu on hoidollista, kun äiti kokee tulevansa hyväksytyksi ryhmässä muiden äitien ja ohjaajien tahoilta. Vaatimukset vauvalehtien markkinoimasta täydellisestä vanhemmuudesta helpottavat, kun äiti kokee, ettei ole yksin ongelmiansa kanssa. Myös toiselta äidiltä tuleva positiivinen palaute voi saada suuremman merkityksen kuin työntekijän antamana. Yhdessä tekeminen ja yhdessä oppiminen korostuvat tehden samalla asiantuntijuudesta yhteisesti jaettua pääomaa. (Kalavainen, 2005, 36–49.)

Päiväryhmätoiminnan rakenne on selkeä, ja jokaisen päivän ohjelma on johdonmukainen ja perustuu toistuvuudelle. Äidit saapuvat lastensa kanssa päiväryhmään aamupäivällä, ja yhteinen toiminta alkaa usein kuulumisten vaihdolla, yhteisellä laululeikkituokiolla tai esimerkiksi orientoitumisella Nallekorttien avulla. Päiväryhmätilat ovat kodinomaiset sisältäen keittiön, olohuoneen, WC-tilat sekä kaksi huonetta, joista toinen toimii leikkihuoneena ja toinen ohjaajien toimistona. Päivän mittaan vauvojen perushoitotilanteisiin pysähdytään ja niille varataan riittävästi aikaa. Perusasioita kerrataan ja äideille sanotetaan vauvan tarpeita ja syitä sille, miksi perushoitotilanteet ovat muutakin kuin mekaanista suorittamista. Keskusteluiden ja vaikeiden asioiden äärellä pohtimisen vastapainona päiväryhmissä opetellaan iloitsemaan lapsesta ja yhteisistä onnistumisen hetkistä. Ohjaajien on tärkeää ehtiä havainnoimaan ja aistimaan äidin ja lapsen vuorovaikutusta, lapsen tunnetiloja sekä koko ryhmän dynamiikkaa. Ryhmäpäivä loppuu iltapäivällä ja kestää kaikkinsa noin viisi tuntia. Päiväryhmän struktuuri on jo itsessään hoitava elementti sekä lapsille että äideille, ja säännöllisinä toistuvat perushoitotilanteet luovat ryhmään turvan tuntua. (Kalavainen, 2005, 36–49.)

Päiväryhmätoiminta pitää sisällään monenlaista toimintaa, vaikka päivää rytmittävätkin vauvan hoidolliset hetket. Erilaisia konkreettisia menetelmiä päiväryhmässä voivat olla muun muassa maalaaminen, päiväkirjan pitäminen, retket, vanhemmuuden roolikartan laatiminen ja tutkiminen sekä musiikkiterapia. Myös äidin ja vauvan välisen vuorovaikutuksen videoiminen voi joskus toimia äidille tärkeänä palautteena, mikäli vaikeista asioista puhuminen on liian raskasta. Kuten aiemmassa kappaleessa todettiin, päivän rakenteeseen tulee kuitenkin sisällyttää väljyyttä, ja jokaisen päivän menetelmärepertuaari rakennetaan äidin ja vauvan senhetkisen voinnin perusteella. Jos äiti on jonain päivänä esimerkiksi poikkeuksellisen väsynyt, voidaan ohjelma räätälöidä niin, että hän saa mahdollisuuden levätä enemmän ja ohjaajat voivat hoitaa lasta. Ryhmäkauden loppuessa päiväryhmäohjaajat auttavat äitiä jatkosuunnitelman työstämisessä. (Kalavainen, 2005, 36–49.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tutkimuksen tarkoitus tai tehtävä on tutkimusta kaiken aikaa johdattelleva ja ohjaava peruste (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2012, 137–138). Tämä käsillä oleva tieteenfilosofisilta lähtökohdilta fenomenologis-hermeneuttinen tutkimus pyrkii kuvailemaan ja ymmärtämään päiväryhmätoiminnan roolia pienen lapsen kehityksen erityisessä tukemisessa. Tutkimuksen tarkoituksena on tavoittaa niin vanhempien kuin ohjaajienkin ajatuksia ja kokemuksia päiväryhmätoiminnan merkityksestä siten, että näkökulma säilyy lapsen kehityksen tukemisessa. Tavoitteena on tuottaa ajankohtaista ja yhteiskunnallisesti merkittävää tietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää vauvaperheiden palveluiden kehittämisessä ja niiden laadunarvioinnissa. Tieto on tämän lisäksi arvokasta kaikille niille tahoille, jotka työskentelevät lasten ja perheiden erityistarpeiden kanssa.

Päiväryhmätoiminnan roolia pienen lapsen kehityksen erityistason tukemisessa tarkastellaan seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

1. Miten vanhemmat kokevat päiväryhmätoiminnan tukeneen heidän lapsensa kehitystä?
2. Miten ohjaajat kokevat päiväryhmätoiminnan tukevan pienen lapsen kehitystä?

4 TUTKIMUKSEN KULKU JA TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tieteenfilosofiset ja metodologiset ratkaisut

Tämä käsillä oleva tutkimus on tieteenfilosofisilta lähtökohdiltaan fenomenologinen, ja se pyrkii kuvailemaan ja hermeneutiikan oppeja mukaillen myös ymmärtämään päiväryhmätoiminnan roolia pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena. Tutkimusotteeni ja sen filosofiset taustaoletukset jäljittelevät omaa maailmankuvaani, jota voisi luonnehtia lapsilähtöiseksi. Tutkimuksen tarkoituksena on luoda mahdollisimman kattava kokonaiskuva ilmiöstä, joka vastaa kaikessa ajankohtaisuudessaan monen vauvaperheen tarpeeseen. Tavoitteena on myös fenomenologis-hermeneuttisia lähtökohtia myötäillen käsitteellistää tutkimustuloksista nousevaa tietoa ja sanottaa tutkittavien kokemuksia, joita ei tähän asti ole välttämättä tietoisesti jäsennetty. Tutkimuksen perimmäiset syyt ovat ennen kaikkea pienten lasten hyvinvoinnissa ja sen edistämisessä. Päiväryhmä antaa tutkimukselle kontekstin, jonka sisällä tapahtuvia ilmiöitä tämä tutkimus pyrkii kuvailemaan.

Fenomenologiaa voidaan tarkastella paitsi historiallisena liikkeenä, myös filosofisena oppina, jonka epistemologia nojaa ilmiöiden ymmärtämiseen tietoisuuden ja kokemuksen kautta. Fenomenologia painottaa ilmiöiden perimmäistä olemusta, joka on saavutettavissa välittömien subjektiivisten kokemusten arvottamisella. Ontologisesti ajatellen pysyvästi relevanttia ja ehdottoman varmaa tietoa ei ole mielekästä tavoitella maailmassa, vaan henkilökohtaiset elämykset ja kokemukset ovat itsessään merkityksellisiä ja rakentavat todellisuuttamme. Tutkijana fenomenologi suhtautuu kriittisesti teoretisointiin ja spekulointiin, sillä nämä eivät ole havaintomaailmassa kohdattavissa ja todennettavissa. Sen sijaan lähtökohtana ovat ilmiöt, jotka muuttuvat ihmisten kokemuksiksi heidän eläessään ja toimiessaan niiden kanssa. Tälle kokemukselle ihminen antaa yksilöllisen merkityksen, ja tarkastelemalla ilmiötä usean ihmisen kokemuksen kautta päästään lähemmäs ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä. Fenomenologinen tutkimus pyrkii löytämään

tutkimuskohteesta sen perimmäisen olemuksen ja tuottamaan syvällistä tietoa. (Smith, 2016; Kakkori, 2009; Anttila, 2014.)

Tutkijan rooli fenomenologisessa tutkimuksessa on olla avoin, ennakkoluuloton ja välttää teoreettisten viitekehysten asettamista. Tutkija luottaa kokemusperäisen tiedon aitouteen ja totuudellisuuteen. Tutkimuksen tekoa ohjaavat vilpittömyys ja kunnioitus kokemusperäistä tietoa kohtaan; tutkittava ilmiö kohdataan sellaisena kuin se on, ja ilmiöt avautuvat tutkijalle ennakkoluulottomina ja aitoina. Paitsi tutkittava ilmiö ja ihmisten sille antamat merkitykset, myös tutkijan omat kokemukset ovat avainasemassa, ja ne on tunnustettava elettyinä todellisuutena. Tutkijan tuleekin analyysia varten paljastaa ennakkokäsityksensä sekä analyysia mahdollisesti ohjailevat perinteet ja uskomukset sekä pyrkiä laajentamaan omaa ymmärrystään oletustensa ulkopuolelle. (Anttila, 2014.)

Tämän tutkimuksen kvalitatiivinen eli laadullinen ote näkyy sen induktiivisissa ja empiriaa korostavissa periaatteissa sekä aineistosta nousevien ilmiöiden ominaisuutteen kunnioittamisessa. Tutkimuksen tieteenfilosofisten periaatteiden mukaisesti haastateltavat antavat kohtaamilleen asioille, ilmiöille ja käsitteille, kuten ”vanhemmuus” tai ”sosiaaliset taidot”, henkilökohtaisia merkityksiä, jotka kumpuavat haastateltavien omista elämäkokemuksista, muistoista ja asenteista. Tässä tutkimuksessa on pyritty antamaan tilaa noille merkityksille ja säilyttämään haastateltavien kertomasta välittyvä painoarvo erilaisille erityisen tuen muodoille. Tuomi ja Sarajärvi (2013) huomauttavat, että fenomenologinen tutkimus saa hermeneuttisen ulottuvuuden tulkinnan tarpeesta. Näin ollen olenkin tutkijana pyrkinyt samanaikaisesti sekä ymmärtämään että tulkitsemaan haastateltavien esille nostamia ilmiöitä. Voidaan ajatella, että ymmärtäminen edellyttää aina tulkintaa, ja tästä syystä olen vastauksia tulkitessani pyrkinyt noudattamaan hienotunteisuutta, jotta haastateltavien puheissa kuuluvat nyanssit jäisivät elämään tutkimustuloksissa.

4.2 Aineiston keruu ja haastateltavat

Tutkimushaastattelu on laadullisen tutkimuksen kentällä aineistonkeruumenetelmänä varsin suosittu. Haastattelussa tärkeintä on saada mahdollisimman paljon

mahdollisimman luotettavaa tietoa ihmisiltä, joilla sitä uskotaan olevan. Haastattelu voidaan toteuttaa lomake-, teema- tai syvähaastatteluna. Edelleen haastattelu voi olla yksilö-, pari- tai ryhmähaastattelu. Omaan tutkimukseeni valikoitunut teemahaastattelu eli puolistrukturoitu haastattelu etenee etukäteen valittujen teemojen ja niitä tarkentavien kysymysten mukaan. Teemat myötäilevät tutkimustehtäviä sekä tutkimuksen tarkoitusta. Useampi yksilöhaastattelu edellyttää haastattelun struktuurin yhdenmukaisuutta haastattelusta toiseen, mutta avoimempi haastattelutyylillä, joka tässä tutkimuksessa oli käytössä, sallii myös tilannetajun. (Tuomi & Sarajärvi, 2013.)

Haastattelun etu verrattuna muihin tiedonkeruumenetelmiin, kuten havainnointiin, on sen joustavuus. Kysymykset ovat toistettavissa ja epäselvät käsitteet selitettävissä. Haastateltavan on usein mahdollista tutustua haastattelukysymyksiin etukäteen, kuten tässä tutkimuksessa on tehty, ja haastattelija voi valita haastateltavansa henkilöt sen perusteella, keneltä uskoo saavansa kattavinta aineistoa. Toisaalta haastattelu on aikaa vievä ja kallis aineistonkeruumuoto, ja on myös mahdollista, että haastattelu vääristää tuloksia. Tätä ja muita haastattelututkimukseen liittyviä haasteita tarkastellaan tarkemmin tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta käsittelevässä luvussa. Haastattelijan on haastatteluhetkellä oltava herkkä erilaisille kulttuurisille vaikutteille ja tilannetekijöille, mutta tutkija ei voi kuitenkaan täysin antautua haastateltavien omien asenteiden tai ennakkoluulojen vietäväksi, jotta aineisto ei lähde analyysivaiheessa vääristymään. (Hirsjärvi ym. 2012, 204–212; Tuomi & Sarajärvi, 2013.)

Ennakkovalmisteluina haastattelija saattaa esitellä haastattelukysymyksensä jollakin koehenkilöllä tai -ryhmällä. Testaus paljastaa, miten haastateltava ymmärtää kysymykset, kauanko aikaa haastatteluun pitää varata ja etenevätkö teemat kysymysten muodossa loogisesti. Toisaalta hyvinkin valmistautunut haastattelija saattaa kohdata haastattelutilanteessa varsin niukkasanaisen haastateltavan, jolloin ongelmanratkaisutaidot voivat tulla todella tarpeeseen. Haastattelijan on myös etukäteen mietittävä tallennusmuoto. Haastattelun nauhoittaminen antaa vapaammat kädet tehdä omia muistiinpanoja ja mahdollisesti havainnoida tilannetta samanaikaisesti, mutta se tuo aina riskin esimerkiksi elektroniikan pettämisestä, pattereiden loppumisesta ja muista teknisistä ongelmista. Keskustelun avaus on mietittävä huolella, ja samoin on valmisteltava mahdolliset puheenvuorot, joilla dialogi palautetaan takaisin aiheeseen, mikäli tarve vaatii. Tässä tutkimuksessa haastattelut sujuivat kaikin puolin hyvin ja tallennusvälineeksi

valikoitui tavallinen MP3-soitin. Haastattelijana pystyin näin ollen itse keskittymään enemmän kuuntelemiseen, ymmärtämiseen ja ajatusten jalostamiseen kuin muistiinpanojen kirjaamiseen. (Hirsjärvi ym. 2012, 204–212.)

Tutkimukseni filosofiset lähtökohdat, fenomenologia ja hermeneutiikka, ohjasivat minut käyttämään aineistonkeruumenetelmänä haastattelua. Haastattelun käyttäminen oli selvää alusta alkaen, eikä sen kyseenalaistaminen antanut aihetta epäillä sen toimivuutta omalle tutkimukselleni. Halusin kerätä tietoa ihmisiltä ja halusin heidän kertovan kokemuksiaan ja ajatuksiaan mahdollisimman avoimesti ja monipuolisesti. Uskoin, että pystyisin haastattelun avulla luomaan rennon ja luottavaisen ilmapiirin, jossa haastateltava voisi myös pohtia ikään kuin ulkopuolisena omia asenteitaan. Kehotinkin haastattelun alussa äitejä asettumaan lapsensa asemaan ja tarkastelemaan kysymyksiä siitä näkökulmasta, mitä ne lapselle voisivat tarkoittaa. Tutkimuksen aiheen huomioon ottaen koin, että haastattelutilanne olisi otollinen ympäristö, jos minun tarvitsisi selvittää joitakin kysymyksiä tai ohjata haastattelua rajatummalle alueelle. En halunnut vain yleisellä tasolla heränneitä ajatuksia, vaan myös yksityiskohtaisia esimerkkejä. Haastattelutilanteissa korostin toisaalta mielikuvituksen käyttöä ja luovuutta syvällisempää pohdiskelua vaativissa teemoissa, mutta toisaalta, koska etenin etukäteen määriteltyjen teemojen perusteella, halusin olla varma, että haastateltavat ymmärtävät aiheen.

Tutkimuksen aineisto on kerätty syksyllä 2014 haastattelemalla neljää erääseen päiväryhmään osallistunutta äitiä sekä kahta tämän päiväryhmän ohjaajaa. Haastateltavat saivat etukäteen tutustua haastattelukysymyksiin. Äideistä kaksi ei haastattelujen aikaan enää ollut päiväryhmässä, mutta heillä oli niin sanottuja jälkitapaamisia jäljellä. Kaksi äitiä sen sijaan kävi haastattelujen aikaan päiväryhmässä. Kaikki äidit olivat haastattelujen hetkellä alle 25-vuotiaita. Kahdella äideistä oli kaksi lasta ja kahdella yksi lapsi. Tutkimukseeni valikoituneen päiväryhmän ohjaajista toinen oli toiminut päiväryhmän ohjaajana kuusi vuotta ja toinen yhdeksäntoista vuotta. Nauhoitin haastattelut, jolloin aineistoa kertyi yhteensä noin neljä ja puoli tuntia. Tämän jälkeen litteroin haastattelut sanatarkasti ja poistin aineistosta kaikki tunnistetiedot. Litteroitua aineistoa kertyi 73 sivua, kun fonttikoko oli 11 ja riviväli 1,0.

4.3 Aineiston analysointi

Haastattelu tuottaa tiedonkeruumenetelmänä hyvin värikkään ja heterogeenisen aineiston. Puhe on moniulotteinen elementti, ja vielä enemmän kuin sen ulkoasu on sen sisältö fenomenologisessa tutkimuksessa tutkijalle erityinen mielenkiinnon kohde. Olen tulkinnan avulla rajannut kokemuksen kautta tuotetun tiedon ja tutkijana olen kunnioittanut niitä merkityksiä, joita aineistosta on noussut. Tästä lähtökohdasta olen edelleen avannut ilmiöt käsitteellisempään muotoon.

Tutkimustuloksia analysoidessani halusin pitää mielessä sen, että haastateltavieni omat tutkittaville ilmiöille antamat merkitykset tulevat vaikuttamaan tutkimustuloksiini. En kuitenkaan hylännyt ajatusta, että voisin saada heiltä hyödyllistä, arvokasta ja tutkimuksellisesti validia tietoa. Aineistosta tekemäni johtopäätökset ja tulokset ovat itsenäisiä teoreettiseen tietoon nähden, joskaan teoriatietokaan ei ole täysin alisteinen aineistolle, vaan noudattelee siellä esiintyviä ilmiöitä. Induktiivisesti etenevässä analyysissä pyrin mahdollisimman luonnolliseen kompromissiin näiden kahden perspektiivin välillä. Näistä lähtökohdista kumpusi tarve toteuttaa analyysi teoriaohjaavasti. Teoriatiedon osuus analyysissäni on kaikesta huolimatta vähäinen, ja se toimii lähinnä analyysirunkona ja viitekehyksenä analyysin ensimmäisissä vaiheissa. Olen myös sallinut aineistosta syntyä analyysin myötä uusia käsitteitä rikastuttamaan ja täydentämään aikaisempaa tietoa aiheesta, jota käytännöllisesti katsoen ei ole ollut olemassa juuri lainkaan. Koin, että teoriaohjaava sisällönanalyysi sopisi aineistolleni parhaiten ja nostaisi sen merkittävimmät tulokset parhaiten esille.

Aloitin aineiston käsittelyn puhtaasti aineistolähtöisesti. Teemahaastattelurungossani olin jakanut kysymykset koskemaan pienen lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. Jo haastatteluja litteroidessani huomasin kuitenkin vastausten jakautuvan hyvin heterogeenisesti näiden kolmen osa-alueen kesken siten, että vastaus yhteen kysymykseen saattoi usein olla samanaikaisesti vastaus useamman eri osa-alueen kysymykseen. Tästä syystä olen aineiston sisällöllisiä lähtökohtia mukailen tehnyt redusointivaiheessa jaottelun kolmeen osaan: lapsen fyysisen kehityksen tukeminen, lapsen psykososiaalisen kehityksen tukeminen sekä vanhemman toimintakyky. Aluksi redusoin eli pelkistin

tutkimuskysymyksiini löytämäni vastaukset ja annoin niille pelkistetyt ilmaukset (ks. Liite 1: Aineiston redusointi). Tämän jälkeen ryhmittelemällä klusteroin ilmaukset niiden samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella alaluokkiin (ks. Liite 2: Aineiston klusterointi). Aineiston monimuotoisuuden ja runsauden vuoksi koin, että klusterointi oli tarpeellista suorittaa kahdesti. Lopulta abstrahoinnissa kytkin saamani alaluokat teoreettista tietoa mukaileviin yläluokkiin kuitenkin pakottamatta niitä ”naimisiin” keskenään (ks. Liite 3: Aineiston abstrahointi). Tämän analyysiprosessin tein erikseen vanhempien ja ohjaajien vastauksille, ja yhtä lailla nämä kaksi analyysiosiota toteutettiin toisistaan riippumatta.

Koko analyysiprosessin ajan etenin hyvin pitkälti aineiston ehdoilla. Halusin korostaa empiriaa ja itse hankkimaani tietoa. Aineistoni tueksi etsin sellaista teorian tietoa, joka yhdessä aineistosta saamieni tulosten kanssa tekisi siitä loppujen lopuksi mahdollisimman ”yksiselitteistä”. Halusin tuloksista ja johtopäätöksistä eheän kokonaisuuden. Koska tutkimustietoa aiheesta on varsin vähän, jouduin pohtimaan analyysini teoriaohjaavuutta. Olen käyttänyt löytämäni teorian tietoa pienen lapsen kehityksestä sekä ensikotien ja päiväryhmien tavoitteellisesta toiminnasta ja peilannut sitä haastateltavieni minulle kertomiin kokemuksiin ja ajatuksiin. Olen siis analyysin avulla halunnut selvittää, kohtaavatko käytäntö ja teoreettinen tieto. Empirian ja teorian tiedon vertailu tai yhtäläisyyksien tarkastelu eivät kuitenkaan ole tutkimuksessa pääroolissa. Päämielenkiintoni tutkimuksessa on edelleen ja on aina ollut siinä, millaista erityistukea päiväryhmätoiminta tarjoaa pienen lapsen kehitykselle vanhempien ja ohjaajien kokemuksen mukaan. Se, seuraavatko haastateltavien näkemykset teorian tietoa, on toissijaista, joskin analyysi antaa viitteellisiä vastauksia myös tähän kysymykseen. Vaikka korostan ja arvostan haastateltaviltani saamia tietoja, uskon niiden näyttävätyvän vahvempina peilatesani niitä teorian tietoon. Tämä on syy siihen, miksi valitsin teoriaohjaavan sisällönanalyysin.

4.4 Tutkimuksen toteutuksen eettisyys ja luotettavuus

Jo tutkimusta aloittaessani jouduin vastakkain erilaisten eettisten kysymysten kanssa. Miten menettelen haastattelujen kanssa? Miten tallennan, käsittelen ja säilytän

haastatteluista saamaani aineistoa? Tutkimukseni kohteet ja intressit sisältävät arkaluonteista tietoa, ja hienovaraisuus aineiston käsittelyssä on ollut tärkeä huomioonotettava asia. Haastattelemieni äitien elämäntilanteet olivat enemmän tai vähemmän haastavat. Ennakko-oletukseni oli, että tutkimukseni aihe voi olla monille ihmisille vaikeita tunteita herättävä, ahdistava ja tunkeileva. Haastattelukysymykseni käsittelivät äitien henkilökohtaista elämää, omia minäpystyvyyden tuntemuksia sekä kokemuksia vanhemmuudesta. Jouduin näin ollen tunkeutumaan lähelle äitien yksityistä elämää ja henkilökohtaisia ajatuksia, joista lähes tuntemattomalle ihmiselle kertominen voi olla monelle epämiellyttävää. Olin siis varautunut siihen, että haastattelutilanteet saattaisivat olla tunnepitoisia ja että en välttämättä saisi autenttisia vastauksia kaikkiin kysymyksiini. Korostin äideille, että heillä on mahdollista pyytää haastattelutilanteeseen mukaan tuttu päiväryhmäohjaaja, mutta kukaan äideistä ei silti tarttunut tähän vaihtoehtoon. Tulkitsin tämän viestivän tietynlaisesta luottamuksesta ja siitä syystä uskon vastausten olevan luotettavia ja tutkimukselleni hyödyllisiä.

Uskon, että päiväryhmätoiminnan tuki pienen lapsen kehitykselle ei aiheenani aiheuta tutkimusta lukeville ihmisille mielipahaa eivätkä aiheen valinnan seuraukset ole uhka luotettavuudelle. Sen sijaan uskon tutkimuksen näyttäytyvän ennen kaikkea hyödyllisenä sekä päiväryhmän entisille että tuleville äideille sekä kaikille vauvaperheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille. Aiheen eettisyydestä voi lisäksi todeta sen, että omat asenteeni ja kokemukseni eivät anna syytä epäillä, ettenkö kunnioittaisi ja arvostaisi paitsi tutkimusaiheeni ilmiöitä ja kohteita, myös haastateltaviani sekä kaikkia heitä, joita tutkimus koskee. Kaikkien haastateltavien anonymiteetti on suojattu, kuten tässä luvussa myöhemmin tarkemmin mainitaan. Tutkimuksen aihe valitaan mielestäni aina osittain itsekkäistä syistä, joskaan se ei aiheuta eettisesti ongelmia niin kauan, kuin tutkimuksen kulku muuten noudattelee tutkimuksen ehtoja ja hyviä tutkimuskäytänteitä.

Olin koko tutkimuksen ajan hyvin ”yksimielinen” omien ajatusteni kanssa. En kertaakaan kokenut, että minun olisi syytä vaihtaa aihetta tai toteuttaa tutkimus jotenkin muuten. Olin sitoutunut tutkimukseen alusta lähtien, ja aiheen valinta tapahtui luonnollisesti päästyäni käytännön tasolla kosketuksiin aiheen kanssa syventävän harjoitteluni puitteissa Ensi- ja turvakotien liitolla keväällä 2014. Aiheen rajaamista tapahtui tutkimuksen aikana jossain määrin. Haastattelukysymykseni olin laatinut teoriajohtoisesti ja teoratietoa myötäillen olin sisällyttänyt kysymyksiini

keskeisimmät pienen lapsen kehityksen osa-alueet. Tavoitteenani kysymyksillä oli saada mieluummin liian paljon kuin liian vähän aineistoa. Loppujen lopuksi en kuitenkaan käyttänyt haastatteluaineistosta kuin pienen osan. Koen, että haastattelukysymykseni oli laadittu aiheeseen nähden toimiviksi. Laaja-alaisemmat ja epätarkemmat kysymykset olisivat tarjonneet haastateltaville mahdollisuuden rönsyillä aiheessa kohtuuttomasti, jolloin aineiston rajaaminen ja olennaisen tiedon löytäminen olisivat vaikeutuneet liikaa. Toisaalta kysymysten rajaaminen entisestään olisi voinut antaa haastateltaville tunteen, että heiltä edellytetään tiettyjä vastauksia, ja vastausmahdollisuudet olisivat olleet liian kapea-alaiset. Ottaen huomioon aiheen herkkyyden ja haastattelutilanteen hienotunteisuuden halusin ehdottomasti säilyttää haastateltavien kokemuksen siitä, että heillä on vapaus kertoa tietyn aiheen puitteissa juuri heidän itsensä tärkeinä pitämiään ajatuksia ja tunteita.

Tutkimus eteni vuoden 2014 aikana suunnitelmien mukaan, ja haastattelutilanteet osoittautuivat onnistuneiksi. Aineisto mielestäni kylläntyi erinomaisesti, mikä näkyi yhdenmukaisuutena haastattelijoiden vastauksissa. Tutkimukseni kontekstina on vain yksi päiväryhmä ja sen tarjoama erityinen tuki lapsen kehitykselle. Juuri tämän yhden päiväryhmän osalta aineisto kylläntyi sen perusteella, että ohjaajien osalta tietoa kerättiin koko perusjoukolta (kaksi ohjaaja ryhmää kohti). Neljän äidin osalta koin, että aineistoa kertyi riittävästi ottaen huomioon, että ryhmät ovat lähtökohtaisestikin vain noin viiden ihmisen ryhmiä. Haastatteluista saatu aineisto osoittautui monipuoliseksi ja runsaaksi samojen pääteemojen toistuessa vastauksissa. Luotettavuuden kannalta en koe aineiston runsautta ongelmalliseksi, päinvastoin. Tutkijana olen ollut kaiken aikaa avoin kaikelle, mitä tulee vastaan, mutta olen silti pysynyt uskollisena omalle aiheelleni. Aineistonkeruu on kaiken lisäksi toteutettu varsin tiiviillä aikataululla noin parin kuukauden ajalla, joten informantit ovat olleet samassa asemassa toisiinsa nähden.

Haastattelu itsessään sisältää toki tiedonkeruun menetelmänä erinäisiä luotettavuuteen läheisesti liittyviä dilemmoja. Puhuvatko haastateltavat totta? Vääristelevätkö tai kaunistelevatko haastateltavat asioita tai jättävätkö he jotain kertomatta tietoisesti tai tiedostamatta? Onnistunko luomaan oikeat haastattelukysymykset tutkimusongelmiini? Jo heti otettuani ensimmäistä kertaa yhteyttä haastateltaviini kerroin heille osallistumisen vapaaehtoisuudesta sekä anonymiteettisuojasta. Pysin olemaan hienotunteinen siinä, että en painostaisi heitä haastatteluun vain oman tiedonjanoni vuoksi. Korostin heille myös useaan otteeseen,

että oikeita tai väärä vastauksia ei ole, vaan että kaipaen nimenomaan kokemuksia sekä aitoja ajatuksia. Kaikilla haastattelemillani äideillä oli omakohtaista kokemusta päiväryhmätoiminnasta, samoin ohjaajilla. Aineisto on näin ollen kerätty luotettavilta informanteilta. Laadullisen tutkimuksen luonteen mukaisesti myös haastateltavien määrä on korrekti.

Tutkimuksen tiedonantajien anonymiteetti on tässä tutkimuksessa suojattu perusteellisesti. Alkuperäisiin tallenteisiin ei ole kenelläkään ulkopuolisella ollut missään vaiheessa käyttö lupaa, ja tutkijana olen huolehtinut siitä, että kukaan ei pystyisi päättämään haastateltavieni identiteettiä tai sitä, missä päiväryhmässä tutkimus on toteutettu. Olen sitoutunut hävittämään alkuperäiset tallenteet asianmukaisesti, ja vaitiolovelvollisuuteni jatkuu myös tutkimuksen valmistuttua. Henkilö- ja tunnistetiedot on poistettu huolellisesti litterointivaiheessa. Ihmisten ja paikkojen nimet on korvattu keksityillä nimillä ja murre sanat on muutettu yleiskielen mukaisiksi. Samoin kaupunkiin tai sen palveluihin viittaavat sanat on anonymisoitu. Haastateltavat valikoituivat tutkimukseen sattumanvaraisesti valinnaisen syventävän harjoitteluni kautta, jonka tein Ensi- ja turvakotien liitolle vuonna 2014. Harjoittelun osana valmistelin pienimuotoista laadunarviointiin kytkeytyvää tutkimusta päiväryhmätoiminnan osana järjestettävistä intensiiviviikoista. Viikot järjestettiin Sipoossa perhekuntoutuskeskus Sopukassa, jossa tutustuin kaikkiin Suomen päiväryhmäohjaajiin sekä lisäksi muutaman eri päiväryhmän vanhempiin. Luottamuksellisen haastattelutilanteen optimoimiseksi päädyin tekemään tutkimuksen päiväryhmästä, jonka vanhempia olin jo ennestään tavannut. Nämä äidit saivat tutustua etukäteen haastattelukysymyksiin, joiden yhteydessä lähetin heille sähköpostitse myös tarkemmin tietoa tutkimuksestani. Haastateltavien vastaukset vaihtelivat runsaudeltaan ja sisällöltään, ja joskus tietyt aiheet jäivät pintapuolisemmiksi kuin toiset.

Aineiston analysointi laadullisessa tutkimuksessa sisältää aina tutkijan omaa tulkintaa. Saavutetut tulokset ovat yksi mahdollinen tulosvaihtoehto, ja ne riippuvat tutkijan valinnoista, joita hän on tehnyt tutkimuksen aikana. Niihin puolestaan vaikuttavat monet tekijät tutkijan omasta maailmankuvasta lähtien. Oman aineistoni analyysin toteuttaminen teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin oli kaikista vaihtoehtoista parhaiten sijoitettu sille polulle, jota tutkimukseni ajan kuljin. Se sopi luonnolliseen jatkumoon. Tutkimuksen toistettavuudelle ei ole mitään esteitä, ja vaikka joku toinen saisikin erilaiset tulokset eri valintojen seurauksena, se ei poista

omien tulosteni luotettavuutta. Tutkimukseni on sen omien parametrien nojalla luotettava ja vahva.

Pohdin analyysivaiheessa tarkkaan määreiden sijoittamista eri luokkiin ja kokeilin myös vaihtoehtoisia tapoja järjestää ja luokitella aineistoa. Toisinaan vaihdoin alaluokkien kokoonpanoa ja kokeilin, miten parhaiten saavuttaa johdonmukainen kokonaisuus tuloksista. Johtopäätökset on kirjattu pohdiskelevalla otteella ja tulokset on kytketty laajempaan kontekstiin ja yhteiskunnallisiin näkökulmiin. Luotan tulosten lopulliseen muotoon ja pidän niitä sovellettavina käytännön työhön sekä päiväryhmätoiminnan ja vauvaperhepalveluiden kehittämiseen. On myös huomioitava, että tämä tutkimus on lähtökohdiltaan varsin voimavarakeskeinen, eivätkä tuloksiin ole valikoituneet vanhempien kokemat epäkohdat päiväryhmätoiminnassa (näistä oli mainintoja vain muutama). Tutkimuksessa on siis nostettu esiin päiväryhmässä jo vallitsevia pienen lapsen kehitykselle suotuisia ja toimivia käytänteitä siitä syystä, että tutkimuksen ei ole ollut tarkoitus olla arvioiva vaan ennen kaikkea kuvaileva.

Ensimmäiset askeleet tutkimuksen teossa määräävät paljon tulevaa. Aiheen valinta on henkilökohtainen ja persoonallinen valinta, ja tämän tutkimuksen aiheen valinnassa minua ohjasivat pitkälti omat varhaiserityispedagogiikan opintoni sekä toisaalta kokemukseni Ensi- ja turvakotien liitolle toteutetusta harjoittelusta. Olen pyrkinyt kuvailemaan tutkimuksen kulun, siinä käytetyt menetelmät ja tutkimuksen tulokset mahdollisimman tarkasti ja seikkaperäisesti. Tieto tutkimusmenetelmistä, aineistosta ja analyysistä tarjoavat ulkopuoliselle mahdollisuuden arvioida tutkimustuloksia kriittisesti sekä toistaa tutkimus toisena ajankohtana. Tutkimuksen toteutus on raportoitu kaikilta osin kattavasti, ja tutkimus on täten vahvistettavuudeltaan sekä riippuvuudeltaan korkeatasoinen.

Tutkimuksen luotettavuus ja uskottavuus olisivat parantuneet vielä entisestään, mikäli tutkimuksessa olisi käytetty tutkimusaineistoon liittyvää triangulaatiota sekä metodista triangulaatiota. Tutkimusaineiston triangulaatiolla tarkoitetaan tiedon keräämistä monelta eri tiedonantajaryhmältä – tässä tapauksessa esimerkiksi muiden päiväryhmien ohjaajilta ja vanhemmilta sekä esimerkiksi ensikotiyhdistysten toiminnanjohtajilta. Metodisen triangulaation anti olisi siinä, että haastateltavilta kysyttäisiin sekä avoimia että suljettuja kysymyksiä, ja lisäksi he saisivat vastata esimerkiksi kirjoitetun tarinan muodossa. Havainnointi ei tämän tutkimusaiheen tiimoilla ole validi menetelmä, sillä kiinnostuksen kohteina ovat

ihmisten omat käsitykset, merkitykset ja ajatukset, joita ei ulkopuolelta pysty näkemään. (Tuomi & Sarajärvi, 2013, 143–145)

Uskottavuudessaan ja vastaavuudessaan tutkimus on vahva. Kerätty aineisto on totuudenmukainen, ja olen perustellut tuloksiani esittämällä litteroituja haastatteluotteita aineistosta. Otteet on valittu harkinnanvaraisesti ja tutkimustuloksia täydentävästi. Ne ovat käytännön esimerkkejä tekemistäni johtopäätöksistä, ja ne toimivat samalla perusteluina lukijalle siitä, että olen tulkinut aineistoa oikein. Koska aikaisempia tutkimuksia yhden tietyn päiväryhmätoiminnan merkityksestä pienen lapsen kehitykselle ei ole olemassa, on tutkimuksen vahvistuvuutta epätarkoituksenmukaista arvioida. Ihmisten merkitykset ja kokemukset ovat toki vertailukelpoisia, mutta yhtä oikeaa teoriapohjaa niille ei ole järkevää asettaa.

Tämän tutkimuksen tulosten siirrettävyys on mahdollista, joskaan ei välttämätöntä. Tuloksia voi varsin hyvin tarkastella käytännössä siinä kontekstissa, jossa aineisto on kerätty. Eri asia on, missä määrin tulokset ovat sovellettavissa muille yhteistyön areenoille, kuten esimerkiksi päivähoitoon, kouluun tai neuvolaan. Tietynlainen tutkittu ympäristö voi luoda aineistonkeruulle erilaiset puitteet, jolloin tuloksetkaan eivät kulje täysin käsi kädessä sovellusympäristön kanssa, vaikka yhtäläisyyksiäkin voi löytyä.

Luotettavuuden kolikon toiselle kääntopuolelle voidaan sijoittaa eettisyys. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus ja hyvän tieteellisen käytännön mukaiset ratkaisut. Olen noudattanut näitä ohjeita läpi tutkimuksen enkä ole ajautunut loukkaamaan, vähätteleämään tai johtamaan harhaan tutkimukseen liittyviä osapuolia. Omat valintani ovat tehneet tutkimuksesta sen, mikä siitä on tullut. Kannan tutkijana täyden vastuun tutkimuksen rehellisyydestä ja vilpittömyydestä sekä aitoudesta. Tämä käsillä oleva tutkimus on näistä edellä mainituista syistä eettisesti korkeatasoinen ja luotettava.

5 TUTKIMUSTULOKSET

5.1 Vanhempien kokemukset päiväryhmätoiminnasta pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena

5.1.1 Vanhemmuudessa kehittyminen

Ensimmäisessä tutkimustehtävässäni kysyin, miten vanhemmat kokevat päiväryhmätoiminnan tukeneen heidän lapsensa kehitystä. Haastattelutilanteissa esitin äideille kysymyksiä, jotka koskivat pienen lapsen kehityksen eri osa-alueita (ks. Liite 4: Teemahaastattelurunko: äidit). Haastattelukysymykset oli jaoteltu koskemaan pienen lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista kehitystä, mutta jo redusointivaiheessa nämä luokat vaihtuivat fyysisen ja psykososiaalisen kehityksen sekä vanhemman toimintakyvyn kategorioiksi. Tähän jaotteluun on päädytty siitä syystä, että näkemykseni mukaan äitien puhe ja keskustelunomainen haastattelu vain harvoin pysyivät haastattelurungon raameissa ja äidit korostivat tuen olleen ennen kaikkea kokonaisvaltaista. Suurin osa heidän kokemastaan tuesta oli myös kohdistunut heidän omaan käytökseensä, asenteisiinsa ja suhtautumiseensa lasta kohtaan. Näin ollen lapsen kehityksen eri osa-alueiden rajat hämärtyivät vanhempien vastauksissa, ja esimerkiksi tietyn toiminnan voitiin katsoa tukeneen sekä lasta ja tämän kehityksen eri osa-alueita että vanhempaa lukuisin eri tavoin.

Äitien näkökulmasta lapsen saama tuki kulminoituu kolmeen osa-alueeseen, joista ensimmäisen olen nimennyt vanhemmuudessa kasvamiseksi. Äidit toivat haastatteluissa paljon esille sitä muutosta, jonka he kokivat tapahtuneen heissä itsessään vanhempana päiväryhmään osallistumisen myötä. Äidit luonnehtivat näitä muutoksia sellaisiksi, jotka ovat tapahtuneet heidän omassa ajattelussaan ja käytöksessään sekä suhtautumisessa lapseen. Äidit kuvasivat muuttuneensa päiväryhmätoiminnan myötä itsevarmemmiksi ja rohkeammiksi kasvattajiksi, ja he kertoivat oppineensa paljon omista tunnereaktioistaan sekä saaneensa tukea omaan henkilökohtaiseen jaksamiseensa. Äidit kertoivat oppineensa paljon lapsen tarpeista

ja osasivat näin ollen kiinnittää aiempaa enemmän huomiota lapsen kasvuolosuhteiden turvaamiseen – myös oman käytöksensä kautta.

Vanhemmuudessa kehittyminen näytti aineistossa jakautuvan kahteen osioon: vanhemman ajattelussa tapahtuneisiin muutoksiin sekä vanhemman tiedoissa ja taidoissa tapahtuneisiin muutoksiin. Haastatteluaineistossa nämä osa-alueet limittyivät keskenään. Käytännön tasolla, esimerkiksi lapsen perushoitotilanteissa, näitä kahta osa-aluetta onkin lähes mahdotonta tunnistaa tai havaita erillään toisistaan. Äidit kuvailivat toisaalta omassa ajattelussaan tapahtuneita muutoksia oman persoonansa kautta ja toisaalta toivat esille päiväryhmässä oppimiaan tietoja ja taitoja esimerkiksi kasvatuksellisesti haastavissa rajaamis- tai erotilanteissa. Äitien ajatteluun liittyvissä muutoksissa keskeisiksi nousivat äidin tunnetaidot sekä lisääntynyt itsevarmuus kasvattajana. Tunnetaitoina äidit mainitsivat oppineensa muun muassa säätelämään omia tunteitaan ja muuttuneensa tasapainoisemmiksi kasvattajiksi.

ÄITI1: no ehkä sillee justiisa et oli sen kaa vähän niinku (.) periaattees ehkä sillee jotenki liian varovainen tai herkilläki ehkä saatto olla sillee että just jos tulee vähän jotai itkuu ni mä menin heti tosi paljon siihen mukaan siihen lapsen tunteeseen (.) et niinku saatto silläki vaa ruokkia niinku sitä et on saanu vähän semmost (1.0) varmuutta ettei tarvi olla niin semmone jotenki herkillä niitten kaa

ÄITI1: et ennen ryhmää oli just ehkä m(--)) niin sanotusti lepsumpi tai semmone vähän liian tunteisiin menevä että (.) vaik tottakai nyt on vieläkin niinku tunteet mukana siinä mut et vähän eri tavalla et osaa niinku sillee hyödyntää ja käyttää niit sillee (.) vähän fiksummin

ÄITI1: se on ehkä jotenki rakentavampaa sillee että osaa suhtautuu enemmän aikuisena siihen niinku että ei sit heittäydy vaan mukaan et ku toisel on paha mieli ni sit et sillee surkuttelee vaa osaa olla enemmän se aikuinen siinä ja sillee lohduttaa ja sillee että ei oookkaa mitää hätää eikä vaa mennä siihe mukaan

Tunnetaitoina äidit mainitsivat paitsi omien tunteidensa säätelyyn ja tunnistamiseen liittyvät taidot, myös oivallukset lapsensa tunne-elämään liittyen sekä ymmärryksen omien tunteiden vaikutuksesta lapseen. Äidit kertoivat oppineensa ottamaan vastaan lapsen myönteisiä ja kielteisiä tunteita ja ymmärtäneensä omien tunnetilojen merkityksen lapselle. Äidit kokivat saaneensa tukea myös niin sanotusti lapsen lukemiseen.

ÄITI4: ehkä sellasta että just et jos ite hermostuu ni sit se lapsi hermostuu et se ei välttämättä oookkaa se lapsi joka niis tilanteis hermostuu vaa se onki se että ku mä ensin niinku ite otan ne paineet ja hermostun ni sit se siirtyyki siihen lapseen ja tavallaan siit tulee sellai kaaostila

ÄITII: että vaa antaa sen (.) antaa tuntee ne tunteet ja sit justiisa ne et ottaa sen kuitenkin rakentavasti vastaan että pitää muistaa hyväksyy ne mutta ja sit sillee niinku olla olla siin sillee hyväksyvästi ja rakentavasti ja vähän sitte sanottaa vaikka että jos harmittaa että että se on ihan normaalia ja tästä johtuu ja

ÄITI4: meil oli sen ruokailun kaa kauheit ongelmii et sit se syöttötilanne oli sellai kauheen itkunen silloin ku (--) alettiin niit soseit maistele se niinku alko itkee ja mä hermostuin ja sit se alko itkee lisää ja se oli jotenki tosi vaikee ku mul on itellä ollu sen syömisen kaa ongelmii ni mä en tiää sit et otinksmä siit niin kauheet paineet ite ja se tarttu siihe lapseen mut et ne helpottu sitte

ÄITI3: siis jonkunverran tää on vahvistanu sitä et vähän osaa lukea ehkä sitä lasta paremmin

Äidit kuvailivat usein hyvin tunnepitoisia tilanteita kertoessaan muutoksista omassa itsevarmuudessaan. Äidit kokivat muuttuneensa päiväryhmätoiminnan myötä itsevarmemmiksi, luottavaisemmiksi ja rohkeammiksi kasvattajiksi. Monet äidit kuvailivat olleensa aiemmin epävarmoja ja pelokkaita sen suhteen, miten lasta tulisi hoitaa ja miten haastavissa vuorovaikutustilanteissa tulisi käyttäytyä.

ÄITI4: nff ja sit varmaan ku sai sit varmuutta siihen lapsenhoitoon et ku mul oli aluks aika paljon et mä niinku tu- turvauduin sit samuun ja laitoin sen vaihtaan niit vaippoja ku mul oli se sellai pelko jos mä en osaa ja mä en kykene ja (.) (--) sellasta vaikeeta se alku

ÄITII: on saanu just semmost niinku varmuutta täältä näin siihen että ku ei muuten oo mitään että kenen kaa puhuu niistä // ni sit semmost varmuutta et uskaltaa niinku luottaa vähän siihen omaankin intuitioon just niitten kaikkien juttujen kaa

ÄITII: et tääl pystyy keskittyyn sit ene(--) siihe venniin ja lukee sitä että miten se ilmasee itteensä et aika paljon siihen on niinku (.) *tullu sit varmuutta millä sit osaa lukee niit sen merkkejä*

Äitien itsevarmuus näkyi paitsi heidän ajattelussaan, myös toiminnassa suhteessa lapseen. Äidit kertoivat uskaltavansa antaa lapselle ja tämän tunteille enemmän tilaa sekä rohkaista lasta toimimaan itsenäisemmin. Tämä liittyy läheisesti lapsen tukemiseen lähikehityksen vyöhykkeellä, minkä voidaan nähdä olevan merkittävää lapsen kehitystä eteenpäin vievä voima. Haastatteluissa nousi lisäksi esiin myös esimerkiksi rohkeus lähteä lasten kanssa useammin ulos.

ÄITII: varsinki sillo alkuun ku oli viljamin kaa ku oli ihan uutta kaikki ni sit siit niinku tajus et voi mennä pikkulapsen kaa sillee ei tarvinu heti niinku ekana lähtee yksin ku just oli semmone fiilis et ei voi mennä mihinkään kahvilaan tai mihinkää lasten kaa et se ois niinku ihan kauheeta ni sit semmosist on saanu sitä rohkeutta et pystyy tehä lastenkin kanssa asioita ettei tarvi vaa olla siel neljän seinän sisällä

ÄITI4: varmaa just sitä että jos sen vaa antaa tehä ja pys- niinku pistää sen tekemään ni se osaa tehä hirveesti juttuja että niinku ei tee puolesta ni sitte se osaa

ÄITI4: varmaan just se että pystyy niinku antaa lapsen tehdä enemmän asioita eikä niinku ja yrittämään ja ei tavallaan mee aina kieltämään ja et nyt ei saa tehdä tota ja nyt ei saa tehdä tätä ja tavallaan luottaa siihen lapseen enemmän ku et sit aikaisemmin oli jotenki nii huolissaan et sitä vaan niinku yrittii pistää sellaseen pieneen kuplaan suojaan kaikelta

Muutokset äitien ajattelussa heijastuivat heidän toimijuuteensa sekä käsityksiinsä omasta itsestä kasvattajana sekä tuen tarvitsijana. Äidit kertoivat oppineensa kantamaan enemmän vanhemman vastuuta ja muuttuneensa rohkeammiksi ja sosiaalisemmiksi. Äidit myös kertoivat pystyvänsä ottamaan tukea vastaan ja kokevansa pystyvänsä jatkossakin turvautumaan muiden ihmisten apuun. Äidit kertoivat kokeneensa päiväryhmän toimintamallit hyödyllisinä, ja he kuvasivat kehittyneensä kasvattajina.

*ÄITII: *et semmonen ero on ehkä tullu vähän enemmän justiisa selväks että on enemmän se vanhempi siinä sitte**

ÄITII: että ku ite aatellu ekaks et niinku et eihän kyl täs pitää yksin jaksaa ja tollee ni on sit saanu vähä on saanu vähän semmosen mielen et ei se nyt ookaan ihan niin kauheeta et jos nyt sit ottaaki sit apuu vastaan ja tollee

H: no miten sä luulet et päiväryhmätoiminta on vaikuttanu sun n(--)-ku kasvattajuuteen tai et millanen kasvattaja sä koet et sä oot ÄITI2: ainaki koen et oon nyt parempi ku siis mitä oon ollu // et siinä oon kehittyny tosi paljon sillai

ÄITI2: on ehkä tullu itekki jotenki rohkeemmaks ja sellaseks (1.0) osaa puhuu jotenki emmätiä miten mut sellai niinku jotenki sosiaalisempi

ÄITI4: no siin meni aina muutama päivä et eka mä aina vähän kritisoin niit toimintamallei oli sillee et ei ei noi oo mistään kotosin ja vähän siis tuli sellasta et et mitä noi nyt puuttuu mun elämään ja sit ku siin meni

pari päivää ja sit kokeili niit asioist ja huomaski et ne toimii ni sitte niinku tuli sellai ahaaelämys et ainii että nää tää menee tälle

Äidit kokivat päiväryhmän tukeneen heidän omaa jaksamistaan. Äidit kertoivat päiväryhmäohjaajien olleen kiinnostuneita heidän jaksamisestaan ja aiheesta oli käyty yhteisiä keskusteluja. Myös aiemmin mainittujen ajattelutavan muutosten voidaan katsoa vapauttaneen äideille aiempaa enemmän voimavaroja; liika stressaaminen on kenelle tahansa kuormittavaa, ja päiväryhmä tarjoaa mahdollisuuden omasta jaksamisesta huolehtimisen taitojen harjoitteluun. Äidit kertoivat saaneensa päiväryhmästä tukea omaan elämänrytmiin ja oman kuntoutumis- tai hoitosuunnitelman toteuttamiseen.

ÄITI4: varmaan saanu vähän semmost armollisuutta itelleen enemmän et ku mä oon aina ollu kauhee suorittajatyyppe ja sellai täydellisyyden tavottelija ni sit ehkä osannu vähän enemmän antaa niinku et jos tiskit on tiskaamatta joku päivä ni se ei tavallaa oo sellai niinku kuitenkaa pääpaino et kuha lapsi on hoidettu ja kuivissa ja kaikki on muuten hyvin ni sit niinku osaa olla stressaamatta sellasis asioist ku jotku tiskit tai muut semmoset

ÄITI3: mulle on ollu ihan hirveen mukava juttu että mä saan toisinaan täällä vaan ihan olla yksistäni lukee vaan lehteä että tota jimi aika usein .nff nukkuu sillon kun toiset lapset on aamupäivällä niinkun mt ulkona tai muskarissa tai jossain nin tota se on mullon vähän niinkun semmosta omaa aikaa

ÄITI3: että mulle todellaki on järjestetty tai suunniteltu vähän sellasta päiväohjelmaa koska niinkun sellasina päivinä kun ei päiväryhmää oo ja on yksin kotona nin vähän semmosta haastetta että saisin aikaseks oikein tehdä mitään että tota niitä asioita on laitettu paperille ja sitten tavallaan niitä sitte enemmän mieltii ja sitten tavallaan kun joku on siinä rinnalla vähän niin niitä tulee toteutettua sitte // jos mietin itteeniki ku (--) olisin ehkä vähän niinku arka tän päiväryhmäajan ulkopuolella sitte // sitten pyytämään mitään

ÄITI1: toi jaksaminen on nyt ollu tosi paljon esillä että justiisa ovat kauheesti siitä niinku kyselleet ja yrittäny justiisa että ku mäki oon vähä semmone et mä en välttämät sit tuo mitää esille et neki on nyt sit oppinu vähä siihe et ne osaa vähä kaivella sitä sieltä että vaik näyttäis et on kaikki hyvi ja tollee että on sitte kauheesti kiinnittäny siihe huomioo ja yrittää aina vähä kiertää kaikkie mutkien kautta et no mut entäs sitte

Äitien kokemat muutokset omassa ajattelussaan ja jaksamisessaan ovat merkittäviä vanhemmuuden kehityksen kulmakiviä. Omien voimavarojen elpyminen yhdistettynä itsevarmuuteen ja rohkeuteen kasvattajana ovat äideiltä kerätyn aineiston yksi huomionarvoisin anti. Tämänkaltainen muutos vanhemmuudessa on lapsen kehitykselle ensiarvoisen suotuisaa. Omassa asennoitumisessa ja ajattelussa tapahtuvat muutokset ovat usein myös pysyvämpiä kuin ulkoa opitut toimintamallit. Uusien kasvatuksellisten taitojen oppiminen ei kuitenkaan sulje pois ajattelussa tapahtuvia muutoksia, vaan vanhemmuudessa kasvaminen lienee ennen kaikkea näiden kahden kehityksen osa-alueen yhteistoimintaa ja yhteen hitsautumista. Äitien tietojen ja taitojen muutoksia luonnehtivat erityisesti äitien lisääntynyt ymmärrys lapsen kasvuolosuhteiden turvaamisesta. Tämä tarkoitti aineistossa toisaalta fyysisen ympäristön järjestämistä vauvan turvan ja kehityksen mukaiseksi ja toisaalta ymmärrystä kodin ilmapiirin ja muiden ihmisten vaikutuksesta lapsen turvan kokemiselle. Äidit toivat myös paljon esille oppimiaan taitoja lapsen toiminnan rajaamisessa. Näihin seikkoihin äidit kokivat saaneensa tukea muun muassa yhteisten keskustelujen kautta. Lapsen fyysisen ympäristön riskitekijöiden huomioimisesta vanhemmat kertoivat joitakin konkreettisia esimerkkejä.

ÄITI1: onhan niitä siis käyty ihan just yleisiä että (2.0) (--)-ten nyt vaikka esimerkiks sähkö (--)-tkä noi pistorasiat et pitää peittää ja just varoo kulmia ja johtoja ja kaikkii tommosii niinku yrittää siirtää pois lasten ulottuvilta ja vähän sillee just sen (1.0) mukaa et miten liikkuu nii et mitä pitää varoa

Toisaalta äidit korostivat sitä, että ovat oppineet myös lapsen rajaamisen kautta suojaamaan lasta. Tämä on vaikuttanut aiheelta, jonka hallitsemista äidit ovat paljon

omassa vanhemmuudessaan pohtineet. Äidit huomauttivat, että lapsen ympäristön rakentaminen liian askeettiseksi ei ole tarkoituksenmukaista, sillä oppiakseen oikean ja väärän eron, täytyy lapsen voida harjoitella yrityksen ja erehdyksen kautta. Vanhemman rooliksi muodostuu turvallisten rajojen asettaminen, ja näitä rajoja lapsen taas kuuluu edelleen kyseenalaistaa ja haastaa.

ÄITI2: mä muistan ainaki ton rajojen et sitä mä pähkäilin siin tehtäväs että miten mä sitte osaan niinku ku lapset on vanhempia niin asettaa ne rajat

ÄITI1: just sitä että (.) et ei just esimerkiks teekään siit kotiympäristöst ihan semmosta et siel ei niinku oo mahdollista te- sillee niinku mahdollista olla tekemättä mitään luvatonaa vaa et just sitä et sinne pitää jättää vähän jotain että niinku se oppii et on niitä mitä ei saa tehdä (.) // just niinku sitä painotettu et kuinka tarkkaa ja toistoja se sit myös vaatii että pysyy sitte siinä (.) pysyy siinä asiassa tiukkana ettei saa lepsuu missään vaiheessa että se on sit taas ihan nollapohja

ÄITI4: joo siis just sit sellasta et pitää pysyy niinku rauhallisena ei saa nauraa ja (.) et monta kertaa vaan ei ja sit se ettei kannata hirveesti perustella vaa pelkkä ei riittää et pieni lapsi ei ymmärrä sitä että jos sä hirveesti alat selittää perään ni sit se ei hukkuu sinne jonnekki muualle et sitä on paljon aika käsitelty

Lapsen toiminnan rajaamisen lisäksi äidit kertoivat pohtineensa paljon lapsen kehitystä vaarantavien ympäristötekijöiden merkitystä ja näiden rajaamista perheen elämän ulkopuolelle. Äidit toivat esille muun muassa parisuhderiitoihin tai aikuisten päihtymykseen liittyviä keskusteluja. Myös äidin masentuneisuuden vaikutuksesta vauvaan oli käyty keskustelua.

ÄITI1: et miten kaikki just kaikkien aikuisten ketkä siin elämässä on kanssakäynti keskenään ja muiden kanssa vaikuttaa siihen niitten turvallisuuteen

ÄITI3: no päihteiden käytöstä // on puhuttu ja ja sitten että ei välttämättä niinkun ihan välttämättä just sen lähiperheen tai sen ydinperheen vaa että miten siellä ympärillä ne .nff ihmiset sitten tai että miten ne vaikuttaa siihen lapseen jos vaikka joutuu (.) tapaamaan semmosia päihtyneitä ihmisiä tai oleilemaan heidän kanssaa tai sitten että miten .nff äidin masentuneisuus tai sellane että ei niinku jaksa vaikka nousta ylös ni miten se sitte vaikuttaa lapseen

ÄITI4: joo ja just niistä riitelyistä ja voiko riidellä lapsen aikana et mitenkä se aistii sitä riitelyä ja sellasist asioista jonku verran puhuttu

Yhteenveto vanhemmuudessa kehittämisestä

Äitien vanhemmuuden taidot ulottuvat tutkimustulosten perusteella varsin laajalle, ja viitteitä vanhemmuudessa kypsymiseen on runsaasti nähtävillä myöhemminkin esiteltävissä tutkimustuloksissa. Vanhemmuuteen liitettävien tietojen ja taitojen muutokset ovat tässä kategoriassa vielä varsin konkreettisella tasolla, ja niiden tarkoitus on kuvata vanhempien kokemaa muutosta itsessään. Siinä, miten äidit ovat esimerkiksi kuvanneet oman lapsensa erityispiirteitä, on nähtävissä merkittäviä lapsen kehitystä tukevia vanhemmuuden piirteitä. Äidin vanhemmuuden kehitysaskeleet ovat aina yhteydessä lapsen saamaan tukeen, ja toisaalta siinä tuessa, jota lapsi on saanut päiväryhmässä, on lähes aina nähtävissä vanhemmuuden taitoja. Tämä selittyy luonnollisesti sillä, että päiväryhmän tavoitteena on tukea perhettä pärjäämään itsenäisesti tai vain kevyillä tukitoimilla: lapsen saaman erityisen tuen on jatkuttava päiväryhmän jälkeen kotonakin.

5.1.2 Perheen voimavaroja kannatteleva toiminta

Vanhemmuuden taitojen lisäksi äidit nimesivät haastatteluissa paljon erilaisia tukitoimia, joita he olivat perheenä päiväryhmästä saaneet. Näistä tärkeimpinä nousivat esiin vertaisryhmän keskustelutuki ja ohjaajilta saadut vinkit ja neuvot, ohjaus ulkopuolisen tuen ja sosiaalisten verkostojen piiriin sekä päiväryhmätoimintaa

jäsentävän päivärytmin merkitys perheen arjelle. Äidit kertoivat poikkeuksetta hyötynensä erityisen paljon päiväryhmän rutiininomaisesta rytmityksestä ja näkivät sen olleen hyödyllinen myös lapselleen. Päivärytmi, eli säännöllisenä toistuvat uni-, ruokailu-, vuorovaikutus- ja ulkoiluhetket, ovat tuoneet monen äidin arkeen helpotusta ja ennustettavuutta, ja äidit kuvasivatkin elämänrytmissä tapahtuneita muutoksia ennen kaikki positiivisiksi. Äidit olivat myös hyvillään siitä, että päiväryhmässä opittu rytmi on siirtynyt kotona eletävään arkeen. Päiväryhmän rakenne on siis jo itsessään äitien kokemuksen mukaan toiminut tietynlaisena tukitoimena.

ÄITI1: siis semmoset unirytmit ja syöntirytmit ja tämmöset tuli (--) et kotona ne on aina vähä sillee häilyvät mut sit tääl on niinku tullu että (.) pystyy e- niinku ihan kelloo kattomal sanoo että nyt on niinku uniaika

ÄITI1: et se on sit niinku jääny ihan niinku tänäki päivänä mennään aika lailla niitte opittujen rytmien mukaan

ÄITI2: just nukkumiset ja ruokailut ja (3.0) et on kyl vaikuttanu siis aika paljonkin ryhmän jälkeenki // ja sitte oltii sii just aamupäivisin välil ulkona ni seki o

ÄITI3: tää rytmittää sitä viikkoa ja tavallaan vähän muokkaa sitä päivärytmiäkin kun jimin esimerkiks unet ja syömiset on tässä kehittyne ja vähän niinku rytmittyny että sen mukaan pystyy toimimaan sitten kotonakin

ÄITI4: meil oli kauheet univaikeudet se heräs sillon ihan kahen tunnin välein niinku tosi pitkälle sinne talveen // se nukkumine helpottu sitte ku sai täält apuu siihen ja semmosii muutoksii

Lapsen päivärytmin selkiytyminen on äitien kokemuksen mukaan ollut helpottava ja tervetullut muutos perheen aiemmin epäsäännölliseen arkeen. Äidit kokivat rytmin

itselleen hyödyllisenä toisaalta välillisesti sitä kautta, että lapsi nukkui ja söi säännöllisemmin, mutta toisaalta myös oman jaksamisensa kautta.

ÄITI3: no mulle nyt tosi tärkeä on elämänrytmi että tänne tullaan silloin ja silloin ja täällä tehdään tietyt asiat ja (1.0) täällä syyään tietyn aikaa et ihanaa et saa valmista ruokaa kerrankin

Päivärytmin lisäksi äidit kertoivat saaneensa päiväryhmästä paljon keskustelutukea. Vinkit, ohjeet ja neuvot tiivistyivät ohjaajilta saatuun tukeen. Äidit kokivat, että ohjaajat ovat antaneet paljon arvokasta tietoa, joka on auttanut heitä vanhemmuuden tehtävän toteuttamisessa. Äidit totesivat saaneensa ohjaajilta tietoa muun muassa lapsen fyysisestä kehityksestä ja kasvusta, liikkumisesta ja perushoitotilanteista, kuten pukemisesta. Äidit kokivat myös voineensa kysyä ohjaajilta heitä askarruttavista asioista.

ÄITI4: sillee et emmä ollu ajatellu et sellast lasta joka osais ryömii ni voi viiiä pihalle istumaa mutta tavallaa ohjattii sit ulkoilemaa myös semmosen ihan pienen vauvan kaa puistossa ja muuta

ÄITI4: mul oli ((yskäisy)) aluks sitä et mä puin just aaroo liikaa ja sitä että paljonko laitetaan mihinki asteeseen ja et lapset on erilaisia että ku täälki on muutama ollu sellai hoikka pieni jotka tarvii kauheest vaatetta ja sit mä oon kattonu et no mä laitan aarollekki kauheet toppaukset ja sit ku aaro on pullea ja vähän sellai lämpönen vauva muuten ni sit sehän on ihan hiestä märkä ja sit mä ihmettelen ku se itkee ni sellaseen just saanu apua että pitää myös kattoo vähän sitä lasta eikä vaan sitä et mitä muilla on päällä siinä

ÄITII: no siis ihan vaikka ruokailusta että jos niinku että miten kannattaa alottaa ja mistä kannattaa alottaa kiinteet ja että millä tavalla ja missä vaiheessa lisätä että aina ku lapsi on tullu niinku siihe ikään ni nää on sitte ohjaajat täältä niinku ruvennu kertoo et nyt tässä vaiheessa vois sit tätä jo alkaa kokeilla ja tätä ja sitte yrittää tämmöstä ja siirtyy niinku itsenäisee ruokailuu

ÄITI3: esimerkiks jimi alotti kiinteitten ruokien syömisen täällä että sitte vähän yhdessäki pohittiin että mitä niinku hänelle hälle antas ja miten niinkun sitä ruokavalioo kehittä

Äitien kertomuksissa toistui usein yhteisten keskustelujen merkitys. Äidit kokivat keskustelut hyödyllisiksi ja pitivät tärkeänä sitä, että vaikeistakin asioista pystyi puhumaan ja että asiat olivat yhteisiä muillekin äideille.

ÄITII: yleensä ku meil on iltapäivisin sit vaan niinku semmost keskusteluu että vähän niinku aina sen niinku sen tilanteen (.) tiimoilta mitä niinku on yleensä puhuttu aamulla et mitä kenelläki on meneillään ja sit siinä on se niinku se vertaistuki et se on niinku sillee vapaata keskusteluu ollu että saa siin sitte vähä vinkkejä ja tukee

ÄITI2: ja sit ku on aina ollu ainaki sellane tunne et voi puhuu ihan mistä vaan ni se on tosi tärkeet

ÄITII4: varmaan ne aamut ku on kerrottu et miten on menny päivä tai niinku yö ja se edellii päivä ja sit on saanu tavallaan purkaa jollejollekkii ja sitte sit aina iltapäivisin ku lapset oli nukkumassa ja oli niit äitien tuokioit ja käsiteltii asioita eri tavalla ni varmaan ne on ollu sellasii (.) helpottavii ja varmaan ihan se vertaistuki et on joku muuki jolla on samanlaisii tunteita ku itellä

Ohjaajien rooli korostui äitien puheissa paitsi tiedon ja keskustelutuen tarjoamisessa, myös siinä, millaista tukea ohjaajat tarjosivat suoraan lapsille. Äidit pitivät ohjaajien tarjoamaa lastenhoitoapua tärkeänä tukena sekä itselleen että lapselle ja kokivat ohjaajien pystyvän tarjoamaan oikeanlaista hoitoa ja kohtelua lapselle. Äidit olivat myös tyytyväisiä siihen, että ohjaajat olivat olleet lapsen tukena vaikeissa eroahdistustilanteissa.

*ÄITI1: et saa just sitä lastenhoitoapua et vaikkei ois ryhmäpäivääkään ni aika usein heille käy että tuo sit tänne sillo työajan aikana voi tuoda siks aikaa hoitoon et jos on jotai menoja eikä saa muualta hoitajaa // ku on sit vielä semmonen tuttu hoitopaikka lapsilleki kuitenkin et (--)
turvallist jättää*

ÄITI1: että ku viljami oli siis tosi herkkä se ei yhtään pystyny niinku (.) olee musta erossa et mä en voinu vaik esim mennä kahville // että justiisa sitte että ihan semmosiiki et kävin vessassa nin ne sit oli viljamin kaa ja sanotti sille sitä tilannetta // et ei se välttämät kotona ois niinku niinkää helposti menny ohi välttämättä ku ei ois ollu niit semmosii turvallisia aikuisia siinä erotilanteessa lohduttelemassa

ÄITI4: sit varmaan ihan se semmonen noi ohjaajat ja tommone et ku kuitenkin mä olin sen verran epävarma ni sit ((lapsi)) saa sellast niinku vähän niinku varmempaa kohtelua ja tulee sellast niinku hyvää suhdetta niihin ihmisiin

Aineiston perusteella päiväryhmän ohjaajien rooli korostui nimenomaan keskustelutukena. Äidit kokivat saaneensa ohjaajilta paljon hyviä vinkkejä ja ohjeita kasvatuksellisesti haastaviin tilanteisiin, ja he arvostivat ohjaajien läsnäoloa niissä. Sen lisäksi, että ohjaajat olivat vanhemmille ja lapsille läsnä päiväryhmän arjessa, he avustivat perheitä muiden tarvittavien tukitoimien piiriin. Monet äidit pohtivat päiväryhmässä käsiteltävien asioiden rajallisuutta ja olivat kiitollisia siitä, että vaikka esimerkiksi kaikkia parisuhdeasioita ei pystytty ratkaisemaan päiväryhmässä, saivat he tietoa siitä, minkä tahon puoleen asiassa voisi kääntyä.

ÄITI4: sit justii ku meil oli vaikeita aikoja ni varattiin sitte tuolt mejän tai mun psykiatrian kautta sit tuli ne pariajat ja tollee et kuitenkin niinku autettiin ja neuvottiin et mihin suuntaan kannattaa kääntyä

ÄITI1: sillan viel ku oltiin yhdessä ni kauheesti just tarjottiin niinku eri tukimu- muotoja siihen niinku selvittämiseen niitte asioiden et tarjosivat

just sitä jussityötä ja antovat yhteystietoja ja tommosii niinku että kannustivat käymään siellä

ÄITI1: justiisa nytte ollaan kauheesti laitettu vireille kaikkii tämmösii niinku (.) ihan tukitoimii esimerkiks sem(--)-st tukiperhetoimintaa ja tommosta ihan vaan että ihan heidän ((ohjaajien)) puolelta tullu just ehdotuksena

ÄITI3: että vähän on käyty keskusteluu siitä että tarttesko vaikka esimerkiks miettiä fysioterapiaa tai muuta sitte hänelle // täältä ohjaaja kysy sitä että onko tota sellasta ehoteltu ja tota neuvolan kanssahan siitä tietysti on juteltu

Kaikilla äideillä oli haastattelujen perusteella ollut kontakteja myös muihin palveluihin päiväryhmän lisäksi. Äidit kokivat hyvänä sen, että päiväryhmän ohjaajat pystyivät tukemaan muiden palveluiden jatkumisessa. Merkittävin apu tähän on tullut lastenhoidon muodossa: ohjaajat olivat viettäneet lyhyitä hetkiä lapsen kanssa sillä välin, kun äiti oli käynyt esimerkiksi oman hoitotahonsa tapaamisissa. Ohjaajat olivat myös osallistuneet sosiaalityöntekijän neuvotteluihin ja muistutelleet äitejä omien asioiden hoitamisesta. Eräs äiti myös kertoi, että ulkopuolisen tuen vastaanottamiseen oli helpompi asennoitua positiivisesti, kun asiasta oli keskusteltu ensin päiväryhmän ohjaajan kanssa.

ÄITI2: ainaki sillain että kun mun piti käyä aaklinika- aaklinikal siis seuloissa ni // siis oli sossupalaveris sovittu että mulle niinku sellasia yllätys(.)käyntejä ni sitte täältä mulle aina sanottii että tänää meet sinne käymään // se oli ainaki semmone (--) et se onnistu niin että täältä sitte mulle sanottii et (.) et nyt meet tänää

ÄITI3: ja sitten mulla nyt oli siitä (.) ehkä senki takia ku ohjaaja siitä mainitti sellanen niinkun (.) positiivinen asenne siihen ((lapsen fysioterapian aloittamiseen)) että tota mulle tarjottiin tilaisuus vähän niinku valita niin ehdottomasti haluan sitte .nff koittaa

ÄITI4: ja sitte just aaro sai olla täälä aina hoidoss sen ajan ku mul oli oma psykiatrian polin aika

ÄITII: ja sit ryhmäpäivän aikana voi soittaa kaikkii puheluita että pääsee rauhas puhumaan ja hoitaa asioita justiisa että kyselee ja m(h)uistuttelee välil vähä jos ite meinaa unohtaa jos on puhunu et pitäis hoitaa joku ni saattaa sit sanoo

Ohjaajat auttoivat äitejä käytännön järjestelyiden ja viranomaismenettelyiden kanssa sekä ohjasivat äitejä ja lapsia tarvittaessa päiväryhmän ulkopuolisen tuen piiriin. Äidit kertoivat kuitenkin saaneensa myös ohjausta oman henkilökohtaisen sosiaalisen verkostonsa laajentamiseen. Äidit mainitsivat tullessaan usein ohjaajien taholta ohjatuksi läheiselle perhekeskukselle, jossa ryhmä oli käynyt yhdessä muskarissa. Äidit kertoivat ohjaajien kannustaneen heitä käymään perhekeskuksella myös omalla ajalla ja kokivat, että muskarissa käyminen on madaltanut kynnystä osallistua perhekeskuksen toimintaan ryhmän ulkopuolella.

ÄITII: siis kauheesti no(--)) just perhekeskusta ja tommosia mainostavat // ja sit just tosiaa meil on aina keskiviikkosin siel perhekeskuksella ku on muskari ni sitte on (--)) tapana et me mennään sit sinne et seki sit aika paljon jo tukee sitä et tulee vähän niinku tutuks ja perhekeskus ja ne tyypit siellä sitä kautta et sit se kynnyks on ainaki itellä vähän laskenu et sinne uskaltaaki mennä ku ei oo ihan niin ihan ekaa kertaa ihan uus paikka

ÄITII2: et ku täält me niinku käytiin siel muskarissa ja sit oon käynyt nyt sen jälkeenkä ku tää on loppunu

ÄITII3: täältä käyään muskarissa tossa perhekeskuksella // joo ja tota (1.0) tavallaan onhan ne rohkassu että siellä vois sitte käydä (.) käydä omalla ajallakin

Äidit kertoivat, että perhekeskuksen ja muskarin lisäksi päiväryhmässä oli kannustettu heitä vaalimaan oman yksityiselämän läheisiä ihmissuhteita. Äidit

kertoivat muun muassa, että päiväryhmässä oli keskusteltu äitien suhteista omiin vanhempiinsa, ja äidit näkivät päiväryhmän vaikuttaneen myönteisesti heidän parisuhteeseensa. Lisäksi äidit kokivat saaneensa tukea sillä tavalla, että olivat pystyneet jakamaan yksityiselämän ihmissuhteisiin liittyviä kuormittavia ajatuksia päiväryhmässä.

ÄITI1: (.) no ehkä vähä just siihe omien vanhempien kaa kanssakäymiseen o- jonku verran justiisa niiku (.) kyl käyty asioita

H: joo mites muut tommoset läheiset ihmissuhteet ystävyysuhteet tai perheisiin suhteet ni onko niihin joten(--) // *ÄITI4: no siis varmaan saanu purkaa niit asioita et jos on ollu jotain sellasii ni saanu purkaa sit siin ryhmässä ja kertoo et mitä on ni varmaan sillä taval tuettu*

ÄITI4: no meil oli varmaan se et ku mä sain sit sit tukee täältä ja mä sain täältä sitä apua ja sain täälä jutella ja oli tavallaan sit seuraa ja muuta ni sit ku samu tuli töistä ni mä jotenkin en heti sit syöksyny sinne ovelle höpöttää sille kaikkii asioit et voisiksä ottaa tän vauvan ja voisiksä tehdä sitä et tavallaan sit samu sai siit sit hengähtämisaikaa ku mä olin saanu olla niinku jossain muual vähän aikaa

Osa äideistä kertoi ohjaajien kannustaneen ryhmän äitejä tapaamaan toisiaan vapaa-ajalla ryhmän ulkopuolella. Osa tosin kertoi tämän aloitteen lähteneen alun perin äideiltä itseltään. Joka tapauksessa äitien kertomuksissa toistui kokemus siitä, että päiväryhmä toi mukanaan uusia ystäviä heidän ja heidän lapsensa elämään.

ÄITI1: no semmoset aikuiskontaktit ketkä ei oo niinku jotai perhettä t(h)ai jotai virallista ni on ehkä just sit tullu just täältä niinku päiväryhmästä siit edellisest ryhmästä et sit taas on niinku täältä käsin tietysti tuettu ja sanottu kannustettu sitä että näkee vapaa-ajallaki ja tekis asioita niinku ryhmän ulkopuolellakii ryhmänä ja se on toteutunukkii aika hyvin sillee me(--) ainakii osan kaa että pidetään vieläki yhteyttä ja nähää

ÄITI4: meil tuli aika tiivis ryhmä siitä mikä meil oli et mehän nähtiin vapaa-ajallaki sit niinku justii ja käytii toistemme lasten synttäreillä ja autettiin muutossa ja tehtiin sillee vapaa aikanaki muuta // se oli enemmän sitä et ku me ystäväystyttiin ni sit niinku se oli sellast luonnollista et niinku näkee vapaa ajallaki

Yhteenveto perheen voimavaroja kannattelevasta toiminnasta

Ohjaajien tarjoama palvelu- ja ihmissuhdeohjaus, päiväryhmän struktuuri sekä perheen omien sosiaalisten verkostojen vahvistaminen asettuivat aineistossa ”perheen voimavaroja kannatteleva toiminta” -nimisen yläluokan alle. Voimavaroja kannatteleva toiminta tukee aina perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja luo hedelmällisiä puitteita pienen lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaamiselle. Myös eri palveluiden hitsautuminen yhteen ja päiväryhmän mahdollistamat viranomaismenettelyt sujuvoittivat perheiden arjenhallintaa. Haastatteluaineiston perusteella äidit arvostivat ohjaajien asiantuntemusta ja luottivat heidän antamiinsa ohjeisiin ja neuvoihin. Se, että erityisen tuen tarpeessa olevan perheen ympärille rakennetaan läheisistä ja ammattilaisista koostuvaa sosiaalista verkostoa, on pienen lapsen kehityksen kannalta merkittävä suojaava tekijä. Aineiston perusteella äideille oli tärkeää, että he pystyivät kysymään asiasta siitä paremmin tietäviltä ja että heillä oli tahoja, joihin tukeutua. Äidit tulivat tällä tavoin lapsineen kannatelluiksi päiväryhmässä.

5.1.3 Lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaaminen

Yhteiskuntamme perhepolitiikan näkökulmasta vanhempi on aina ensisijaisesti vastuussa lapsestaan, ja muun muassa päiväkotien, koulujen ja neuvoloiden tavoitteena on toteuttaa lasta tukevaa kasvatuskumppanuutta yhdessä vanhempien kanssa ja heidän rinnallaan. On selvää, että vanhemmuuden taitojen kehittyminen on suorassa yhteydessä lapsen kehityksellisten tarpeiden vastaamiseen: mitä paremmin vanhempi ymmärtää ja tiedostaa, mitä lapsi kaipaa ja tarvitsee, sitä paremmin hän osaa toimia vanhempana. Vanhemmuuden haasteissa selviytyminen edellyttää usein

tukea muilta ihmisiltä, ja päiväryhmätoiminnassa tämä näkyy vanhemmuuden tietojen ja taitojen tukemisessa sekä perheen voimavaroja kannattelevassa toiminnassa. Nämä tuen muodot ovat epäsuorasti yhteydessä lapsen hyvään kehitykseen. Päiväryhmä tarjoaa kuitenkin myös suoraan lapseen ja tämän kehityksellisiin tarpeisiin kohdentuvaa tukea. Aineistossa äidit mainitsivat heidän lastensa saaneen ryhmässä paljon tukea juuri heidän omaan yksilölliseen kehitykseensä. Äidit kertoivat tuen kohdistuneen lapsen liikkumiseen, sosiaalisiin suhteisiin ja kiintymyssuhteeseen, mikä on erityisen tiiviissä yhteydessä vanhemman omaan suhtautumiseen lasta kohtaan. Liikkumisen ja motorisen kehityksen osalta äidit kertoivat, että lasta on päiväryhmässä tuettu liikkumaan kannustaen ja rohkaisten sekä loruttelujen muodossa.

ÄITI1: vennin kaa nyt ehkä vähä ollu semmost että ku se ei viel iha ryömi eteenpäin ni just vaa että laittaa vähä leluu siihen kiusaa vähän pidemmälle (--)) et se joutuu vähä yrittää jo tommost

ÄITI3: sellaset loruttelut missä ((lapsi)) tavallaan pääsee ite vähä vähän niinkun siihen keskipisteeseen pääsee kontaktiin ja tavallaan vähän sellasta liikunnallisuuttakin harjottelemaan

ÄITI3: että esimerkiks ku jimillä on niinkun kuitenkin hän on hidas lähtee liikkeelle että hän vasta niinku kääntyy vaikka on kaheksan kuukauden ikänen melkein // vähän sellasta vinkkiä että tavallaan että vois kokeilla pukea sylissä ja ja sellasta tai pikkusen sitten että vähän jotain jumppaliikettä

Kaikki haastattelemani äidit kertoivat kokeneensa lapsen saaman sosiaalisen seuran positiivisena asiana. Äidit olivat hyvillään siitä, että lapsi on saanut ikäistään seuraa päiväryhmästä ja että lapsi on saanut harjoitella sosiaalisia taitoja. Äidit kertoivat myös huomanneensa lapsen nauttivan muiden lasten seurasta ja kertoivat huomanneensa omassa lapsessaan sosiaalisia piirteitä.

ÄITI1: no viljamin kaa ehkä nyt -- just huomaa et siitä tuli tosi paljon sosiaalisempi ja rohkeempi // just se että uskaltaa jäädä muuten hoitoon ja vähän luottavaisempi ja osaa (.) osaa toimii toistenkin lasten kaa

ÄITI2: varmaan on sitte lapsellekin niinku tosi hyvä että on sitä sosiaalista elämää se on tosi tärkeä ettei (.) muuten varmaan ois yksin ollu kotona

ÄITI3: tavallaan ihanaa et jimi on toisten pienien kanssa saanu olla että tavallaan .nff (4.5) ehkä se voi liittyä siihen lapsen kehitykseen tai muuten että tavallaan on ihana nähdä et hän pystyy kommunikoimaan niitten toisten kanssa sitte paremmin että kun yhtä pieniä leikkikavereita hällä ei niinku muualla sitte ole

Lapset olivat saaneet päiväryhmässä kannustusta ja rohkaisua muiden lasten kanssa toimimiseen ja leikkimiseen, mutta äidit kertoivat ryhmässä syntyneen paljon myös konfliktitilanteita pienten lasten välille. Useimmiten nämä konfliktit liittyivät pienten lasten kinasteluihin leluista. Äidit kertoivat saaneensa ohjaajilta tukea näihin tilanteisiin ja osasivat antaa lapselle tilaa itsenäiseen oppimiseen ja ongelmanratkaisuun.

ÄITI1: että just et ku on semmosia tilanteita aika paljo just lapsilla et ku repivät leluja toisiltaan ja tolee noin et tuettu sitte siihen että ei välttämättä aikuisen ees tarvii mennä siihen väliin kauheesti vaa et antaa selvittää niinku keskenään ja että ne on sit sitä myötä oppinukki aika hyvin niinku keskenään hoitaa(h)kki ne leikkinsä siellä mut et sit just tietysti et jos menee liian niinku rajuks että sit tietysti menty siihen niinku vähä hätyyttelemää et jos pienemmät jää alle

Äidit mainitsivat saaneensa päiväryhmän ohjaajilta vinkkejä lapsen leikin tukemiseen. Ohjaajat olivat tarjonneet äideille tietoa lasta kulloisessakin ikävaiheessa kiinnostavista leluista ja lapsen kehitystä eteenpäin vievistä leikeistä.

ÄITI1: just jos vaik viljamin kaa mieltii et sit ku se vähän niinku kasvo ja sillee rupes vaatii vähä semmost niinku oikeesti älyllistäkin leikkii tai

sillee niinku mikskä n(--)/t nyt sem(--)/si teh- tehtäviä vähän niinku enemmänki että ei oo vaa enää semmost et heilutellaan lehulla edestakas vaa että just semmosia on sit aina että sanottu et nyt vois niinku tässä vaiheessa jo vähän tämmösiä että vois niinku erilaiset m(--)/s palapelit tai jotkut tommoset tornin kasaamiset t(--)/semmosii aina sit ihan sanottu et vois kokeilla että ois tän ja tän ikäselle hyviä

ÄITI4: sit justii oli erilaisii lehuja ja sit varmaan niinku oppi et minkälaisii niinku (.) minkälaisii leikkei sen ikäsen lapsen kaa voi leikkiä et minkäikänen aaro aina olikin ni tavallaan niinku löys niit sellasii keinoi et miten sen ikäsen lapsen kaa voi leikkiä

Lapsen sosiaaliin suhteisiin ja motorisiin taitoihin saadun tuen lisäksi äidit kokivat lapsen päässeen osalliseksi kiintymyssuhdetta tukevasta työskentelystä ja toiminnasta. Pienen lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaamisen osa-alueista tämä nousi korostetuimmin esille tutkimustuloksissa. Tämä noudattelee päiväryhmätöiminnan tavoitteita, joista keskeisimpiä on äidin ja lapsen välisen vastavuoroisen ja lapsilähtöisen vuorovaikutuksen tukeminen. Lapsen kiintymisen tukeminen häntä hoitavaan vanhempaan on kuitenkin perushoitotilanteista lähtien kaikkeen toimintaan kytkeytyvä ilmiö. Tästä syystä jo aiemmin mainitut tuen muodot, kuten johdonmukainen päivärytmi tai vanhemman jaksamisen tukeminen, edesauttavat turvallisen kiintymyssuhteen syntymisessä. Aineistosta oli kuitenkin löydettävissä tiettyjä spesifisti lapsen ja äidin vuorovaikutuksen eheyttämiseen tähtääviä tuen muotoja.

Koska lapsi muodostaa kiintymyssuhteita myös muihin ihmisiin ja koska tutkimuksen tausta-arvojen mukaisesti myös lapsen ja isän suhde on lapsen psyykkiselle kehitykselle tärkeä elementti, on aineistosta nostettu kiintymyssuhdetta tukevien menetelmien alle yhdeksi osioksi isän ja lapsen välisen suhteen tukeminen. Päiväryhmätöiminnan tavoitteena ja tarkoituksena on keskittyä ensisijaisesti äidin ja lapsen suhteeseen, mutta tästä huolimatta isän ja lapsen suhdetta koskeviin kysymyksiin nousi haastatteluista varsin paljon aineistoa. Monet äidit kertoivat haastatteluhetkellä parisuhdetilanteensa olevan epävakaalla pohjalla, mutta mainitsivat isän olleen tervetullut päiväryhmään ja intensiiviviikoille Sopukkaan. Isät

ja isyys ovat ryhmän kokoonpanon huomioon ottaen olleet keskustelunaiheina päiväryhmässä.

*ÄITI1: no esimerkiks no silloin sopukkaviikollahan sinnehän on mahdollista ottaa (.) ottaa isää // kyl mun mielest ihan niinku riittävästi oli otettiin tänne näin pyydettiin kahville ja sai käydä kun halus ja *tollee noi että**

H: miten tota jimin suhdetta isään on tuettu // ÄITI3: j::oo että tota hän on käyny tapaamassa ennen päiväryhmän alkua .nff ohjaajia ja he on käyny sitten meillä mutta tota päiväryhmän aikana hän ei oo ole käynyt täällä sitten meillä oli se intensiivireissu et hän olis ollu sinne tervetullu mutta hän koki että se ei ole hänen juttunsa // mutta tota kylhän hänellä olis mahdollisuus osallistua tähänkin toimintaan

H: mutta kävittekö muistatsä et ois ollu tämmösii et ois puhuttu niinku tällasii lapsi isä suhteen juttuja tai // ÄITI4: jonkun verran joo joo ollaan me varmaan puhuttu mut et meil oli nii monta yksinäistä äitii et sit se oli vähän sellai

Äidit itse kertoivat kokemistaan muutoksista vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa, joiden on tässä aineistossa katsottu merkitsevän ennen kaikkea syventynyttä kiintymyssuhdetta. Lapsen tarpeisiin vastaaminen on terveen kiintymyssuhteen perusta, ja äidit kertoivatkin saaneensa paljon tukea lapsen tarpeiden tunnistamiseen ja lapsen asemaan asettautumisessa. Keskusteluja esimerkiksi lapsen erilaisista itkuista ja kunkin lapsen yksilöllisistä luonteenpiirteistä ja ominaisuuksista oli käyty. Äidit mainitsivat myös pystyneensä asettamaan lapsen tarpeet omiensa edelle esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi tuntui nauttivan loruleikeistä, mutta äiti itse ei kokenut leikkimistä itselleen luontevaksi.

ÄITI4: must tuntuu et meille tuli ehkä sellai tiiviimpi suhde

ÄITI1: itel oll(h)u aika paljon nyt sen kaa justiisa ku kotitilanne ollu vähän mitä on että just kauheesti on pyritty tukemaan siihen että muistaa

ajatella sen lapsen kannalta sen koko tilanteen että vaikka on raskasta itelleki että mut pitää muistaa että se on sille lapselle vielä raskaampaa että siinä kauheesti kannustettu sitä miettimään

*ÄITI4: just niit erilaisii itkuja ja sitä että jos niinku itkee ni ei oo välttämät mikää hätä et lapsetki osaa vaa kiukutella ja hakee huomiota ja (.) sellasii erilaisii *et kyl mä sillon aluks et mä just kaikki itkut vaan työnsin tissin suuhun ja miksei se rauhotu* et tavallaan en niinku ymmärtäny sitä et sillä voi joku muuki olla ku nälkä*

ÄITI3: se että kun tämmönen niinku loruttelu ja lauleskelu on lähteny sitte kottiinkin että kun en koe että se ois niinku hirveen luonteenomasta tai lähtis niinkun tai että ite ossaisin lähtee siihen mutta kun näyt- näkee että tota toinen siitä niin nauttii niin sitten siitä tavallaan tulee niinkun luonnollista

Kiintymyssuhdetta tukevaksi toiminnaksi on tässä tutkimuksessa tulkittu myös loru- ja laululeikit, joista haastatteluissa tuli lukuisia mainintoja. Loru- ja laululeikkien vuorovaikutuksellinen luonne tekee niistä pienille lapsille erityisen mieluisia, ja yhteiset lauluhetket tarjoavat äidille ja lapselle aikaa ja tilaa suuntautua toisiinsa. Monet äidit kertoivat päiväryhmässä opittujen loru- ja laululeikkien siirtyneen osaksi kotona eletävää arkea. Äidit myös ymmärsivät leikkien merkityksen lapselle ja kokivat erityisesti lapsen nauttineen lorutteluhetkistä.

ÄITII: et näkyy ihan päivittäin arjessa ihan niinku jotain pikkui- laulu- laululeikkejä myöten et täältä opitut et niit lauletaan vielä kii kotona viljamin kaa ja leikitää ja sillee

ÄITI3: kaikki nää alku ja lopetuslorut ja tämmöset on kivoja ku näkee sitte miten lapset on niinku mukana siinä // hän ihan selvästi nauttii siinä

Kiintymyssuhteen yhtenä mittarina tai osoituksena voidaan pitää tilanteita, joissa lapsi joutuu eroon äidistään. Lähes kaikki äidit kertoivat, että heidän kohdallaan joko

lapsi tai äiti itse oli kokenut voimakasta eroahdistusta erotilanteissa. Äidit kuitenkin kertoivat saaneensa päiväryhmässä näihin tilanteisiin tukea, ja pahimmat tilanteet olivat helpottaneet. Osaa tuesta voisi kuvailla tietynlaiseksi siedätyshoidoksi, kuten ÄITI4 on kertonut.

ÄITI1: no viljamin kaa ehkä nyt // sil oli kai pahat eroahdistusvaiheet meni läpi just täs ryhmässä että sitte (.) pääs ku tässä näi harjotteli ni pääs sit niistä ohi

ÄITI2: siit me kyl mun mielest puhuttiin niist eroahdistuksist aika paljon (--s vaihees // mietittii just et niit kaikkii et miten sit toimii (2.5) ja tollasii

ÄITI4: sit mä sain täält siihen apua et sain ihan pakolla joudun olee vessassa ja ku se huus sit tissiä ja olee vaa niinku etten huomaa

Yhteenveto lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaamisesta

Kuten aiemmin jo todettiin, pienen lapsen kiintymyssuhteen tukeminen on perushoitotilanteisiin ja koko perheen hyvinvointiin kytkeytyvä kokonaisvaltainen ilmiö, joka on lähes mahdotonta erottaa tarkasteltavaksi itsenäisenä muista tekijöistä. Vaikka aineistosta nousi esille joitakin spesifisti äidin ja lapsen vuorovaikutusta tukevia menetelmiä, kuten vuorovaikutusleikit ja eroahdistustilanteiden käsittely, on suuri osa lapsen kiintymyssuhteen ja psyykkisen kehityksen erityiselle tuelle tullut vanhemmuuden tukemisen kautta. Esimerkiksi vanhemman mentalisaatiotaito eli mielen lukemisen taitojen hallinta on eittämättä merkittävä tuki lapsen kiinnittymiselle vanhempaansa. Näin ollen tutkimustuloksia tuleekin tarkastella ennen kaikkea kokonaisuutena ja toisiaan täydentävinä ala- ja yläluokkina, sillä lähes poikkeuksetta jokainen osio sisältää yhtymäkohtia myös muihin osioihin.

5.2 Ohjaajien kokemukset päiväryhmätoiminnasta pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena

5.2.1 Ohjaajien tarjoama tuki

Siinä missä päiväryhmän äidit tuottavat omaa näkemystään lapsen saamasta tuesta, on päiväryhmän ohjaajien näkökulma aina perustellustikin erilainen. Toisessa tutkimustehtävässäni kysyin, miten päiväryhmän ohjaajat kokevat päiväryhmätoiminnan tukeneen pienen lapsen kehitystä. Haastattelurunko myötäili äideille esitettyjä kysymyksiä sillä tavoin, että myös ohjaajien kysymykset oli jaoteltu haastamaan ajatuksia lapsen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen kehitykseen liittyen. (ks. Liite 5: Teemahaastattelurunko: Ohjaajat). Edelleen redusointivaiheessa nämäkin luokat jakautuivat lapsen fyysiseen ja psykososiaaliseen kehitykseen sekä vanhemman toimintakykyyn. Äitien tavoin myös ohjaajat kertoivat erityisen tuen kohdistuvan suurelta osin vanhempaan ja tämän kautta epäsuorasti lapseen. Edelleen sen eritteleminen, mihin lapsen kehityksen osa-alueeseen äidin saama tuki vaikuttaa, ei ole tässä tutkimuksessa mielekäästä. Yhteistä äitien ja ohjaajien vastauksille olikin juuri se, että molemmissa painottui tuen kokonaisvaltaisuus ja läpileikkaavuus lapsen kehityksessä. Ohjaajat kertoivat usein kuvaavasti esimerkiksi äidin ja lapsen vuorovaikutuksen tukemisen olevan sulautunut kaikkeen päiväryhmän toimintaan. Ohjaajien näkökulmasta lapsen saama erityinen tuki päiväryhmässä on kuitenkin ryhmiteltävissä kahteen luokkaan, jotka eivät niinkään kuvaa sitä, millaista tuki on, vaan sitä, millaisin keinoin ja menetelmin se perheelle välittyy. Näistä luokista vanhempien vastausten kanssa yhteensopivimmaksi osoittautui ohjaajien rooli.

Äitien vastauksissa korostui heidän ohjaajilta saamansa ohjeet, neuvot ja kasvatukselliset vinkit. Äidit tuntuivat selvästi luottavan ohjaajiin ja pitivät heiltä saamaansa tukea arvokkaana ja tärkeänä. Samalla tapaa ohjaajien vastauksissa korostui vuorovaikutuksen muodossa annettu tuki suoraan äideille ja lapsille. Ohjaajien rooli päiväryhmässä ja pienen lapsen kehityksen tukemisessa on aineiston perusteella varsin laaja. Ohjaajat toivat vastauksissaan yleisellä tasolla esille erilaisia tapoja ja menetelmiä, joiden tavoitteena on tukea perhettä. Näistä yhtenä tärkeimmistä nousi esille ohjaajien tahoilta tapahtuva sanottaminen ja mallintaminen.

Ohjaajat kertoivat usein toimivansa haastavissa tilanteissa mallina äidille, ja he pyrkivät myös sanottamaan haastavia tilanteita ja lapsen kehityksen vaihteita äideille ymmärrettävällä tavalla. Myös konkreettiset kodinhoitovinkit nousevat ohjaajien kertoman mukaan toisinaan pinnalle.

OHJAAJA2: se mallintaminen ja se sanottaminen ja tota noinni vielä enemmän ehkä se mallintaminen niinku että omalla esimerkillä näyttää niinku et miten sitä asetutaan sen lapsen kanssa siihen tota lattialle siihen vuorovaikutus- olkoon siinä sitten tota noin joku lelu minkä kanssa nyt leikitään tai tota noin tai onko se isompi sitte jonka kanssa jotain palikoita rakennetaan mut et kyl ne on niitä tärkeitä tärkeitä hetkiä

OHJAAJA1: et tota noinni lapsiltakin sitä ero erotilanteessa ahdistusta syntyy mut monesti se on mejän asiakkaissa ni se on se äiti joka siinä ahdistuu ja tota hei- se hänen ahdistus siirtyy lapseen ja laps on hämillään ku ei ymmärrä tilanteesta että mut et tota noinni et se on ihan mejän arkea ja tässä varsinkin tässä ryhmässä nyt ollaan tän kanssa oikeen työskennelty et tota et on on ihan haasteellista välillä välillä et vaik kuinka niinku sanotetaan ja puhutaan niinku ja ihan tätä sit sitä faktaa niinku että tätä tää kuuluu kehitysvaiheeseen ja täs on tosi tärkeä vanhemman taas auttaa lasta eteenpäin että mut et se on just sen sitte taas sen vanhemman niinku kyvystä kyvystä niinku et tota miten ottaa vastaan ja miten itse pystyy siin

OHJAAJA1: siinä sitte taas sanottaen ja sanottaen ja mallintaen aika paljon sitä sitä sitten että ei riitä et lapselle sanoo ei vaan et tuhansia tuhansia toistoj(h)a sen saman asian suht- suhteen

OHJAAJA2: me ollaan nää tämmöset niinku ruuanlaitto ja marattouhut ne on jätetty vähän vähemmälle mut mut kyllä aina niinku väläytellään esimerkiks ku me tehdään tossa ruokaa ni aina vähän niinku vinkkinä sitä et miten helppo tää oli valmistaa

OHJAAJA1: sitä tehdään tässä näin paljon paljon niinku sanotetaan lapsen lapsen sitä tun- tunnetilaa ja erit- eritellään niitä niinku ä- äidin omasta tunnetilasta

OHJAAJA1: sitte yhdessä kuunnellaan sitä itkuakin että tota noin et ootko huomannu että itkuja on erilaisia et mi- mikähän tai mitähän tää itku su- nyt kertoo

Sanottamisen ja mallintamisen avulla ohjaajat käyvät jatkuvaa vuoropuhelua äidin ja lapsen kanssa. Ohjaajat kertoivat käyvänsä paljon keskusteluja äitien kanssa lapsen hoitoon, vanhemmuuteen ja parisuhteeseen liittyen, mutta ryhmän käytäntöihin kuuluvat myös erilaiset havainnollistavat ja pohdintaa herättävät tehtävät. Ohjaajat olivat sitä mieltä, että keskustelut äitien kanssa ovat usein hedelmällisiä ja että äidit osaavat usein tarttua hienovaraisiinkin vihjeisiin ilman, että asiaa tarvitsee montaa kertaa ottaa esille.

OHJAAJA1: ja niihin sitte tota tosissaan sitä vastaamista tuetaan et joko joko sitte niinku taas taas se äidin äidin kunnan mukaan että tarviiko siihen puu- sillä lailla puuttua johdatellen he he äitiä vai riittääkö se kun asioista puhuu ni äiti on tois- (--) yleensä äidit sitte jo hokaseeki että niinku että ja lähtee toimimaan sitä kohti niinku mitä mitä laps kaipaa

OHJAAJA2: meil on tosi paljon just sitä niinku mallintamista ja puhutaan ja erilaisii erilaisii tehtäviä ryhmässä tehtävii tehtäviä ja kai- ja just sitä kyl mä sanon ninku itellee tullu just sen niinku sen menttalisaation kautta

OHJAAJA1: mutta mut et siinäkin siinäkin sitten tota noinni to- todellaki et voi olla että se riittää että sen äidin kanssa keskusteleee asiasta ni se ho- äiti hokaa sen tai nii et no enpäs oo ajatellu

Ohjaajat huomauttivat, että yhteistyön merkeissä tapahtuvan keskustelun ohella ohjaajat joutuvat ottamaan äitien kanssa puheeksi myös havainnoimiaan huolenaiheita, kuten puutteita lapsen hoidossa. Ohjaajien kertoman mukaan

huolenaiheisiin puututaan aina välittömästi ja tilannetta lähdetään korjaamaan oikeaan suuntaan yhteistyössä äidin kanssa, mutta kuitenkin ensisijaisesti lapsen kehitykselliset erityistarpeet huomioiden.

OHJAAJA2: et jos jos tulee vaikka semmonen vuoden vanha laps tulis ryhmään joka ei oo koskaan syöny kiinteetä ruokaa ni kylhän me lähtökohtasesti lähetään et nyt sitä sitte syödään he he eikä sitte että jos äiti sanoo et no pikkuhiljaa no pikkuhiljaa tietenki pikkuhiljaa mut kuitenkin että että tota ni ei sitä nyt aloteta ihan sillee niinku pikkuvauvalla

OHJAAJA2: että ku poikkeuksetta mejän nää lapsethan on kaikki kehitysviiveellisiä et on jäljessä // et totta kai lapset kerii- kehitty eri tahtiin ja meki pidetään hirveen isoo niinku haarukkaa siinä tahdissa mut et joihikki asioihin vaa sitte täytyy täytyy puuttuu ja paljonha meil on näil on fysioterapiakontakteja ja kaikkii tällasia ja yritetään sit sitäkin kautta niinku vähän todentaa todentaa niit asioita mut et kyl ne menee ne menee siinä sillee mut että hh enemmän semmosel vähän niinku vertaiskeskustelulla yritetään

Vaikka päiväryhmätoiminnan tavoite on ensisijaisesti voimaannuttaa äitiä huolehtimaan itse omasta lapsestaan, kuuluu ohjaajien työnkuvaan myös korvaavan hoidon tarjoaminen lapselle. Taustalla on usein ajatus siitä, että vanhemman kuntoutuminen voi olla pitkäkin prosessi, eikä pieni lapsi tai hänen kehityksensä voi jäädä odottamaan äidin kypsymistä vanhemmuuteen. Lapsi tottuu ohjaajien hoitoon luonnostaan, sillä monet äidit jättävät toisinaan lapsensa lyhyiksi ajoiksi hoitoon ohjaajille käydessään hoitamassa omia asioita. Päiväryhmän arki pitää lisäksi sisällään paljon hetkiä, jolloin ohjaaja ottaa hetkellisesti vastuuta lapsesta.

OHJAAJA1: et tota jos näkee sen et äiti on väsyny väsyny ja tota ei oo niinku siinä hetkessä ruokailuhetkessä jaksa ite olla mukana ni sitte tarjoutuu niinku että no voinko voinko mä välillä et sul on nii paljon näitä syöttötilantee- et tavallaan sitten niinku että laps saa sitten niinku

sitä korjaavaa ja korvaavaa kokemusta siitä hetkestä et se onki tällai vuorovaikutuksellinen

OHJAAJA2: ja sitte justiisa jos äi- äidillä tota ni on mt vaikeuksii ite tukee sitä kehitystä ni sit me vaan täs niinku päiväryhmäs niit niinku tehdään et m- mä aina se et pyritään hoitamaan lasta sen niinku sen iän mukaan

OHJAAJA2: se että ku meille tulee vauva jonka elämänrytmi ei oo ollu mitenkään looginen hänen tarpeisiinsa on vastattu hyvin epäloogisesti ni pelkästään se että että ku me vauvalle vastataan hyvin loogisesti hänen tarpeisiin nin se on hirveen hyvä palaute

Suurinta osaa ohjaajien työstä luonnehtii aineiston perusteella suora kontakti äiteihin ja lapsiin. Työ tapahtuu pääasiassa vuorovaikutuksen kautta keskustelujen, mallintamisen ja sanottamisen muodossa. Ohjaajien työ pitää sisällään kuitenkin niin sanottua metatyötä, joka tapahtuu vuorovaikutuksen ulkopuolella. Ohjaajat kertoivat muun muassa tekevänsä jatkuvaa havainnointia äidistä ja lapsesta päiväryhmässä. Ohjaajat myös käyvät päivän jälkeen keskusteluja havainnoistaan ja reflektivat ajatuksiaan ja heränneitä huolenaiheita. Ohjaajat painottivat kuitenkin sitä, miten tärkeää on huomata äideissä ja lapsissa tapahtuneet positiiviset muutokset.

OHJAAJA1: monesti just se ku o- se joka on tota ruuanlaittovuorossa ku on pikkunen se etäisyys ni havain- tekee niitä sellasia havaintoja taas niinku tota noinni mitä ei välttämättä siinä ku sä yrität niinku sitte olla niinku vetää ryhmää ja tota noinni käydä keskusteluja ja muu- muita siinä sillä lailla nin tota noin ne on tosi tärkeitä hetkiä kyllä sitten että niitä niinku päivitetään ja että ja mitä mitä tunteita ne on sitte aiheuttanu ja ja mitä huolia ne ehkä nostattaa tai plus sitte se että et hei vautsi näitsä että se niinku se se on tärkeää nähä se mun mielest se eteenpäin meno ja ne vahvuudet

OHJAAJA1: kaiken kaikkiaan se lapsen havainnointi tota noinni on meillä se että äiti voi kertoa tota noinni tiettyä tarinaa omasta olostaan mutta niistä havainnoista mitä me lapsesta tehdään ni se kertoo meille

Kuten äiditkin omassa vastauksissaan kertoivat, päiväryhmän toiminnassa on nähtävissä ohjaajien tarjoama tuki perheen sosiaaliseen hyvinvointiin, millä viitataan tässä kohdassa perheen henkilökohtaisiin sosiaalisiin voimavaroihin, kuten vertais- ja läheissuhteisiin, eikä niinkään viranomaiskontakteihin. Ohjaajat pyrkivät tukemaan perheen sosiaalisten kontaktien syntymistä perheen yksilöllisistä tarpeista ja kiinnostuksen kohteista käsin muun muassa rohkaisemalla äitejä lapsineen perhekeskukselle, muskariin ja vertaisryhmien pariin sekä kannustamalla äitejä tukeutumaan muihin ihmisiin ja auttaviin tahoihin. Ohjaajat kertoivat äidin sosiaalistamisen olevan yksi päiväryhmän tavoitteista, ja työn perustehtävät pitävät sisällään perheen sosiaalisen verkoston selvittämistä ja siitä keskustelemista. Tavoitteena on löytää perheen läheisverkostosta sellaisia voimavaroja, jotka kannattelevat perhettä päiväryhmän jälkeenkin ja joiden puoleen perhe voisi kääntyä vaikeina hetkinä. Ohjaajat huomauttivat, että esimerkiksi perheen muut perheenjäsenet tai sukulaiset ovat tervetulleita vierailemaan päiväryhmässä. Ohjaajat muistuttivat päiväryhmän olevan myös ennen kaikkea vertaistukea.

OHJAAJA1: ja verkostokarttaa tehdään jo heti aika työskentelyn alkuvaiheessa et kartotetaan että et tota noinni minkälaista verkostoa siellä on

OHJAAJA2: no kyl meil o esimerkiks toi perhekeskus siihen kannustetaan ja sitte jonku verran puhutaan myös näistä feisbuukryhmistä mis on äitejä ja yritetään ku me tiedetään paljo näit kaupungin ryhmiä kaikki kantoliinaryhmää kestovaipparyhmää vähän semmosta monikkoperheiden näit ryhmiä et kyl yritetään verkottaa heitä vähän sen perheen niinku tämmösten mt suuntaumusten juttujen mukaan

OHJAAJA1: et niinku toivon että on madaltunu se kynnys et jos vastaava- joskus elämäs tulee sellasia tilanteita vastaan et tota noin omat voimavarat ei ehkä o- kannakkaan niin kun on siinä hetkessä

toivonut nin tota noin et on on sitte ma- matalampi kynnys lähteä sitä apua hakemaan tukea

OHJAAJA1: tänne on tervetulleita siskot käymään jos on niinku on siinä arjessa paljon mukana ja isovanhemmat ja sillä lailla et kyl mielellään tavataan

OHJAAJA1: monesti onkin sitten oiva tapa et ku itse jää muka hetkeks miettimään (--)-t joku toinen äiti alkaakin niinku et hei ootsä ajatellu tai jotenki ootsä huomannu sun pienokaisest

Ohjaajien vastauksissa korostui paitsi perheen läheisverkoston rakentamisen tukeminen, myös lapsen oman sosiaalisen kanssakäymisen tukeminen. Ohjaajat kertoivat pitävänsä tärkeänä sitä, että lapselle tarjotaan päiväryhmässä mahdollisuuksia toimia vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa ja harjoitella sosiaalisia taitoja turvallisessa ympäristössä. Ohjaajien näkemys oli, että lapsi saa päiväryhmässä arvokkaita kokemuksia kaverisuhteista ja että lapset selvästi nauttivat ikäistensä seurasta. Ohjaajat kertoivat päiväryhmän tukevan lasta myös päivähoidon aloittamisessa. Päiväryhmä toimii pienille lapsille sosiaalisten taitojen harjoittelukenttänä, jolla lapset oppivat vuorovaikutuksen perussääntöjä ja saavat sosiaalisia kokemuksia, joiden varaan rakentaa omaa maailmankuvaa ja perusluottamusta muihin ihmisiin.

OHJAAJA1: ja ne on ihania et ku välillä on niitä tosissaan et siin on neljä vauvaa vielä tos viltillä ja ne vähän niinku kättelee ja sitte kohta ne lähtee siitä niinku toisia tavoittelemaan ja ja tota noinni kyl meillä sillä lailla että tottakai siinä on aikuinen aina on läsnä että turvataan se että kukaan ei pienistä satuta mut et toisiansa mut se niinku että saa vähän mennä tutkiskelemaan ja tota noin että saa sitä ottaa sitä kontaktia

OHJAAJA2: mein lapsil on ni heille tulee to- sitä sosiaalisuutta ja päiväryhmästä oon saanu ihan päiväkodeista sitä palautetta et lasten on tosi helppo siirtyä päiväkotiin he on tottunu toisiin aikuisiin ja he on tottunu olemaan toisten lasten kanssa

OHJAAJA2: et vauvan sosiaaliset taidot ni ky- kyllähän ne kulkee siellä että mä uskon et ne jää et s- semmoseen selkäyttimeen varmaan jää se semmonen et miten toiset ihmiset lähestyy ja miten toisten ihmisten ja päiväryhmässä ne lasten kokemukset on turvallisia et koska se korjaa niitä turvattomia ja epäloogisia kokemuksia mitä heillä voi olla ennen päiväryhmää

Perheen sosiaalisten suhteiden tukemisen yhteydessä on tärkeää muistaa myös lapsen suhde isään. Päiväryhmätoiminnan luonteen vuoksi lasten isien kanssa työskentely jää väistämättä vähemmälle huomiolle. Ohjaajat kuitenkin korostivat isien merkitystä ja kertoivat pyrkivänsä mahdollisuuksien mukaan tukemaan lapsen suhdetta isään. Ohjaajat kertoivat tapaavansa isiä satunnaisesti sekä toisaalta sanottavansa äideille isien merkitystä lapsen elämässä.

OHJAAJA1: et ei oo sellasta isätyöskentelyä et tottakai isät on niinku tervetulleita tervetulleita meidän niinku tota tänne päiväryhmään et ollaan aina sanottukki et jos se ryhmälle on ookoo ni aamukahville tai iltapäiväkahville ja sillä lailla että ja tota noinni sitte just nää kaikki yhteiset neuvottelut ja tota lähettävien tahojen kanssa ja meidän tavotekeskustelut ja tällaset ni niissä toivotaan että on on sitte isäkin mukana jos se isä on siinä perheen arjessa

OHJAAJA2: sitte ihan jos on joku etäisä tiedetään isä äi- lapsen me ollaan täällä ihan kontakt- laminoitu isän kuvia ja annettu yksvuotiaalle käteen ja e- niinku ohjattu äitiä että et sä voit näin ja se voi olla siel leikeissä ja näin

OHJAAJA2: se on hyvin monenlaista se tota ni se meidän isätyö tavallaan vaikei isää ois niinku ees olemassakaan niinni yritetään siel äidin päässä tehdä sitä työtä

Sekä äitien että ohjaajien vastausten kenties tärkein anti on ollut siinä tuessa, jota äidit ovat päiväryhmästä saaneet omaan toimijuuteensa ja vanhemmuuteensa.

Ohjaajien vastauksissa toistui lukuisat kertomukset ja kuvaukset niistä ohjeista ja neuvoista, joita he ovat antaneet äideille, jotta nämä voisivat paremmin tukea oman lapsensa kehitystä. Keskustelutuki ja erilaiset tehtävät ovat jo itsessään eteenpäin vieviä tukimuotoja vaikeassa elämäntilanteessa, mutta erityisesti vanhemmuuden taitojen tukeminen ja vanhemman taitojen harjaannuttaminen lapsen tarpeiden tunnistamiseen on pitkälle elämässä kantava muutosvoima, mihin päiväryhmätoimintakin tähtää. Erona ohjaajien suoraan lapselle kohdistamalle erityiselle tuelle vastauksissa korostui siis ohjaajien tuki lapselle niin sanotusti äidin tukemisen kautta. Tämä konkretisoituu muun muassa siinä, miten ohjaajat ohjaavat äitejä ennakoimaan lapsen kehitystä sekä millaisia neuvoja he antavat äideille lapsen sosiaalisen kehityksen tukemista ajatellen.

OHJAAJA1: se on niinku tää meijän työskentely ni että niinku (.) tuetaan tuetaan äitejä ja pienokaisia tässä vaiheessa mutta autetaan heitä myös tukemaan niitä omia pienokaisia vähän sit niinku aina pitäis kuitenkin vanhemman olla vähän siellä niinku jo edellä

OHJAAJA1: et koko ajan se kehitys niinkun huomioidaan myös täs päiväryhmänki arjessa ja tota noin ja sitte ihan si- niin tässä mutta myös sitä niinku että hei että mitens et onk- minkälaisia leluja teil on kotona ja tota noin että mietitään sitä et mitäs mitäs tota noini mistä vois hankintoja sitte tehdä että taas se kehi- niinku tukis sitä lapsen kehitystä myös sen leikin osalta tai leikki tukis niinku lapsen kehitystä niinku kaikilta osilta

OHJAAJA1: ja tota mitä isommaks tullaan ni sit mä aina ohjeistanki äitiä et tota noin että annetaan tota lasten selvittää ettei mennä tätä tekemään sitä että tän ikäset on kuitenkin että ku toisella on se lelu ni minä haluun just tuon mut et ei mennä taas aikuisena siinä siihen väliin vaan että lapset niinkun oppis sen sitten selvittämään keskenään ja siinäkin se aikuisen läsnäolo tottakai että ei tota noinni kukaan saa sitten palikasta päähän

Äidin auttaminen lapsen kehityksen tukemisessa näkyy päiväryhmässä sosiaalisten tilanteiden lisäksi perushoitotilanteissa. Ohjaajat kertoivat keskustelewansa näistä asioista äitien kanssa mutta myös mallintawansa perushoitotilanteita äidin rinnalla yhteistoiminnan muodossa.

OHJAAJA1: ja samoin niinku nukkumaan nukkumaan laitoissa että toisille äideille riittää kun asioista puhutaan yleisesti mut et toiset tarvii sit ihan sitä niinku että rinnalla rinnalla tehdään ja laitetaan että et miten miten puetaan ku laitetaan lapsi tonne nyt ki muutaman asteen tonne pakkaseen ulos

OHJAAJA1: se että jos on taas jo vähän niinku isompaa että et no hei et tota täs varmaan jaksais jo istua sen aikaa vaikka syöttötuolissa et voitais yhdes ruokailla jos ollaan tuolla et on niinku äiti vaikka sitterissä syöttäny ja tällasta et kyl se niinku huomioidaan

OHJAAJA2: nää pukemistilanteet on välillä nii hankalia et pienet ei pysy tota noinni paikoillaan sitä ni tota me jo aletaan sanotaan että että et se että vaipanvaihtotilanteesta jo tuolta ihan niinku pienestä asti niinku et se hetki että niinku se vuorovaikutustilanne siinäkin että kuinka äiti on siinä läsnä ja saa niinku sen rauhotettua sen pienen pienen et saa vaipan vaihdettua jossain hoitopöydällä ja se kaikki jo lähtee tavallaan sieltä sieltä asti

Äidin oma jaksaminen on yksi keskeisiä päiväryhmätoiminnan teemoja, ja ohjaajat kertoivat kiinnittävänsä jaksamisen tukemiseen ja havainnoimiseen paljon huomiota. Ohjaajien haastatteluissa toistui kokemus siitä, että äitien omien lapsuuden kokemusten käsitteleminen voi edesauttaa äitien omaa psyykkistä hyvinvointia. Äidin psyykkinen kuormittuneisuus voi vaikuttaa tiedostamattomallakin tasolla siihen, miten äiti kykenee pitämään lapsen mielessään ja sietämään haastavia tilanteita ja stressiä. Varsinaista terapiatyötä päiväryhmä ei tarjoa, vaan tavoitteena on saattaa äiti tiedostamaan oman menneisyytensä vaikutus omaan tapansa toimia vanhempana. Myös rentoutusharjoitukset ja terveellisiin elämäntapoihin ohjaaminen ovat osa päiväryhmätoimintaa.

OHJAAJA2: meil on esimerkiks yks semmonen tehtävä piirretään toi niinku oma lapsuuden keittiö et niis semmon niinku menttalisaation kautta se et äidit löytäis sen et mikä heille on tuonu lapsena turvaa miten he kokee et pystyys he ne omat tunteet just että ne kaikki turvattomuudet ja näin siirtys tavallaan että osais sitä kautta niinku sitä omaa lasta suojella ja turvata

OHJAAJA2: tosi paljon käytetään aikaakii siitä et semmosii aiheisii että minä naisena mistä minä nautin (.) pidetään noita r- rentoutuksia ja yritetään ettiä niitä asioita elämäst mitkä tuo mielihyvää // et mistä sä saat sen mielihyväbreikin et ne mielihyvähormonit lähtee kantamaan myös sitte ku on mielenterveysongelmaisista sairaist kysymys ni se on ihan ihan et tosi pienelläki voi saada sitä omaa hormonitasapainoosa lähtee erittymään

Kuten äitien vastauksissa, myös ohjaajien haastatteluissa korostui äitien tunnetaitojen tukeminen. Ajatuksena on, että mitä paremmin äiti osaa tunnistaa itsessään herääviä tunteita, sitä paremmin hän pystyy tukemaan lapsen tunnekokemuksia. Ohjaajat kertoivat olevansa äitien tukena erityisesti haastavissa erotilanteissa ja auttavansa äitiä toimimaan lapsen tukena erohetkissä. Myös äidissä heränneitä tunteita voidaan pohtia jälkikäteen esimerkiksi videoinnin avulla.

OHJAAJA2: nyt ei oo videointii tehty pitkään aikaan mut kyl me niinku viime viime viimesimmät videoinnit mitä tehtiin ni se ei niinku kauheesti ku kysyttiin niinku näit tällasii asioita ku äiti näki ittensä et toimi esimerkiks et se ei ollu niinku lapsen hyväks se toiminta ni just sitä kautta et mitä sä ajattelit mitä sä ajattelit tossa ku sä teet noin nii s- muistaksä yhtään saaksä kiinni mitä sä mietit ja minkälaine olo sul oli et et sitä kautta ja tosi paljon niinku kysellään sitä äideiltä et jos näkee toimii jotenki lapsen kanssa ni jos ei siin kohtaa jouduta ehkä pysäyttämään äiti mut sit palataan siihen et mikä se mikä oli se tunne mikä vei et he oppis oppis tota ni sitä kautta

OHJAAJA2: et tosi pienestä voi alkaa harjotella sitä et äiti sietää pystyy menemään eri huoneeseen pystyy menemään vessaan et ne on meil ihan joka ryhmässä on niitä

OHJAAJA1: niis erotilanteissa korostetaan sitä että ku että päiväryhmässäki on tota noinni on luvallista mennä yksin vessaan ja laittaa se ovi kiinni he he ja kun tulette sieltä ni älkää tehkö siitä sen suurempaa numeroo ei tarvi lähtee lasta lohduttamaan koska lapsella ei oo sillä lailla ollu mitään hätää

Yhteenveto ohjaajien tarjoamasta tuesta

Ohjaajien rooli ja työnkuva päiväryhmässä on heidän itsensä kertomana varsin monipuolinen ja laaja-alainen. Ohjaajat joutuvat puuttumaan asiakasäitien tapaan toimia vanhempana, ja he toimivat tukena äitien omien lapsuuden muistojen käsittelemisessä. Kaikki tämä edellyttää erittäin luottamuksellista suhdetta äidin ja ohjaajan välillä. Ohjaajien työ on hienotunteista vuorovaikutustyötä, joka edellyttää herkistymistä pienen lapsen kehityksellisille tarpeille, hienovaraista havainnointia sekä ohjaus- ja neuvontatyötä. Ohjaajien rooli on ennen kaikkea lapsilähtöistä, ja kaiken toiminnan taustalla on tavoite siitä, että tuki jollakin tapaa ennen pitkää toimii lapsen parhaaksi. Ohjaajien tuki kohdistuu suurelta osin äitien vanhemmuuteen, mutta niin sanotut korvaavat kokemukset lapselle antavat tietynlaisen ensisysäyksen lapsen kehityksen ohjaamiselle oikeaan suuntaan. Korvaavien kokemusten kautta lapsi voi myös tulla vastaanottavaisemmaksi äidin käytöksessä tapahtuville myönteisille muutoksille.

5.2.2 Päiväryhmän rakenne

Ohjaajien näkökulmasta lapsen saama tuki on siis aineiston perusteella jaoteltu kahteen ryhmään. Ohjaajien rooli on kiistatta merkittävä, mutta vastauksissa korostui toisena näkökulmana myös päiväryhmän rakenne lapsen kehityksen erityisenä tukena. Tällä tarkoitetaan päiväryhmän rakenteellisia ominaisuuksia, jotka toimivat

jo itsessään tehokkaina tuen muotoina. Osa näistä rakenteista on ohjaajista riippumattomia, päiväryhmätoiminnan osaksi sulautuneita toimintatapoja. Osaa rakenteista sen sijaan voi luonnehtia päiväryhmätoiminnan kehystoiminnaksi. Niin sanottua kehystoimintaa tapahtuu varsinaisen päiväryhmäajan ulkopuolella, ja tuki suuntautuu tai ajoittuu jollakin tapaa aikaan ennen päiväryhmää tai vaihtoehtoisesti perheen tulevaisuuteen. Yhtenä kehystoimintaa kuvaavana tukimuotona ohjaajat mainitsivat kotikäynnit. Ohjaajien harvakseltaan tekemät vierailut perheen kotiin eivät ole päiväryhmätoiminnan keskiössä, mutta ohjaajat antoivat haastatteluissa niille kuitenkin tiettyä painoarvoa. Erityisesti ohjaajat pohtivat kotikäyntien antavan heille enemmän tietoa perheen tilanteesta ja tuen tarpeesta sekä siitä, miten päiväryhmätoiminta pystyy kannattelemaan perhettä kotona.

OHJAAJA1: et me tota noinni tosissaan nähdään se arki myös siel kotona nii et moni asia sitte kloksahtaa niinkun he he eri lailla eri lailla paikoilleen ja näkee sen niinku sen perheen perheen toimimassa siel omassa omassa tota noin arjessa

OHJAAJA2: nehän on siis mun mielest meidän työssä ne on lähinnä informatiivisia et mehän ei siel kotona sillee hirveesti meil ei meil ei niinku riitä aika ja aika ja resurssit tota ni mut että niinku mut et sitte ja nähdään se että onko tarvetta perhetyölle ja näi ja ohjataan sinne et jos sinne kotiin tarvii enemmän apua

Kotikäyntien lisäksi päiväryhmätoiminnan kehystoimintaan on tässä tutkimuksessa sisällytetty niin sanottu motivointityöskentelyvaihe. Tämä vaihe ajoittuu aivan päiväryhmätoiminnan alkuun ennen varsinaisia ryhmäpäiviä. Motivointityöskentelyvaiheessa ohjaajat käyvät perheen kotona tutustumassa perheenjäseniin ja pohtivat yhdessä perheen kanssa tavoitteita työskentelylle. Ohjaajien kertoman mukaan tavoitteena on motivoida äitiä päiväryhmätoimintaan sekä tehdä aloitus helpommaksi äideille ja lapsille, kun ohjaajat ovat jo valmiiksi tutut ryhmään tullessa. Ohjaajien arvion mukaan motivointityöskentely sitouttaa äitejä päiväryhmätoimintaan ja luo ryhmätoiminnalle pohjaa, jolloin tavoitteiden toteutuminen ja lapsen kannalta riittävän pitkäjänteinen työskentely on todennäköisempää. Motivointityöskentelyvaihe voi ajoittua jopa aikaan ennen

vauvan syntymää, jolloin äidille tarjottavan tuen tavoitteena on valmistaa äitiä vauvan syntymään.

OHJAAJA1: et se tulis se äidin mieleen se vauva ja et siellä ois sit tota noin et äitiki kerkeis jotenkin käydä sitä omaa psykologista prosessia niinku läpi läpi ennen tota sitte vauvan syntymää että mikä on tosi tärkeä sitte taas siihen ku aattelee että jos ei niin ole niin miten se vaikuttaa siihen sitte heijän väliseen vuorovaikutukseen

OHJAAJA1: - tutustuen kartottaen niinku sen perheen tilannetta sen ja tota noin sen luottamuksen jo sieltä niinku s- tota rakentamista ja sellasta että ja ja se että tulis niinku et tultais työntekijät niinku tutuks niinku äidille ja varsi- pienokaiselle et se ois sitte s- kynnys mahdollisimman niinku tota noinni madaltais sitä ryhmän alottamista

OHJAAJA1: että kartotetaan sitä että et osataan sit kuitenkin mt huomioida niitä sitte kun kaikki asiakkaat onkin ryhmässä koolla nin niitä yksilöllisiä tarpeita

Päiväryhmän erityinen tuki ulottuu siis myös päiväryhmän ulkopuolelle, ja ohjaajat kokivat erittäin tärkeänä sen, että äidit saavat esimerkiksi omaan psyykkiseen huonovointisuuteensa tukea ulkopuolisilta ammattilaistahoilta. Ohjaajat kertoivat tekevänsä paljon yhteistyötä muiden palveluiden kanssa ja pitivät tärkeänä sitä, että kaikki auttajatahot työskentelevät yhteisten tavoitteiden äärellä. Ulkopuolisen tuen piiriin ohjaaminen ja päiväryhmätoiminnan ulkopuolisen tuen turvaaminen on jälleen yksi esimerkki päiväryhmän rajojen ylitse ulottuvasta kehystoiminnasta.

OHJAAJA1: joo kyllä verkostopalavereita pidetään ja tota on aina toivotaankin näitä näitä tota noin että jos on hoitokontaktit ni on on ne sitte tonne päihdepuolelle tai psykan puolelle ni tota noinni niissä et se on tosi tärkeä että auttavat tahot on niinku sitte saman pöydän ääressä asiakas asiakkaan kanssa

OHJAAJA1: me tuetaan näillä kei- tän mejän päiväryhmän keinoin niinku tätä äidin äidin psyykkistä hyvinvointia jaksamista mut tota noinni se ei oo kuitenkaan mejän tää fokus ei oo siinä että on tosi tärkeä että

hänel on sitte ne omat hoitokontaktit siellä siellä tota noinni ja tänä päivänä aika monella ne onkin ja jos ei ole ni niitä lähetään sitte yhdessä rakentamaan ja auttamaan jos katotaan niinku että on tarpeellista ja äiti kokee niin että apua tarvii

OHJAAJAI: ja mennään lääkäriin mukaan vaikka ensimmäiselle käynnille jos äiti niin toivoo että ihan kä- kädestä pitäen sillee saatellen

Mikäli äiti jää lapsensa kanssa toiselle päiväryhmäjaksolle, painottuu työskentely silloin aiempaa enemmän myös tulevaisuuden suunnitteluun. Tavoitteena on auttaa äitiä luomaan lapsen kehitystä ja tervettä kasvua sekä koko perheen hyvinvointia tukevia suunnitelmia tulevaisuuteen. Tällä tavoin perhettä valmistellaan intensiivisen tuen loppumiseen, ja päiväryhmässä opitut asiat kantavat vielä ryhmän loppumisen jälkeenkin. Ohjaajat voivat auttaa konkreettisesti esimerkiksi päivähoitohakemuksen tekemisessä.

OHJAAJAI: et ensimmäinen ryhmäkaus on monesti sitä niinku että se on sellasta mt työskennellään niinku tässä hetkessä mut sitte et jos niinku mo- monesti jatkaa asiakkaat tota noinni toiselle ryhmäkaudelle ni se on sinne tulevaisuuteen jo sitte ja mietitään mitä ryhmän jälkeen siel tulee sitte nää just et tota noin ni mitens et alkaaks pien olla siinä iässä et tota noin päiväkotimaailma ois jo sitte niinku se seuraava askel ja tota noin et kehitystä tukevaa ja niitä tehdään sitte yhdessä hakemuksia ja mietitään samoin äiti kun miettii sit et mitä ryhmän jälkeen onkse onko koulutukset jääny kesken no lähetääkö sen siihen niinku auttamaan tukemaan sitte hakemaan niinku niitä opiskelupaikkoja ja vai työ- työmarkkinoille tai mitä

Kehystoiminta on tärkeä osa lapsen kehityksen tukemista, sillä se luo tietynlaiset raamit päiväryhmätoiminnalle, jonka tavoitteiden saavuttaminen on todennäköisempää silloin, kun päiväryhmän tuki ulottaa juuriaan perheen elämään ryhmän ulkopuolelle. Se, että asiat sujuvat päiväryhmässä, ei vielä riitä, vaan tuen tulee kantaa lapsen kotiin asti lapsen kaikille elämänalueille. Kehystoiminnan lisäksi päiväryhmätoiminta pitää varsinaisissa ryhmäpäivissä sisällään erilaisia

ominaisuuksia ja rakenteita, joiden ohjaajat kokevat tukevan lapsen kehitystä ja koko perheen hyvinvointia. Erityisesti ohjaajat korostivat päiväryhmän rytmin tukevan pienen lapsen kehitystä. Tavoitteena on nimenomaan laatia ja suunnitella ryhmän toimintaa lapsen rytmin ehdoilla. Ohjaajat arvioivat päiväryhmän struktuurin ja säännöllisen rytmin tarjoavan myös äideille helpotusta epäsäännölliseen elämään.

OHJAAJA2: se kuitenkin tää meidän päivä tukee sitä vauvan sellasta optimaalista kehitystä mikä on fyysiselle ja psyykkiselle terveydelle se paras mahdollinen päivärytmi

OHJAAJA1: strukturoitu päiväryhmä se tuo lapselle sitä tota ennakoitavuutta turvallisuutta siihen arkeen

OHJAAJA1: ihan tää meidän päiväryhmän rakenne nin myös tukee niitä äitejä että monesti se elämä on kaoottista ja siit puuttuu se sellai arkirutiinit ja rytmi niin myös siitä omasta elämästäki ku siit lapsen elämästä et myös tää ja strukturoitu päiväryhmä niin se ty- tuo äideille äideille sitä turvallisuuden tunnetta ja sellasta

OHJAAJA1: ni kylä äi- äidit et saa sitä mallintamista ja saa kuitenkin sitä voi- voimaa siihen ja pärjää pärjää sen arjen et etenkin masentuneet äidit jotka.: ## kotona kotona ois niinku että he on oikeesti siel sängyssä ja he antaa vauvalle ruuan lapselle ja sitte tota jatkaa nukkumista ja ehkä jaksaa jos on hyvä päivä ni pukea yhen kerran parvekkeelle nukkumaa ni kylhä se sitte ryhmäpäivissä ni se menee niinku itsestään omal painol et heijä ei tarvi ponnistella

Ohjaajat nostivat esille lukuisia kokemuksia siitä, miten päiväryhmä heidän näkökulmastaan tukee pienen lapsen kehitystä. Ohjaajat olivat yleisesti ottaen sitä mieltä, että päiväryhmän rakenne tukee lasta aina riippumatta siitä, pystyykö päiväryhmä voimistamaan äidin voimavaroja tai saamaan aikaan riittävää muutosta äidin vanhemmuudessa. Ohjaajien näkemyksen mukaan päiväryhmä tarjoaa myös ympäristönä pienen lapsen kuntoutumiselle parhaimmat mahdolliset puitteet.

OHJAAJA1: mut et ku se pien hyötyy aina tästä ni on olen nähny niitäki niitäkin tota noinni äitilapsipareja että niinku että tuntuu että se äiti ei oo osannu viedä sitä tota noinni sinne kotia ehkä ylläpitää sitä mitä se on täältä saanu mut pien on saanu niin paljon niinä kolmena päivänä siinä meidän arjesta et se on kannatellu niinku häntä

OHJAAJA2: lapset lähtee tosi tosi hyvin niinku saa sitä optimaalista kehitystä että jos äiti on vastaanottavainen et vauvat hyötyy tietenkin siitä mitä ryhmäpäivän aikana tapahtuu kolme kertaa viis tuntii et ohjaajat pystyy antamaan mut sit jos se viel kulkeutuu kotiin ni kyl nää lapset on aika onnekaassa asemassa sitte

OHJAAJA2: esimerkiks tää mejän kuntoutuspaikka ja sitte ku(--)) psyk-psykiatrisesti sairaille vauvoille pikkuvauvoille he- heillehän ei oo osastopaikkoja ja eihän he ees osastolla kuntoutuis ku he tarvitsee just tämmösen ympäristön siihen kuntoutumiseen

Päiväryhmätoiminnasta on jokseenkin mahdotonta puhua nostamatta esille tärkeitä laulu- ja loruleikkejä. Vuorovaikutusleikkien tavoitteena on vahvistaa äidin ja lapsen välistä kiintymyssuhdetta ja vuorovaikutusta. Leikit luovat myös ryhmän jäsenten välille yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ei siis ole ihme, että vuorovaikutusleikit korostuivat ohjaajien vastauksissa lapsen kehitystä tukevana rakenteellisena tekijänä. Ohjaajat nimesivät kuitenkin myös muita erityisesti vuorovaikutukseen kohdistuvia menetelmiä ja työtapoja.

OHJAAJA1: ja meidän yhteiset nää laulu leikkituokiot ja tällasia et ei ei tarvi tota ku kuukauden päivät tossa aamusin lauletaan ni lapset jo niinku ne näkee että vaikka hyvinki pienestä on niinku et ne tulee tuttu sävel tutut sanat ni innostuu ja lähtee mukaan

OHJAAJA2: et lauletaan lauletaan leikitään tehdään niitä öö koreografioita leikin mukana ja sillee että laps laps on kasvot ohjaajaa tai äitiin päin et hän et sii- se tapahtuu todella vuorovaikutuksessa et se ei oo vaan niinku et vauva istuu sylittäin et on se- selkä selkä työntekijää

tai äitii päin vaan siin todella ollaan tai et vauva on selällään ja näin ja ne on ihan käydään kehon osia läpi ja hyvin ja sit se on todella tärkeätä että mitä pienemmästä vauvast on kysymys ni niitä ei oo ku pari kolme ja niitä toistetaan koko ajan niitä samoja ja sit pikkuhiljaa ku laps kasvaa ni sit siihen voi ottaa pari pari laulua lisää mut et ne on todella toistuvia

OHJAAJA2: ja tehäänhän me meil on dialogist vauvatanssii me paljon ihaillaan vauvoja ja heijän sitä kehollisuutta löydetää he tykkää kauheesti niinku vauvat yleensä tykkää ihmisen kontaktista ja katseesta ja näin

Ohjaajat kuvailivat päiväryhmän toimintaa asiakaslähtöiseksi ja ilmapiiriä luottamuksellisesti. Ohjaajat pohtivat lapsen aistivan herkästi äidin ja muiden aikuisten mielentiloja ja pitivät tärkeänä sitä, että sekä lapsella että aikuisella on turvallinen olo päiväryhmässä. Asiakaslähtöisyys näkyi ohjaajien vastauksissa siinä, että he kertoivat esimerkiksi päivän keskusteluaiheiden valikoituvan usein sen perusteella, mikä kulloinkin vaikuttaa olevan ajankohtaisena äideillä mielen päällä tai mikä on askarruttanut edellisellä ryhmäkerralla. Ohjaajien mukaan keskustelut viriävät usein jostakin pohdintaa herättävästä aiheesta lapsen kasvatukseen, kehityksen vaiheeseen tai perheen elämään liittyen. Toiminta on siinäkin mielessä asiakaslähtöistä, että päiväryhmän rakenne on ennen kaikkea suunniteltu mukautumaan pienen lapsen rytmiin ja tarpeisiin.

OHJAAJA1: että yritetään tehdä näistä ryhmäpäivistä sellasia niinku rauhallisia ja et tota et tääl ois jokaisen hyvä olla ja sellai turvallinen ilmapiiri niin pienillä ku sitte isommillaki ja ja varsinkin sitten tota noin että ku imee kaiken siitä miten se äiti kokee tänne tän tulon ni tota et se ois sellai (.) luottamuksellinen

OHJAAJA1: aina sitte kuitenkin suunnitellaan sen hetkiste- kun meil on nää fiiliskierrokset täs aamusin ni sit siin menee nää suunnitelmat mo- u- uusiksi ja räätälöidään sitä sen päivän tarpeisiin että tähän onkin nyt parempi ottaa tämä asia et nyt tää onkin (.) akuutti ja he he tulee tarpeeseen

OHJAAJA2: siin päivän sisäl on siinä äitien kans siin toiminnassa paljonkin ja se vaihtelee ihan et mehän rakennetaan sit sen mukaan minkätyyppisii äitejä meil on ryhmässä et meil ei oo sellast sapluunaa lukkoon lyöty

OHJAAJA2: mut et se tietty runko siin päivässä on ja se ei varmaan se ei varmaan sitä ei pysty varmaan muuttamaan et sitte tavallaan niinku meijän meijän ja äitien täytyy mukauttaa se se kaikki muu toiminta siihen et mikä on se vauvan

Päiväryhmätöinnän kaiken työskentelyn lähtökohtana on asiakaslähtöinen ja asiakkaita kunnioittava työote. Ohjaajien kuvaukset ryhmän työtavoista ja vuorovaikutustyöstä äitien kanssa myötäilivät tätä ajatusta. Ohjaajat muun muassa kokivat tärkeäksi sen, että äidit ja lapset toivotetaan aamuisin tervetulleiksi ja että arkojen ja yksityisten asioiden puheenottamisessa noudatetaan hienotunteisuutta.

OHJAAJA1: ku he aamulla tosta ovesta tulee ni se työskentely alkaa siinä se miten heijät otetaan vastaan tietyillä sanoilla tota tie- et ja mukava nähdä teitä ja huomioidaan äiti huomioidaan pienokainen et molemmat ja se on tärkeätä monesti meijänki äitien kohalla ku he on itse monet jääneet paitsi et se he saa sen niinku sitä hyväks- hyväksytyks tulemisen kokemusta ja sitä sellasta

OHJAAJA1: me ollaan niin siellä naiseuden ytimessä ja siel äitiydessä et me ollaan niin herkällä alueella ni se on kyllä niin hienovaraista sellasta työskentelyä tää et kuitenkin kun joudutaan asioihin puuttumaan kun nähdään nähdään sitä huolta

Kaikkein kenties konkreettisimman ja näkyvimmän sisällön päiväryhmän merkitykselle ohjaajat antoivat kuvailemalla lapsessa tapahtuneita muutoksia päiväryhmän aikana. Ohjaajat kertoivat huomanneensa joidenkin lasten muun muassa liikkumisessa ja vuorovaikutukseen asettumisessa hyvin silmiinpistäviä muutoksia. Nämä muutokset ovat olleet ennen kaikkea osoituksia lapsen terveen

kasvun ja kehityksen ohjautumisesta erityisen tuen myötä niin sanotusti oikeille raiteille.

OHJAAJA1: meillä on tullu muutamiakin nin et on niinku et on neurolle ollu lähetteet jo muutaman kuukauden ikäisestä vauvasta et epäillään et onks täs jotain neurologista ja me uskalletaan jo tota kuukauden päästä sanoa et ku se vauva on niinku herännyt et sielt alkaa niinku että siinä on ollu vaan niin niin vakava tää vuorovaikutushäiriö että työskentelyn piiriin ku on päässy ni sielt alkaa pikkuhiljaa niinku saada kontaktii ja eloo

OHJAAJA2: ajatellaan vaik sellanen seittemän kaheksan kuukautta vanha joka ei liiku mihinkään vaan on ihan ilmeettömänä tuijottaa ni ei siin tarvii montaa päivää olla sitä korvaavaa hoitoa minkä päiväryhmän työntekijä voi antaa ja äiti voi lähteä mukaan mallintamalla ni he kyl nousee sielt ihan sillee ku tulppaanit että ensimmäiseks alkaa se vauvojen niinku se kasvot kirkastua ja he alkaa havainnoida ja sit pikkuhiljaa he löytää sitä omaa kehoosa ja se on ainoastaan mahdollista vaan siihen että loogisesti vastataan niihin vauvan tarpeisiin

Yhteenveto päiväryhmän rakenteesta

Päiväryhmän toiminnassa on lukuisia pienen lapsen ja koko perheen hyvinvointia tukevia rakenteita, asenteita ja työtapoja. Ohjaajien rooli osana ryhmän vuorovaikutusdynamiikkaa on ensiarvoisen tärkeä, mutta aineiston perusteella myös rakenteelliset seikat, kehystoiminta, vuorovaikutusleikit ja asiakaslähtöisyys täydentävät kokonaisuutta ja luovat puitteet tehokkaalle työskentelylle. Muutokset, joita pienissä lapsissa tapahtuu päiväryhmäjaksos aikana, ovat heidän kehityksensä kannalta korvaamattomia.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten merkitys laajemmassa kontekstissa

Tämän tutkimuksen tulokset vastaavat kahteen tutkimuskysymykseen koskien päiväryhmätoimintaa pienen lapsen kehityksen erityisenä tukena. Tutkimuksen anti on varhaiskasvatuksen ja erityispedagogiikan oppialoille keskeinen, mutta se tarjoaa näkökulmia myös muille tieteenaloille, jotka jollakin tapaa osallistuvat pikkulapsiperheiden hyvinvoinnin kehittämiseen. Hermeneuttista näkökulmaa mukaillen tämän tutkimuksen tuloksia on tarkasteltava ennen kaikkea päiväryhmätoiminnan kontekstissa. Vaikka tutkimustulokset antavat viitteitä siitä, millainen tuki on lapsen kehitykselle erityisen suotuisaa, on muistettava, että päiväryhmätoiminta tarjoaa äitien ja ohjaajien ajatuksille raamit. Yhtä lailla äitien ja ohjaajien kokemuksia – ja tämän tutkimuksen tuloksia – voidaan ymmärtää vain ymmärtämällä päiväryhmätoimintaa.

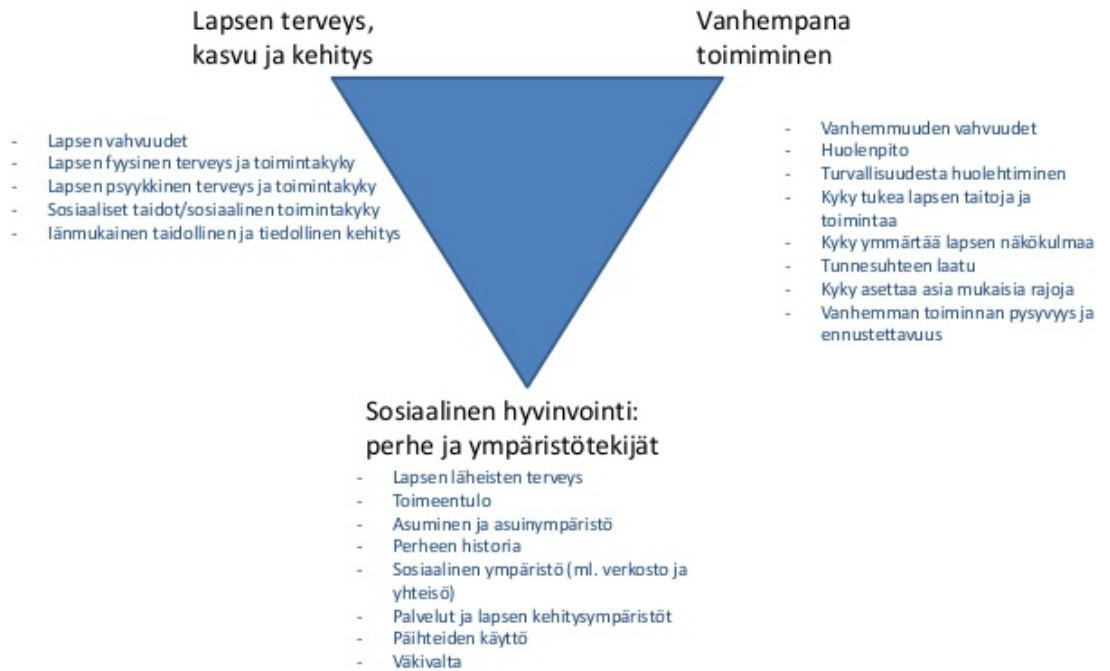
Tämän tutkimuksen tuloksia on mahdollista tarkastella kahdesta näkökulmasta. Oma näkemykseni on, että tutkimustuloksia on syytä jäsentää ennen kaikkea äitien ja ohjaajien vastausten alkuperäistä ja luonnollista jaottelua noudattaen, sillä näkökulmat lapsen kehityksen tukemiseen ovat näillä kahdella ryhmällä hyvin erilaiset. Haluan kuitenkin nostaa esille myös mahdollisuuden pohtia tutkimustuloksia tietynlaisesta yhdistetystä näkökulmasta käsin, jolloin tarkoituksena on löytää kahden vastaajaryhmän kokemuksista yksi punainen lanka. Toisin sanoen pyrkimyksenä on hahmottaa ohjaajien ja äitien vastauksista ne yhdistävät tekijät, joilla lapsen saama erityistä tukea voidaan kuvailla mahdollisimman yksiselitteisesti. Yleisesti ottaen tuloksista voidaan koostetusti todeta, että sekä äitien että ohjaajien kuvailemat erityisen tuen muodot muun muassa vanhemmuudelle, perheen sosiaalisille verkostoille sekä lapsen motorisille taidoille kumpuavat joko ohjaajien toimesta tai vaihtoehtoisesti päiväryhmän rakenteista. Ohjaajien ja rakenteiden vaikuttavuus kohdistuu edelleen vaihtelevasti joko lapseen itseensä tai esimerkiksi vanhemman taitoihin. Tästä näkökulmasta lapsen saama erityinen tuki saa kaksi ulottuvuutta: Toisaalta lapseen kohdistuu niin sanottua suoraa tukea, eli

hänen toimintaansa osallistutaan, hänen kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa, ja lapsi tulee välittömästi osalliseksi kehitykselleen suotuisaa päivärytmiä. Toisaalta lapsi pääsee päiväryhmätoiminnan myötä osalliseksi niin sanotusta epäsuorasta tuesta, josta tärkeimpinä esimerkkeinä voidaan pitää vanhemmuuden taitojen kehittymistä ja perheen sosiaalisen turvaverkoston rakentumista.

Koska tässä tutkimuksessa haettiin vastausta kahteen eri tutkimuskysymykseen, pidän edellä mainittua yhdistettyä näkökulmaa jokseenkin haastavana ja tarkastelen tässä luvussa tulosten merkityksellisyyttä ensisijaisesti kahden tutkimustehtävän näkökulmasta. Koska kahden ryhmän vastauksia samasta aiheesta ei kuitenkaan mielestäni voi täysin irrottaa toisistaan, keskityn tässä tarkastelemaan lapsen saamaa erityistä tukea äitien vastauksista käsin. Äitien jakamien kokemusten perusteella päiväryhmätoiminnan voidaan yleisesti todeta tukevan lapsen kehitystä erityisesti vanhemmuuden tukemisen kautta (tutkimustuloksissa käsite ”Vanhemmuudessa kehittyminen”), ympäristökäsitteisiin vaikuttamalla (”Perheen voimavaroja kannatteleva toiminta”) sekä lapsen kehityksellisiin tarpeisiin suoraan vastaamisella (”Lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaaminen”). Ohjaajien rooli ja päiväryhmän rakenteet ovat tietenkin läsnä kaikissa näissä erityisen tuen muodoissa.

Edellä mainittua mukaillen päiväryhmätoiminnan voidaan nähdä muodostavan eräänlaisen kolmiulotteisen tuen mallin lapsen kehitykselle ja hyvinvoinnille. Tämä kolminaisuus tiivistyy mielestäni osuvasti lapsen ja perheen hyvinvoinnin kokonaisuutta havainnollistavaan kuvioon, jonka olen teoreettisena viitekehyksenä valinnut tukemaan tutkimukseni tuloksia (Kuvio 2). Tämä jaottelu on laajalti sosiaali-, terveys- ja kasvatustieteellisellä kentällä hyväksytty ja käytetty malli. Alla olevan kuvion muotoon sen ovat pukeneet muun muassa Kumpulainen ja Tulensalo (2016), jotka ovat käsitelleet teemaa uuden Sosiaali- ja terveysministeriön LAPE-kärkihankkeessa, eli lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman yhteydessä. Kumpulainen ja Tulensalo ovat esityksessään havainnollistaneet erityisen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtia monitoimijuuden viitekehyksessä, mistä syystä se sopii hyvin myös tämän tutkimuksen tulosten hahmottamiseen.

LAPSEN JA PERHEEN HYVINVOINNIN KOKONAISUUS

KUVIO2. Lapsen ja perheen hyvinvoinnin kokonaisuus (Kumpulainen & Tulensalo, 2016)

Kuten tämän tutkimuksen erityistä ja varhaista tukea käsittelevässä luvussa on todettu, lapsen ja perheen hyvinvoinnin kokonaisuus koostuu lapsen kehityksellisistä tarpeista, vanhemmuuden kyvyistä sekä ympäristötekijöistä (The Department of Health, 2000). Tämän tutkimuksen tulokset antavat olettaa, että päiväryhmätoiminnan tarjoama erityinen tuki pienen lapsen kehitykselle ulottuu näille kaikille elämän alueille. Minkään yksittäisen osa-alueen tukeminen ei korvaa puutteita toisella alueella, ja päiväryhmätoiminta on tutkimustulosten perusteella onnistunut vastaamaan erityisen tuen tarpeen kokonaisvaltaiseen luonteeseen. Tulokset ovat linjassa myös esimerkiksi ”Vanhemman toimintakyky” -luvussa mainittujen seikkojen kanssa. Tutkimuksen tulokset ovat siis yhteneviä teoreettisen tiedon kanssa, joskin haluan tutkijana korostaa tiedon merkityksellisyyttä erityisesti päiväryhmätoiminnan kontekstissa.

Tämän tutkimuksen perusteella pieni lapsi saa päiväryhmästä erityistä tukea kehitykselleen lukuisin eri tavoin. Sekä äitien että ohjaajien kuvaukset päiväryhmän tarjoamasta tuesta myötäilevät pienen lapsen fyysisen ja

psykososiaalisen kehityksen erityistarpeita. Lisäksi kuvausten perusteella päiväryhmätoiminta tukee vanhemman toimintakykyä niiltä osin kuin vanhempi voi omalla toiminnallaan vaikuttaa lapsen kehitykseen. Tutkimustulokset ovat siis ennen kaikkea rohkaisevia, ja ne toimivat myönteisenä palautteena päiväryhmätoiminnalle. Päiväryhmien toimintaa ohjaavat Ensi- ja turvakotien liiton määrittelemät laatukriteerit, joiden tarkoituksena on ohjata päiväryhmät ympäri Suomea toteuttamaan mahdollisimman yhdenmukaista ja tasalaatuista palvelua eri kaupungeissa. Tämän tutkimuksen palautteen voidaan tästä näkökulmasta nähdä kohdistuvan koko maan päiväryhmätoimintaan, sillä käytänteiden ja toimintamallien on tarkoituksena kulkea saumattomana punaisena lankana läpi kaikkien Suomen päiväryhmien. Tutkimustulosten sovellettavuus muihin päiväryhmiin tarjoaa kuitenkin myös hedelmällisiä ajatuksia jatkotutkimukselle.

6.2 Ajatuksia jatkotutkimuksiin

Tutkimus saattaa toisinaan kirvoittaa enemmän kysymyksiä, kuin mihin se pystyy itse vastaamaan. Oma näkemykseni on, että tieto synnyttää usein lisää tiedon tarvetta. Tämä ympyrä ei välttämättä koskaan sulkeudu, mutta huolella toteutetut tutkimukset voivat täydentää sitä. Myös aika tuo lisää tietoa tullessaan, eikä tieto näin koskaan lopu maailmasta, vaikka tutkijat sitä arvokkaalla tavalla jäsentävät. Tämän käsillä olevan tutkimuksen tarjoama tieto on arvokasta tämän ajan hengessä, mutta se toivottavasti viitoittaa tietä myös tulevalle. Pienen lapsen kehitystä tukevien toimintaympäristöjen ja käytänteiden tutkimusta tuskin koskaan on liikaa.

Tämä tutkimus herättää lukuisia ideoita jatkotutkimukselle. Päiväryhmätoiminnan tarjoamaa tukea esimerkiksi vanhemmuudelle tai lapsen sosiaaliselle kehitykselle olisi nähdäkseni mahdollista tarkastella yksityiskohtaisemmin. Tiettyihin toimintamuotoihin tai ohjaajien rooliin syventyminen esimerkiksi mallintamistilanteissa avaisi spesifien interventiomenetelmien tehokkuutta. Lapsen kehityksen erityistä tukemista koskevaa tietoa voi ja olisi mielestäni kannattavaakin kerätä suuremmalta joukolta asiakkaita. Erityisen hyvin tätä tutkimusta täydentämään sopisi mahdollisimman monia Suomen päiväryhmiä luotsaava kartoitus, jolloin jokaisen paikkakunnan omat toimivat

käytänteet nousisivat yhteiseen pöytään. Alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta poiketen päätin aineiston runsauden vuoksi jättää intensiiviviikot käsittelemättä tässä tutkimuksessa, vaikka ne sisältyivät haastatteluihin yhtenä teemana. Tärkeää mielestäni olisikin hahmottaa entistä paremmin myös intensiiviviikkojen merkitystä osana päiväryhmätoimintaa: mitä annettavaa viikoilla on lapsille, ohjaajille ja vanhemmille ja millaista tietoa, oppimista ja oivalluksia mahdollisesti katoaisi ilman intensiiviviikkoja. Pitkittäistutkimuksen näkökulmasta hahmotan monta mielenkiintoista tutkimuksen aihiota, mutta koska en ole pitkittäistutkimuksen laatimiseen perehtynyt, en voi sellaista tämän aiheen tutkimiseen realistisesti ehdottaa. On myös huomattava, että tämä tutkimus nostaa esille vain päiväryhmien toimivat ja lapsen kehitystä tukevat käytänteet, mutta se jättää huomiotta mahdolliset kehittämistarpeet ja kriittiset palautteet, joiden keräämistä asiakasperheiltä en voi riittävästi korostaa.

LÄHTEET

- Aaltio, E. 2015. Lastensuojelutarpeen muutoksen arviointi perheen toimintakykyä mittaamalla. Lastensuojelun vaikuttavuusmittari-projektin loppuraportti. Kuntaliitto.
- Ainsworth, M. D. 1964. Patterns of attachment behavior shown by the infant in interaction with his mother. *Merrill-Palmer Quarterly of Behavior and Development* 10 (1), 51–58.
- Anttila, P. 2014. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Metodix. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://metodix.fi/2014/05/17/anttila-pirkko-tutkimisen-taito-ja-tiedon-hankinta/>.
- Bowlby, J. 1982. *Attachment and Loss. Volume 1. Toinen painos.* New York: Basic Books.
- Ensi- ja turvakotien liitto ry, 2017. Ensikodit ja vauvaperheiden auttaminen. https://ensijaturvakotienliitto.fi/tietoa-liitosta/nain-me-autamme/ensikodit_ja_vauvaperheet/ viitattu 7.2.2017.
- Ensi- ja turvakotien liitto, 2017. Ensi- ja turvakotien liiton strategia. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/strategia_2016-2019/pdf/Ensi_ja_turvakotien_liitto_strategia_2016-19.pdf Viitattu 8.2.2017.
- Forssén, K., Laine K. & Tähtinen, J. 2002. Hyvinvoinnin tekijät ja uhat lapsuudessa. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.) *Marginaalit ja sosiaalityö.* Jyväskylä: Paino Kopijyvä Oy, 81–104, 91–92.
- Green, C.E. 2013. *The Impact of Cumulative Risk on Parenting Behaviors as Mediated by Parental Distress.* Liberty University. Senior Thesis.
- Harrikari, T. & Satka, M. 2006. A New Regime of Governing Childhood? Finland as an Example. *Social Work and Society* 4 (2), 209–216.
- Hautamäki, A. 2002. Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen.* Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

- Heino, T. 2007. Keitä ovat uudet lastensuojelun asiakkaat? Tutkimus lapsista ja perheistä tilastolukujen takana. Helsinki: Valopaino Oy.
- Heinämäki, L. 2007. Varhaista tukea koulun arkeen – Työvälineenä kehittämisvalikko. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy, 9, 10, 15–16.
- Helsingin Ensikoti ry, 2017. Hoidolliset avopalvelut.
<http://www.helsinginensikoti.fi/haetko-apua/hoidolliset-avopalvelut> Viitattu 13.3.2017.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2012. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy, 137–138, 204–212.
- Hämäläinen, T. 2009. Yhteiskunnallinen murros ja henkinen hyvinvointi. Helsinki: Sitran selvityksiä 8.
- Hämäläinen, T. 2013. Kohti kestäväää hyvinvointia, uuden sosioekonomisen yhteiskuntamallin rakennuspuita. Helsinki: Sitra.
- Kakkori, L. 2009. Hermeneutiikka ja Fenomenologia: hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäisestä problematiikasta. *Aikuiskasvatus* 29 (4), 273–279.
- Kalavainen, S. (toim.) 2005. Miten äitien ja vauvojen oireet näkyvät. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Ensikodin päiväryhmät. Kuvaus lastensuojelun vauvaperhetyön kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 34. Helsinki: Nykypaino Oy, 28–35.
- Kalavainen, S. (toim.) 2005. Mikä on hoitavaa päiväryhmätyössä. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Ensikodin päiväryhmät. Kuvaus lastensuojelun vauvaperhetyön kehittämisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 34. Helsinki: Nykypaino Oy, 36–49.
- Kalland, M. 2002. Kiintymyssuhdeteorian kliininen merkitys: soveltaminen erityistilanteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Kalliala, M. 2003. Korvaamaton leikki. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY, 189, 191.
- Karisto, A. 2010. Yksi piano vai kymmenen lehmää? Kirjoituksia arjen ilmiöistä. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 16.
- Kouvo, A. & Silvén, M. 2010. ”Pehmeä lämmin syli mihin mennä” – Isän ja äidin tapa mieltää kiintymyssuhteita. Teoksessa Silvén, M. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

- Kumpulainen, K. & Tulensalo, H. 2016. Monitoimijainen arviointi. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <https://www.slideshare.net/THLfi/monitoimijainen-arviointi-16122016-lape-loppuseminaari-v2>.
- Kuosmanen, S. 2009. Vauvailmiön muutos. Teoksessa Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakotien liiton raportti 11. Helsinki: Nykypaino Oy, 11–14.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.
- Lammi-Taskula, J. & Salmi, M. 2010. Lapsiperheiden toimeentulo lamasta lamaan. Teoksessa Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lainiala, L. 2010. Perhepolitiikan uudet tuulet – Perheen paluu. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E39/2010. Helsinki: Väestöliitto.
- Laitinen, E-M. & Räsänen, M. 2008. Vauvan liikunnallisen kehityksen tukeminen sylihoidolla. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://demo.seco.tkk.fi/tervesuomi/item/nn:226>.
- Lastensuojelulaki 2007/417, § 3a. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Lastensuojelulaki 2007/417, § 32. Saatavilla sähköisesti osoitteessa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.
- Lastensuojelun keskusliitto, 2017. Ehkäisevä työ. <https://www.lskl.fi/ehkaiseva-tyo/ehkaiseva-tyo/> Viitattu 9.3.2017.
- Lindqvist, U. (toim.) 2008. Varhainen tuki – kohti hyviä käytäntöjä. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto, oppaita ja työkirjoja 2008:7. Helsinki: Paintek Pihlajamäki Oy.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2017. <http://www.mll.fi/> viitattu 12.2.2017.
- Matilainen, T. 2008. Lapsi elää rutiineista. Helppo ja hyvä arki. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Metsäpelto, R-L. & Pulkkinen, L. 2004. Vanhempien kasvatustyylit ja psykososiaalinen toimintakyky. *Psykologia* 39, 212–221.
- Mäkelä, J. 2003. Aivojen varhainen kehitys vuorovaikutussuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Vantaa: WSOY.
- Mäkelä, J. 2005. Kosketuksen merkitys lapsen kehityksessä. *Suomen lääkärilehti* 14/2005, 1543–1549.

- Mäkelä, S., Pajulo, M. & Sourander, A. 2010. Raskausajan psyykkinen oireilu ja lapsen kehitys. *Duodecim*: 126 (9), 1013–1019.
- Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykkinen kehitys. *Duodecim* 115 (22), 2447–2453.
- Mäntymaa, M., Davis, H., Ispanovic-Radojkovic, V., Luoma, I., Paradisiotou, A., Puura, K., Salmelin, R., Tamminen, T. & Tsiantis, J. 2003. Infant-mother interaction, as a predictor of child's chronic health problems. *Child: Care, health & development*, 29 (3), 181–191.
- Mäntymaa, M., Luoma, I., Puura, K., Salmelin, R. & Tamminen, T. 2004. Early Mother-Infant interaction, parental mental health and symptoms of behavioral and emotional problems in toddlers. *Infant Behavior & Development* 27 (2004). 134–149.
- Mäntymaa, M. 2006. Early mother-infant interaction. Academic dissertation. Tampere: Tampereen yliopistopaino – Juvenes Print Oy.
- Opetushallitus, 2014. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 4. painos. Helsinki: Next Print Oy.
- Opetushallitus, 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Paajanen, P. 2007. Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997. Helsinki: Väestöliitto.
- Ringen, S. 1997. *Citizens, families and reform*. Oxford: Clarendon Press.
- Ruotsalainen, P. 2017. Lapsiperheissä tulot riittävät – tai sitten eivät. Tilastokeskus. http://www.stat.fi/tup/hyvinvointikatsaus/hyka_2006_03_ruotsalainen.html viitattu 9.3.2017.
- Salmi, M. (toim.) 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 30/2016. Helsinki: Juvenes Print - Suomen yliopistopaino Oy.
- Schmitt, F. 2003. Riittävän hyvä vanhemmuus. Teoksessa Sinkkonen, J. (toim.) *Pesästä lentoon. Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle*. Vantaa: WSOY.
- Schön, R. 2010. Läheisen fyysisen hoivan merkitys vauvan hoidossa. Teoksessa Silvé, M. *Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen*. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

- Sihvonen, E. 2016. Huoli kadonneesta vanhemmuudesta 2000-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa: lasten kasvatusta ja vastuullinen vanhemmuus. *Kasvatus & Aika* 10(5), 72–86.
- Silvén, M. & Kouvo, A. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykkinen hyvinvointi. Teoksessa Silvén, M. Varhaiset ihmissuhteet. Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy, 65–89.
- Sinkkonen, J. 2002. Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Sinkkonen, J. 2004. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. *Duodecim*: 120; 1866–1873.
- Smith, D.W. 2016. Phenomenology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:
<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/phenomenology/>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 2004. Lastenneuvola lapsiperheiden tukena. Opas työntekijöille. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 2005. Varhaiskasvatuksen liikunnan suositukset. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 2011. Sosiaalisesti kestävä Suomi 2020. Sosiaali- ja terveyspolitiikan strategia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2011:1.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29.
- Stern, D. 1982. Ensimmäinen ihmissuhde. Jyväskylä: Gummerus.
- Tamminen, T. 2002. Poikkeavat kiintymyssuhteet. Teoksessa Sinkkonen, J. & Kalland, M. Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2010/1326, § 3. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>.
- The Department of Health, 2000. Framework for the assessment of children in need and their families. London: The Stationary Office.
- Tilastokeskus, 2017. Perhe. <http://www.stat.fi/meta/kas/perhe.html> Viitattu 9.3.2017.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi, 143–145.

- Törrönen, H. 1998. Ehjänä perille. Kokemuksia lastensuojelun vauvatyön kehittämistä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 18. Helsinki: Nykypaino Oy, 24–26.
- Törrönen, H. 2005. ”Yhdessä päin nyyhettä” – Muistiinpanoja ensikodin päiväryhmätyön kehittämistä. Teoksessa Kalavainen, S. (toim.) Ensikodin päiväryhmät. Kuvaus lastensuojelun vauvaperhetyön kehittymisestä. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 34. Helsinki: Nykypaino Oy.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: Yliopistopaino, 11.
- Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 2011/338, § 13. Saatavilla sähköisesti osoitteessa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338>.
- Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Vanhemmuuden roolikartta.
<http://www.vslk.fi/index.php?id=19> Viitattu 22.2.2017.
- Viheriälä, L. & Rutanen, M. 2010. Lapsen psyykkisen trauman hoito. Duodecim 126, 2671–2677.
- Vilén, M., Kurvinen, A., Neuvonen, S., Sivén, T., Vartiainen, J. & Vihunen, R. 2013. Lapsuus - erityinen elämänvaihe. Helsinki: Sanoma Pro Oy, 87–93.
- Wiggins, P. 2000. Infant brain development. Texas child care Quarterly. Saatavilla sähköisesti osoitteessa
http://www.childcarequarterly.com/pdf/spring00_braindev.pdf.
- YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus 1991/60. Saatavilla osoitteessa:
<http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910060>.

LIITTEET

LIITE 1: Aineiston redusointi

Aineiston redusointi: Äidit: vanhemman toimintakyky

	Alkuperäinen ilmaus/lausuma	Pelkistetty ilmaus
ÄITII	<ul style="list-style-type: none"> no tietenki kaikki noi jos on just jotai et ollaa käyty nii(--) retkellä tai siis jossai käyty tuol ulkoilmassa et niist on sillee et ku on käyny porukalla varsinki sillo alkuun ku oli viljamin kaa ku oli ihan uutta kaikki ni sit siit niinku tajus et voi mennä pikkulapsen kaa sillee ei tarvinu heti niinku ekana lähtee yksin ku just oli semmone fiilis et ei voi mennä mihinkään kahvilaan tai mihinkää lasten kaa et se ois niinku ihan kauheeta ni sit semmosist on saanu sitä rohkeutta et pystyy tehä lastenkin kanssa asioita ettei tarvi vaa olla siel neljän seinän sisällä ja sit just ehkä noi no noist ihan niinku yleensä ku meil on iltapäivisin sit vaan niinku semmost keskusteluu että vähän niinku aina sen niinku sen tilanteen (.) tiimoilta mitä niinku on yleensä puhuttu aamulla et mitä kenelläki on meneillään ja sit siinä on se niinku se vertaistuki et se on niinku sillee vapaata keskusteluu ollu että saa siin sitte vähä vinkkejä ja tukee on saanu just semmost niinku varmuutta täältä näin siihen että ku ei muuten oo mitään että kenen kaa puhuu niistä // ni sit semmost varmuuttaa et uskaltaa niinku luottaa vähän siihen omaankin intuitioon just niitten kaikkien juttujen kaa siis ihan vaan niinku ylipäätänsä just sitä et minkälainen sen lapsen kodin pitäis olla ihan niinku ilmapiiriltään ja semmoselta (--) et miten kaikki just kaikkien aikuisten ketkä siin elämässä on kanssakäynti keskenään ja muiden kanssa vaikuttaa siihen niitten turval 	<p>Äiti saanut rohkeutta liikkua lasten kanssa kodin ulkopuolella</p> <p>Vertaistuki ja yhteiset keskustelut tarjonneet tukea</p> <p>Yhteiset keskustelut ovat tuoneet itsevarmuutta</p> <p>Kodin ilmapiirin vaikutus lapseen</p>

LIITE 2: Aineiston klusterointi

Aineiston klusterointi 1: Äidit: psykososiaalisen kehityksen tukeminen

Pelkistetty ilmaus	Alaluokka 1
<p>Äiti oppinut luottamaan lapseensa</p> <p>Äiti oppinut tukemaan lapsen itsenäisyyttä</p> <p>Äiti kunnioittanut lapsen itsenäisyyttä</p> <p>Äiti uskaltaa jättää lapset hoitoon ohjaajille</p> <p>Äiti saanut päiväryhmässä varmuutta nuorimman lapsensa lukemiseen</p> <p>Äiti saanut itseluottamusta kasvattajana</p>	<p>Äidin itsevarmuus kasvattajana</p>
<p>Lasta ohjattu muiden lasten seuraan</p> <p>Lapsen mielestä parasta olivat muut lapset</p> <p>Lapsi nauttinut muiden lasten seurasta</p> <p>Lapsille on ollut hyvä nähdä muita lapsia</p> <p>Lapsi on saanut sosiaalisia kokemuksia</p> <p>Lapsi saanut ikäistään seuraa</p> <p>Lapsi muuttunut sosiaalisemmaksi</p>	<p>Lapsen sosiaaliset elämykset</p>
<p>Lapsi saanut korvaavaa hoitoa ohjaajilta</p> <p>Lastenhoitoapu ohjaajilta</p> <p>Ohjaajat olleet lapsen tukena, kun lapsi kärsinyt eroahdistuksesta</p>	<p>Ohjaajien kontakti lapsiin</p>

LIITE 3: Aineiston abstrahointi

Aineiston abstrahointi: Äidit

Alaluokka 2	Yläluokka
<p>Äidin ajatteluun liittyvät muutokset</p> <p>Äidin tietoihin ja taitoihin liittyvät muutokset</p>	<p>Vanhemmuudessa kehittyminen</p>
<p>Perheen sosiaalisten verkostojen vahvistaminen</p> <p>Päivärytmi</p> <p>Päiväryhmä ja muut palvelut</p> <p>Ohjaajien rooli</p>	<p>Perheen voimavaroja kannatteleva toiminta</p>
<p>Lapsen kiintymyssuhdetta tukeva toiminta</p> <p>Lapsen liikkumisen tukeminen</p> <p>Lapsen sosiaalisuuden tukeminen</p>	<p>Lapsen kehityksellisiin tarpeisiin vastaaminen</p>

LIITE 4: Teemahaastattelurunko: Äidit

TEEMAHAASTATTELURUNKO: ÄIDIT

Sini Enqvist

xxx@gmail.com

040 xxx xxxx

Pro gradu -tutkielma

Päiväryhmätoiminta pienen lapsen kehityksen tukena

HAASTATTELUN KULKU

Haastattelussa käytettävän äänittimen esittelemine ja haastattelun etenemisen kertaaminen. Vapaaehtoisuuden ja anonymiteetin säilymisen korostaminen ja muistuttaminen. Rentoutuneen mielentilan hakeminen. Haastateltava päättää haastattelutilanteen alkaessa, haluaako myös ohjaajan paikalle.

Teemat:

1. Taustatiedot
2. Tuki lapsen kehitykselle
 - 2.1. Yleistä
 - 2.2. Fyysinen kehitys
 - 2.3. Psykkinen kehitys
 - 2.4. Sosiaalinen kehitys
3. Intensiiviviikot

1. TAUSTATIEDOT:

- 1.1. Minkä ikäinen lapsesi on tällä hetkellä/Minkä ikäisiä lapsia sinulla on tällä hetkellä?
- 1.2. Miten pitkään olet ollut/olit mukana päiväryhmätoiminnassa?
- 1.3. Miten päädyit tähän kyseiseen päiväryhmään?
 - Kerro lyhyesti päiväryhmään päättymiseen johtaneet syyt sekä se, millaista tukea toivoit saavasi päiväryhmästä itsellesi ja lapsellesi

2. TUKI LAPSEN KEHITYKSELLE:

2.1. Yleistä:

- Onko lapsesi käytöksessä tapahtunut mielestäsi muutosta päiväryhmässä käymisen aikana? Millaista?
- Oletko oppinut jotakin uutta lapsestasi päiväryhmässä? Mitä?
- Millaiset toimintamuodot ovat olleet erityisen mieluisia sinulle? ..Entä lapsellesi?
- Miten päiväryhmästä saamasi tuki on vaikuttanut myös päiväryhmätoiminnan ulkopuolella?
- Millaista tietoa olet saanut lapsen kehityksen eri vaiheista (kävelemään oppiminen jne.)?

2.2. Lapsen fyysinen kehitys:

- Millaista tukea olet saanut vauvan käsittelemiseen?
- Millaista tukea olet saanut lapsen perushoitoon ja terveyteen liittyvissä asioissa (ruokailu, lepo, pukeminen jne.)?
- Millaisia lapsen motorista kehitystä tukevia keinoja olet oppinut? (kierähtäminen mahalle, konttaaminen, kävely)
- Millaisia välineitä olet saanut lapsen ympäristön turvallisuuden huomioimiseksi?

2.3. Psyykkinen kehitys:

- Miten päiväryhmätoimintaan osallistuminen on vaikuttanut sinun ja lapsesi väliseen vuorovaikutukseen?
- Millaista tukea olet saanut vuorovaikutukseen lapsesi kanssa?
- Millaista tukea olet saanut lapsesi tunnetilojen tunnistamiseen ja niihin vastaamiseen?
- Millaista tukea olet saanut erotilanteisiin lapsesi kanssa?
- Millaista tukea olet saanut rajojen asettamiseen lapsesi kanssa?
- Miten lapsen suhdetta isään on tuettu?

- Millaista tukea olet saanut parisuhteeseesi/läheissuhteisiisi?
- Miten päiväryhmätoiminta on vaikuttanut kasvatustyyliisi?
- Miten päiväryhmätoiminta on tukenut omaa psyykkistä hyvinvointiasi?
- Millaista tukea olet saanut arjen hallintaan?

2.4. Sosiaalinen kehitys:

- Miten lapsesi leikkiä on tuettu päiväryhmässä? / Miten olet oppinut tukemaan lapsesi leikkiä?
- Miten lastasi on rohkaistu toimimaan muiden lasten kanssa?
- Miten perheesi läheisverkostojen muodostumista ja ylläpitämistä on tuettu päiväryhmässä?

3. INTENSIIVIVIIKOT

3.1. Millaista tukea lapsesi mielestäsi sai intensiiviviikolla?

3.2. Millaista tukea itse koit saavasi intensiiviviikolla?

3.3. Miten intensiiviviikko mielestäsi tukee päiväryhmässä toteutettavaa toimintaa?

Mitä muuta haluaisit kertoa? Mihin kysymykseen haluaisit vielä palata?

Kerro lopuksi kaikki se mitä unohdin kysyä!

Lämmin kiitos tutkimukseen osallistumisesta!

LIITE 5: Teemahaastattelurunko: Ohjaajat

TEEMAHAASTATTELURUNKO: OHJAAJAT

Sini Enqvist

xxx@gmail.com

040 xxx xxxx

Pro gradu -tutkielma

Päiväryhmätoiminta pienen lapsen kehityksen tukena

HAASTATTELUN KULKU

Haastattelussa käytettävän äänittimen esittelemine ja haastattelun etenemisen kertaaminen. Vapaaehtoisuuden ja anonymiteetin säilymisen korostaminen ja muistuttaminen. Rentoutuneen mielentilan hakeminen.

Teemat:

1. Taustatiedot
2. Tuki lapsen kehitykselle
 - 2.1. Yleistä
 - 2.2. Fyysinen kehitys
 - 2.3. Psyykkinen kehitys
 - 2.4. Sosiaalinen kehitys
3. Intensiiviviikot

4. TAUSTATIEDOT:
 - Miten pitkään olet työskennellyt päiväryhmän ohjaajana?
 - Mitkä ovat yleisimmät äitien päiväryhmään tulemiseen johtaneet syyt oman kokemuksesi mukaan?
 - Millaisen tuen tarpeessa lapsi mielestäsi on tullessaan päiväryhmään?

5. TUKI LAPSEN KEHITYKSELLE:
 - 5.1. Yleistä:
 - Millaisin perustein suunnittelette toimintaa päiväryhmään?

- Tapahtuuko lasten käytöksessä normaalin kehityksen lisäksi jotakin muutosta päiväryhmässä olon aikana?
- Millaiset toimintamuodot ovat erityisen mieluisia lapsille?
- Uskotko, että vanhemman saama tuki siirtyy hänen kotiinsa ja omaan elämäänsä päiväryhmän ulkopuolelle? Miksi? Miksi ei?
- Miten päiväryhmässä on käsitelty pienen lapsen kehityksen eri vaiheita?
- Miten pienen lapsen kehitystä havainnoidaan päiväryhmässä?

5.2. Lapsen fyysinen kehitys:

- Millaista tukea äideille tarjotaan vauvan käsittelemiseen?
- Millaista tukea äideille tarjotaan lapsen perushoitoon ja terveyteen liittyvissä asioissa? (ruokailu, lepo, pukeminen, sairaudet, vaipanvaihto, jne.)
- Millaisia lapsen motorista kehitystä tukevia keinoja päiväryhmässä tarjotaan?
- Miten lapsen ympäristön turvallisuus huomioidaan päiväryhmässä?

5.3. Psyykkinen kehitys:

- Millaisin keinoin äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta pyritään tukemaan?
- Miten lapsen tunnetilojen tunnistamista ja niihin vastaamista tuetaan?
- Miten lasta/äitiä tuetaan erotilanteissa?
- Millaista tukea äidit saavat rajojen asettamiseen lapsensa kanssa?
- Miten lapsen suhdetta isään tuetaan päiväryhmässä?
- Miten äidin parisuhdetta/läheissuhteita tuetaan?
- Millaiseen kasvattajuuteen päiväryhmä kannustaa äitejä?
- Miten päiväryhmätoiminta tukee äidin psyykkistä hyvinvointia? (jaksaminen, terveelliset elämäntavat jne.)
- Miten päiväryhmätoiminta tukee perheen arjen hallintaan? (arki, kotitalous, rytmi, rutiinit)

5.4. Sosiaalinen kehitys:

- Miten lapsen leikkiä tuetaan päiväryhmässä? Millaista tukea äidit saavat oman lapsensa leikin tukemiseen?
- Miten lasta rohkaistaan toimimaan muiden lasten kanssa?
- Miten perheen läheisverkostojen muodostumista ja ylläpitämistä tuetaan päiväryhmässä?

6. INTENSIIVIVIIKOT

6.1. Millaista tukea lapsi mielestäsi saa intensiiviviikolla?

6.2. Millaista tukea vanhemmat mielestäsi saavat intensiiviviikolla?

6.3. Miten intensiiviviikko mielestäsi tukee päiväryhmässä toteutettavaa toimintaa?

Mitä muuta haluaisit kertoa? Mihin kysymykseen haluaisit vielä palata?
Muistutetaan, että sähköpostitse voi vielä myöhemmin ottaa yhteyttä!

Kerro lopuksi kaikki se mitä unohdin kysyä!

Lämmin kiitos tutkimukseen osallistumisesta!